

**GLOBAL
INITIATIVE**

AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME

НЕЛЕГАЛНИ ФИНАНСИСКИ ТЕКОВИ ВО АЛБАНИЈА, КОСОВО И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Клучни причинители и моментални трендови

ТЈУЗДЕЈ РЕИТАНО | КРИСТИНА АМЕРХАУЗЕР

АВГУСТ 2020

НЕЛЕГАЛНИ ФИНАНСИСКИ ТЕКОВИ ВО АЛБАНИЈА, КОСОВО И СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

*Клучни причинители и
моментални трендови*

Тјуздеј Реитано
Кристина Амерхаузер

Август 2020

БЛАГОДАРНОСТ

Оваа проценка на нелегалните финансиски текови е дел од поширокиот ангажман на Глобалната иницијатива на Западен Балкан и Опсерваторијата на граѓанското општество за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа (ЈИЕ-Опс). ЈИЕ-Опс е платформа која ги поврзува и зајакнува актерите на граѓанското општество во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Има за цел да им овозможи на чинителите од граѓанското општество да ги идентификуваат, анализираат и мапираат криминалните трендови и нивното влијание врз илегалните текови, управувањето, развојот, меѓуетничките односи, безбедноста и владеењето на правото и ги поддржува во следењето на националната динамика и пошироките регионални и меѓународни трендови на организиран криминал.

Извештајот се заснова на податоци, информации и анализи собрани од актери од граѓанското општество. Поконкретно, се базира на интервјуа и извештаи од девет експерти во Албанија, Косово и Северна Македонија. Им се заблагодаруваме за нивниот вреден придонес и искрен и конструктивен ангажман во текот на целиот процес. Посебна благодарност изразуваме кон Волтер Кемп, Фатјона Мејдини, Уги Звекиќ и Фабијан Жила, како и тимот на ЈИЕ-Опс.

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка на ГИЗ. Би сакале да им се заблагодариме на нашите партнери во ГИЗ, кои во значително не' насочуваа низ процесот на пишување на извештајот. Содржината, сепак, е одговорност единствено на Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал (ГИ-ТОК) и не ги одразува ставовите на ГИЗ.

ЗА АВТОРИТЕ

Тјуздеј Реитано е заменик директор на ГИ-ТОК. 12 години работела како специјалист за политики во системот на Обединетите нации, вклучително и со Програмата за развој на ООН (УНДП), групата за развој на ООН (УНДГ) и Канцеларијата на ООН за дрога и криминал (УНОДЦ). Автор е на повеќе академски извештаи и студии што се фокусираат на политики под капата на водечки институции, како ООН, Светска банка и ОЕЦД, на теми кои се движат од еволуцијата на организираниот криминал и влијанието врз Африка до шверцот со луѓе, нелегалните финансиски текови и врската помеѓу криминалот, тероризмот, безбедноста и развојот. Тјуздеј е главниот автор на пионерската публикација на ОЕЦД: Нелегални финансиски текови: Криминални економии во Западна Африка. Моментално живее во Женева, Швајцарија, со семејството.

Кристина Амерхаузер е дел од ГИ-ТОК од октомври 2018 година. Во моментот работи како аналитичар кој спроведува истражувања за Западен Балкан и работи со ЈИЕ-Опс. Магистрирала напредни меѓународни студии на Виенската школа за меѓународни студии, дипломирала меѓународен бизнис на Универзитетот за бизнис и економија во Виена и дипломирала развојни студии при Универзитетот во Виена. Живее и работи во Виена.

© 2020 Глобална иницијатива против транснационален организиран криминал. Сите права се задржани.

Не е дозволена репродукција ниту пренесување на оваа публикација или на делови од неа во каква било форма или на каков било начин без претходна писмена согласност од Глобалната иницијатива.

Корица: © Роберт Атанасовски, Арменд Нумани (Robert Atanasovski, Armand Nimani)/AFP via Getty Images; Ден Денис, Амин Хаман, Марјанблан, Владимир Соломјани, Кристијан Вејдигер (Dan Dennis, Amin Hamad, Marjanblan, Vladimir Solomyani, Christian Wiediger)/Unsplash

Дизајн на корица: Елне Потгиетер
Картографија: Паулина Росол-Барас

За било какви прашања обратете се на:
The Global Initiative Against Transnational Organized Crime
Avenue de France 23
Geneva, CH-1202
Switzerland

www.globalinitiative.net

СОДРЖИНА

Акрони и кратенки	iv
Извршно резиме	1
Вовед	4
Што се НФТ?	6
Методологија	7
Контекстуализација на НФТ на западен балкан	9
Карактеристики на владеењето	12
Компоненти на НФТ	15
Криминал поврзан со корупција	15
Организиран криминал	18
Криминал поврзан со даноци	23
Канали на НФТ	26
Перење пари	26
Лажно фактурирање во трговија	31
Готовински трансфери	34
Канали на капитални сметки	36
Проценка на одговорите кон НФТ на Западен Балкан	39
Спречување на перење пари	41
Финансиска регулатива	44
Заложби за антикорупција	45
Импликации врз политиките	47
Преглед на НФТ по КОВИД-19	48
Заклучок	50
Национални заклучоци	52
Препораки	54
Забелешки	58

АКРОНОМИ И КРАТЕНКИ

АЛЛ	Албански лек
ППП	Против перење пари
ППП/СФТ	Против перење пари/Спречување на финансирањето на тероризам
ЕУ	Европска Унија
ЕУЛЕКС	Мисија на ЕУ за владеење на правото во Косово
ФАТФ	Оперативна единица за финансиска акција
УФР	Управа за финансиско разузнавање
БДП	Бруто домашен производ
ГФИ	Глобален финансиски интегритет
ГИ-ТОК	Глобална иницијатива против транснационалниот организиран криминал
ИФТ	Нелегални финансиски текови
ММФ	Меѓународен монетарен фонд
КФОР	НАТО-мисијата за Косово
ПП/ФТ	Перење пари / Финансирање тероризам
МАНИВАЛ	Комитет на експерти на Советот на Европа за проценка на мерките против перење пари
НБРНМ	Народна Банка на Република Северна Македонија
ОЛЗ	Опрема за лична заштита
ЦОР	Цел за одржлив развој
ЈИЕ-Опс	Опсерваторија на граѓанското општество против организираниот криминал во Југоисточна Европа
ИСТ	Извештај за сомнителна трансакција
МДП	Мрежа за даночна правда
УНМИК	Привремена мисија на Обединетите нации во Косово
УНОДЦ	Канцеларија на Обединетите Нации за Дроги и Криминал
ДДВ	Данок на додадена вредност

© Peter Endig/Picture Alliance
via Getty Images

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Нелегалните финансиски текови (НФТ) – кои ООН ги дефинира како „пари кои се незаконски заработени, пренесени или потрошени и кои се пренесуваат преку граници“ и кои се создаваат од три извори: криминална активност, корупција и даночна измама¹ – се значаен предизвик за земјите на Западен Балкан. Овој извештај ја разгледува динамиката на НФТ во регионот, со фокус на Албанија, Косово и Северна Македонија. Намерата е да биде дополнување на бројните проценки направени на барање на мултилатералните организации и како дел од процесот на пристапување во ЕУ, со тоа што ќе се заснова врз перспективата што граѓанското општество ја има за овој феномен.

Следејќи го моделот изработен од Оперативната група на ООН за финансирање на развојот, извештајот ги испитува компонентите на НФТ, на кои начини се генерираат и каналите преку кои тие се пренесуваат низ националните, регионалните и транснационалните региони. НФТ честопати завршуваат во легитимната економија или се перат во неа или пак се чуваат во странство во некооперативни јурисдикции за даночни цели /даночни засолништа.

Со оглед на тоа што се генерираат преку кривични дела, речиси е невозможно прецизно да се истражат НФТ. Наодите од овој извештај произлегуваат од интервјуа со добро информирани национални и регионални соговорници од владите, граѓанското општество и приватниот сектор и од случаи кога доказите биле добиени преку заплени, обвиненија или гонења, како и достапните документи. Значителна придобивка се стекна од Опсерваторијата за граѓанското општество на ГИ-ТОК за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа (ЈИЕ-Обс), која обезбеди дополнително искуство и анегдотски докази за екосистемот на криминал што ги овозможува НФТ.

Истражувањето беше спроведено во две фази: почетна тура клучни интервјуа со соговорници во ноември и декември 2019 година и последователна тура со анализа во мај 2020 година. Вкупно беа спроведени повеќе од 60 полуструктурирани интервјуа. Беше извршен и преглед на литература и медиуми, на три јазици, англиски, албански и македонски јазик, во кои беа вклучени национални извештаи и податоци, меѓународни извештаи и проценки, вклучително и извештаите за пристапувањето кон ЕУ и извештаите на МАНИВАЛ, како и известувања од локалниот, регионалниот и меѓународниот печат.

Теренските истражувања открија дека терминологијата на „меѓународните финансиски текови“ не е многу распространета во регионот. Голем број соговорници не го разбрале веднаш, а сите учесници имале различни работни дефиниции за проблемот. Ова ќе има свои последици врз можноста да се испорачаат програми за да се спречат НФТ на интегриран и холистички начин. Сепак, оперативната група УНЦТАД-УНОДЦ за НФТ сугерираше дека вредноста на пристапот на НФТ е повеќе концептуална отколку практична: нуди општ речник за да се разбере и пренесе испреплетената природа на криминалниот екосистем, но техничките одговори треба да бидат поконкретни во врска со различните компоненти и канали.²

Во извештајот се извлечени седум клучни заклучоци за НФТ во регионот и се заклучува со препорака дебатата за НФТ да се искористи како рамка за поинклузивен дијалог за екосистемот на корупција и криминал и за мобилизирање на јавната поддршка за промена на културата на владеење и распределбата на ресурсите во регион.

Главни заклучоци

1. Сите докази сугерираат дека обемот на НФТ е голем и дека тие се овозможени преку голем број структурни одлики на земјите од регионот: нивната поврзаност; нивните големи неформални економии со удел од 30–40% во сите три земји; и целокупната слабост на државата, државните институции и демократските култури. Географски, регионот долго време служел како влезна рута меѓу Азија и Европа за лекови, мигранти и голем број на трговски стоки. И покрај техничкиот напредок постигнат во согласност со рамките против перење пари и за спречување финансирање тероризам (ППП/СФТ), како и унапредувањето на мерките за борба против корупцијата и транспарентноста, системските карактеристики го поткопуваат реалниот напредок и резултатите.
2. Постои остар контраст помеѓу опсегот на можности во криминалната економија и легитимната економија. Во регион каде просечната месечна плата е помеѓу 400 и 600 евра месечно, а невработеноста кај младите надминува 20%, претходно се проценуваше дека транзитната трговија со дрога вреди стотици милиони евра годишно само во Албанија. со оглед на контекстот опишан во претходната точка, може да се рече дека недозволената економија нуди подобри можности за егзистенција од легалната економија.
3. Она што ги овозможува НФТ е хроничното ниво на корупција и поткуп, што се провлекува низ секое ниво на државните структури, почнувајќи од трансакциски поткуп до корупција од големи размери во јавните набавки. Враќањето пари (по добиена зделка) се смета за привилегија што доаѓа со функцијата, а оние што имаат јаки политички врски уживаат привилегиран пристап до профитабилни индустрии и политичка заштита за своите интереси.

Со оглед на распространетото чувство на неказливост во државата, обичните граѓани немаат голема мотивација да се придржуваат кон владеењето на правото. Неодамнешните проценки на меѓународните тела укажуваат на тоа дека владите во регионот активно преземаат чекори за да го намалат надзорот од независни институции, да ги еродираат спрегите и кочниците и да ги намалат напорите за транспарентност и отчетност. Ова подразбира и напад врз независните медиуми и стеснување на просторот за граѓанското општество.

4. Политичкото финансирање на партиите е особено болна точка во установите за борба против НФТ и пошироките развојни агенди, и ретките се примерите што докажуваат за делотворно регулирање. Иако има номинални ограничувања на приватните придонеси, тие слабо се надгледуваат и лесно се заобиколуваат. Покрај анегдотските извештаи за „црните актовки“ предадени на политички функционери, разни сознанија откриваат финансиска манипулација со организираниот криминал и други домашни и странски актери во политичкиот живот на сите три земји. Лесно е да се претпостави дека политичките фигури со тајни поддржувачи се секако помалку отчетни пред своите избирачи.
5. Во сите три земји, многу трансакции се одвиваат во готово. Дури и мулти-милионски готовински плаќања во евра за луксузни станови се сметаат за нормални. Ова ја отсликува неформалната природа на економијата, но исто така е и средство со кое поединците и корпорациите можат да ги избегнат или намалат своите даночни оптоварувања. Ова наметнува значителни ограничувања на мерките ППП/СФТ и другите регулативи со цел да се обезбеди интегритет на финансискиот систем. Бидејќи не може да се следи нивното потекло, готовинските трансакции остануваат надвор од радарот на формалниот финансиски систем. Ова е огромна придобивка за оние кои сакаат да перат криминални пари, како домашно така и транснационално. Обемот на непријавени прекугранични трансфери на готовина се проценува дека е голем – во неодамнешни заплени биле откриени лица кои превезувале повеќе од 1 милион евра во кеш во приватни автомобили – но спречувањето на шверцот со пари е, наводно, е ниско на листата со приоритети за службениците на прогонот и граничните контроли.
6. Перењето пари се врши на секакви начини, особено во секторот недвижности. Започнува со финансирање на нова станбена или комерцијална градба, продолжува со финансирање на договори за градба и потценување на вредноста на трудот во градежништвото, и продолжува со продажба на готовите згради. Воочено е соучешништво во овие форми на нелегална активност на сите точки на синџирот, вклучувајќи ги изведувачите, агентите за недвижности, нотарите, адвокатите и банкарите.
7. Две од трите земји опфатени со овој извештај ги исполниле одредниците потребни за да се продолжи со пристапувањето кон ЕУ. Ова е важно достигнување. Сепак, поблиското испитување – особено на степенот на успешен прогон – ги открива недостатоците на овие технички инструменти. За да се направи вистинско влијание во решавањето на НФТ, ќе се бара намалување на неформалноста, прекин на нормализацијата на корупцијата и клиентелизмот, и демонтирање на заштитните мрежи на врвот на политичкиот систем.

© Yordan Simeonov/AFP
via Getty Images

ВОВЕД

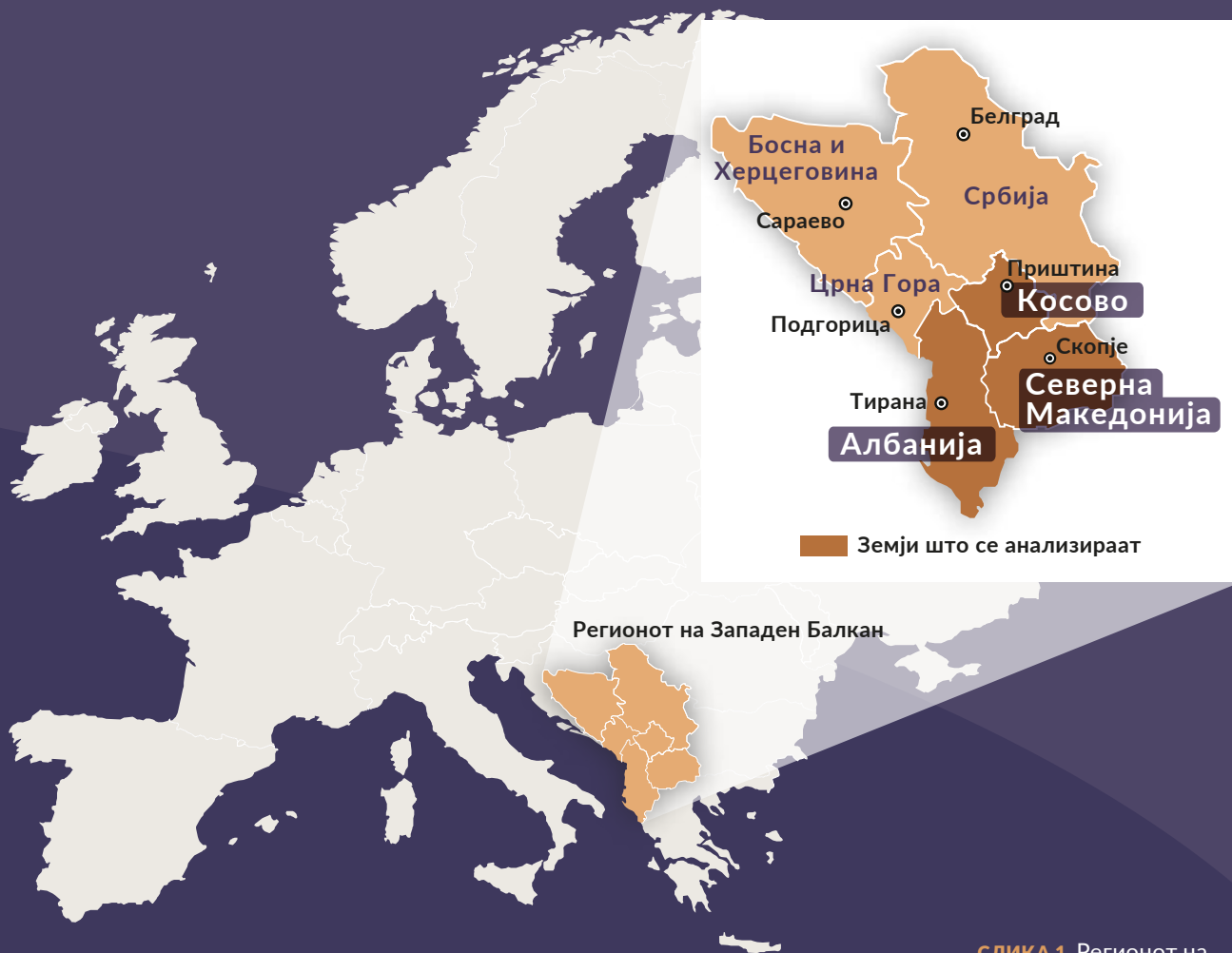
Разбирањето и проценката на НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија е предизвик, бидејќи не постои универзално прифатена дефиниција или единствен показател што може сеопфатно да го отслика феноменот.

Бидејќи се нелегални, овие текови тешко се следат. Сепак, секој сигурен показател сугерира дека постојат во значен размер и се зголемуваат. Во 2015 година, Глобалниот финансиски интегритет (ГФИ) процени дека НФТ може да се еднакви на 5,9% од БДП³ на регионот, што сразмерно во голема мера ги надминува проценките на глобалните нелегални одливи, кои се смета дека се во опсег од 3–5% од глобалниот БДП.⁴

НФТ вклучуваат механизми кои промовираат „лесна заработка“ и криминално однесување. Тие им овозможуваат на богатите и експлоаторски елити и криминални актери да ги перат профитите од нивните незаконски остварени добивки, да избегнуваат даноци, да користат политичка моќ за лична корист, да ја прикријат сопственоста на имотот и да го пренесат своето богатство без да придонесат во даночните основици на нивните земји. Со тоа тие ги поткопуваат напорите да се ограничи економската нееднаквост, ги намалуваат капацитетите на владите за поддршка на развојот и целите на инклузивен развој и значително го поткопуваат владеењето на правото.

Поради оваа причина, целите за одржлив развој (ЦОР) ги препознаваат НФТ како огромна закана за владеењето и правдата на глобално ниво. Целта 16.4 се заложува за: „до 2030 година, значително да се намалат нелегалните финансиски текови и протокот на оружјето, да се зајакне закрепнувањето и враќањето на украдените средства и да се зајакне борбата против сите форми на организиран криминал”.⁵

Борбата против корупцијата и организиран криминал е идентификувана како важен предуслов за пристапување во ЕУ и долгогодишна геополитичка цел на земјите од Западен Балкан. Во дијагнозата на ЕУ, овие земји покажуваат јасни елементи на заробена држава, вклучително и врски со организираниот криминал

СЛИКА 1 Регионот на Западен Балкан 6

и корупцијата на сите нивоа на владеењето и администрацијата, како и силна испреплетеност на јавните и приватни интереси. Со сето ова се потхранува чувство на неказливост и нееднаквост. Исто така, постои широко политичко мешање во медиумите и нивна контрола. Видливо зајакнато и независно судство и одговорни влади и администрации се неопходни за да се оствари трајната општествена промена што е неопходна.⁶

Во документот за проширување на ЕУ, исто така се забележува дека „економиите во регионот се неконкурентни, со премногу непотребно политичко влијание и неразвиен приватен сектор“.⁷ Процесот бара напредок во владеењето на правото и конкурентноста, вклучително и намалено ниво на корупција и организиран криминал, како предуслов. Законодавството на ЕУ пропишува јасен пакет на цели што треба да ги постигне секоја од земјите од Западен Балкан пред нејзиното членство да се земе предвид.⁸

Сепак, и покрај значителната инвестиција од ЕУ и другите партнери, дури и релативно курзивните проценки сугерираат дека нема голема веројатност државите Албанија, Косово и Северна Македонија да ги остварат зацртаните прагови на ЦОР. Парите циркулираат нелегално во и надвор од Западен Балкан во секоја насока, а ги овозможува екосистем на криминал, корупција и корпоративно затајување кој дозволува НФТ во застрашувачки размери.

НФТ во Западен Балкан се разновидни, повеќенасочни и сразмерно огромни како процентуален удел во БДП. Сепак, терминот ретко се користи локално, а феноменот е недоволно проучен. Ова е делумно затоа што станува збор за нов концепт, кој е поставен врз долгогодишните напори за зајакнување на правната и регулаторната рамка ППП/СФТ и економските криминални рамки во регионот.

*Парите циркулираат
нелегално во и надвор
од Западен Балкан
во секоја насока,
а ги овозможува
екосистем на
криминал, корупција
и корпоративно
затајување кој
дозволува НФТ во
застрашувачки
размери.*

Придобивката на концептот на НФТ е тоа што го опфаќа целиот екосистем на криминално и коруптивно однесување што ја исцицува вредноста од националните економии. Концептот е фундаментално развоен – беше создаден за да се потенцираат штетите од нелегалните текови врз управувањето, социо-економскиот развој, сиромаштијата и нееднаквоста.

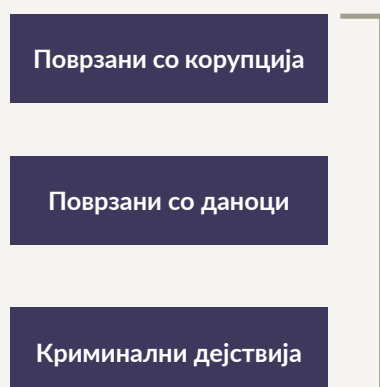
Што се НФТ?

НФТ повеќепати биле дефинирани и редефинирани, а сепак дефинициите остануваат широки, нејасни и спорни, и покрај нивното вклучување во рамките на политиките, дури и оние универзални како ЦОР. Терминот има тенденција да послужи како концептуален чадор за широк спектар на транснационални и домашни закани кои опишуваат активности во рамките на спектарот на нелегалната меѓународна трговија и финансии.⁹ Недостатокот на прифатена формална дефиниција не претставува само академска загриженост. Концептуалната конфузија е критична слабост во истражувањето и анализата и во креирањето на политики и програми што треба да одговорат на проблемот.

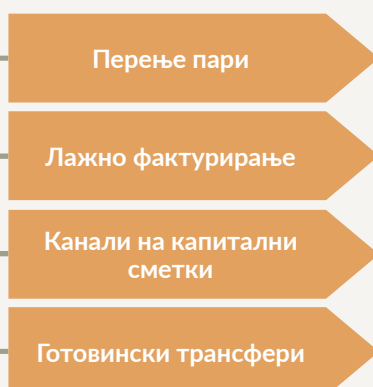
Беше впечатливо, на пример, колку често терминот НФТ требаше да им се објасни на лицата анкетирани за овој извештај. Некои соговорници ги сметаа НФТ како синоним за „перење пари“ или со „организиран криминал“, што создаде предизвици во рамките на интервјуата. Различното разбирање на проблемот и неговиот опсег резултираше во многу противречни проценки за сразмерот на НФТ во регионот, при што соговорниците имаат тенденција да гравитираат кон своите области на експертиза. На пример, царински службеник посочи дека повеќе од 95% од НФТ се генерирани од лажно фактурирање во трговијата, додека службеник за контрола на дрога тврди дека сличен процент се генерира преку трговија со дрога.

Овој извештај ја користи дефиницијата на ООН за НФТ: „пари кои се незаконски стекнати, пренесени или искористени и се пренесуваат преку граници“, а кои главно се генерираат од три извори: криминална активност, корупција и даночна измама.¹⁰

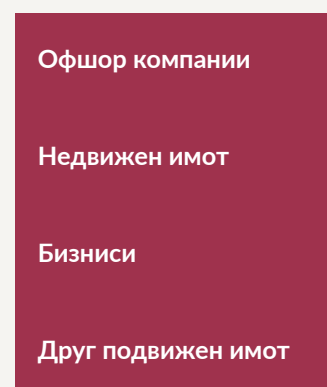
КОМПОНЕНТИ НА НФТ

КАНАЛИ НА НФТ

СТЕКНАТ ИМОТ

СЛИКА 2 Компоненти и канали на НФТ

ИЗБОР: Финансирање за развој: Напредок и перспекти. Извештај на Меѓусекторската оперативна единица на Финансии за развој, 2017, <https://developmentfinance.un.org/illicit-financial-flows>

Финансиските текови на тој начин можат да станат нелегални на три начини: од самиот почеток, кога се заработени со предикативно кривично дело; кога се врши трансфер или пренос на легално заработени пари преку финансискиот систем на начини што ги прават нелегални и кога се користат за цели на корупција, или кога конечно се перат или пренасочуваат во странство.

Ова го отежнува предизвикот да се зададе точна парична вредност на НФТ. Со повеќе точки во нивниот синџир на вредности каде што можат да се пресметаат, секогаш постои ризик од двојна пресметка. Во оваа смисла, и царинскиот службеник и службеникот за контрола на дроги може да се во право. Повеќе од можно е дека нелегалните приходи од трговијата со дрога би можеле да се искористат за корумпирање на локалните власти, а потоа да

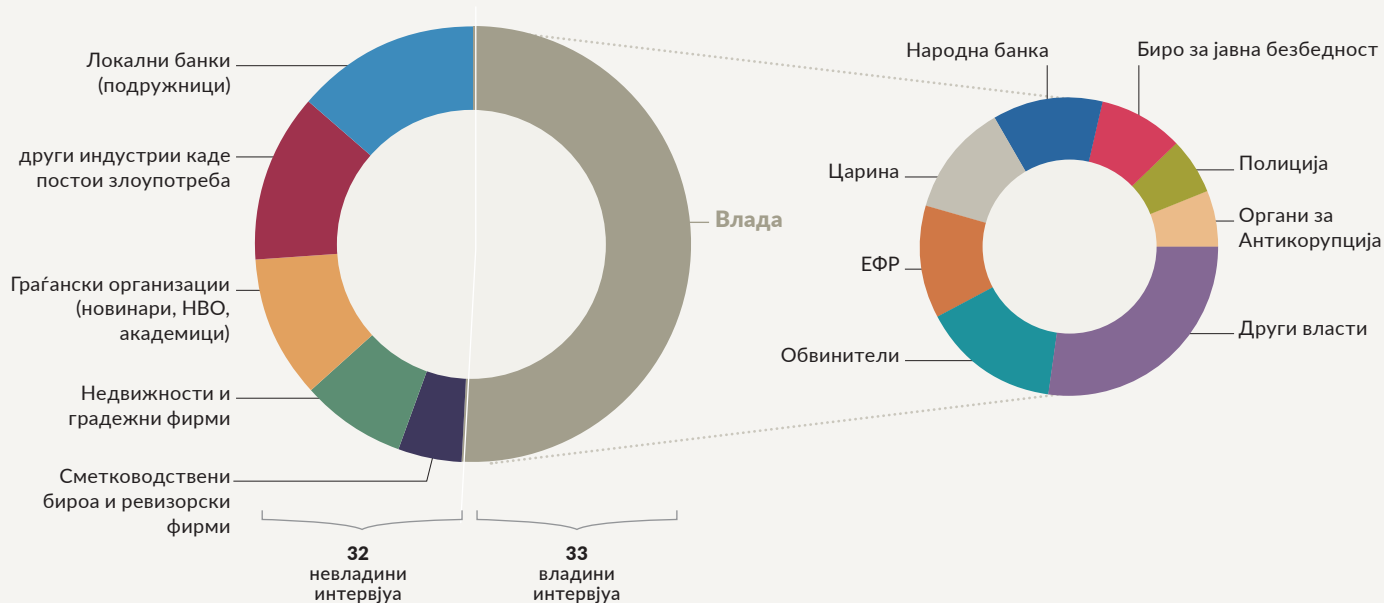
се исперат во странство преку лажно трговско фактурирање. Поради оваа причина, затоа, концептот на НФТ е првенствено важен како аналитичка алатка. Инкорпорирајќи го екосистемот на организираниот криминал, корупцијата и корпоративниот криминал, тој ги опфаќа сите начини на кои се исцитува вредноста од економијата на една земја на штета на нејзиниот развој.

За да се истражат НФТ во Западен Балкан, овој извештај ќе ја следи бипартитната структура обезбедена од Оперативната единица на ООН за финансирање на развојот (Слика 2). Најпрво ќе ги испита трите криминални компоненти на НФТ – корупција, организиран криминал и активности поврзани со даноци – а потоа и четирите канали на НФТ: перење пари, трговија со лажно фактурирање, трансфери на готовина и канали за капитална

Методологија

Како што е истакнато погоре, сеопфатната слика за НФТ не може да се отслика со ниту еден трговски или финансиски индикатор. Потребна е комбинација на квантитативни индикатори и квалитативни проценки за целосно толкување на сложената природа на феноменот. Всушност, Оперативната единица на на УНКТАД-УНОДК за НФТ заклучи дека, со оглед на бројните компоненти и канали што го формираат концептот на НФТ, подобро е прашањето да остане расчленето и да се разгледува како екосистем на меѓусебно поврзани феномени.¹¹

Методологијата за овој извештај произлегува од повеќе извори. Таа се заснова на основно теренско истражување во форма на повеќе од 60 полуструктурирани интервјуа спроведени од декември 2019 до мај 2020 година со банкарски службеници, службеници на органите на прогонот, членови на единици за финансиско разузнавање (ЕФР), обвинители, новинари итн. Слика 3 претставува преглед на составот на интервјуата со клучните испитаници.

СЛИКА 3 Преглед на испитаниците во интервјуата, n = 65

*НФТ во Западен
Балкан се
разновидни,
повеќенасочни и
сразмерно огромни
како процентуален
удел во БДП.*

Теренското истражување беше надополнето со преглед на секундарна литература, извештаи за евалуација на владата и административни упатства и статистика. Барањата за слобода на информации беа испратени до надлежните органи за дополнителни информации, со различен степен на давање одговори. Косово претставуваше особена тешкотија затоа што се достапни помалку информации. Поради нерешениот политички статус, Косово не е секогаш независно застапено во регионалните студии спроведени од ООН и другите меѓународни агенции.

Основниот тим за истражување беше составен од девет локални истражувачи од Албанија, Косово и Северна Македонија со долгогодишно искуство во анализирањето на организираниот криминал, корупцијата, НФТ и активностите за перење пари. Тим аналитичари од ГИ-ТОК ги разгледуваа сите податоци за да ја проценат точноста и сигурност и ги триангулираа квалитативните и квантитативните податоци. Извештајот беше разгледан од внатрешни експерти на ГИ-ТОК за регионот и НФТ, кои исто така помогнаа во подготвувањето на препораките.

Иако НФТ често се проценуваат само врз основа на нивната парична вредност, важно е да се има предвид дискусијата погоре. Броевите најверојатно откриваат само мал дел од проблемот, различните компоненти на НФТ не се споредливи, а агрегацијата низ различните канали може да резултира во двојно броење, па сето тоа може да повлијае врз ефективната анализа и креирањето политики за борба против НФТ.¹²

Затоа, целта на овој извештај не е да се обезбеди севкупна проценка на обемот на НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија. Наместо тоа, извештајот нуди политичко-економска анализа на клучните двигатели и трендови кои ги овозможуваат НФТ во регионот и, со тоа, овозможува побогато разбирање на феноменот и рамка врз која може да се дизајнираат посилни одговори.

© T Miettinen/Shutterstock

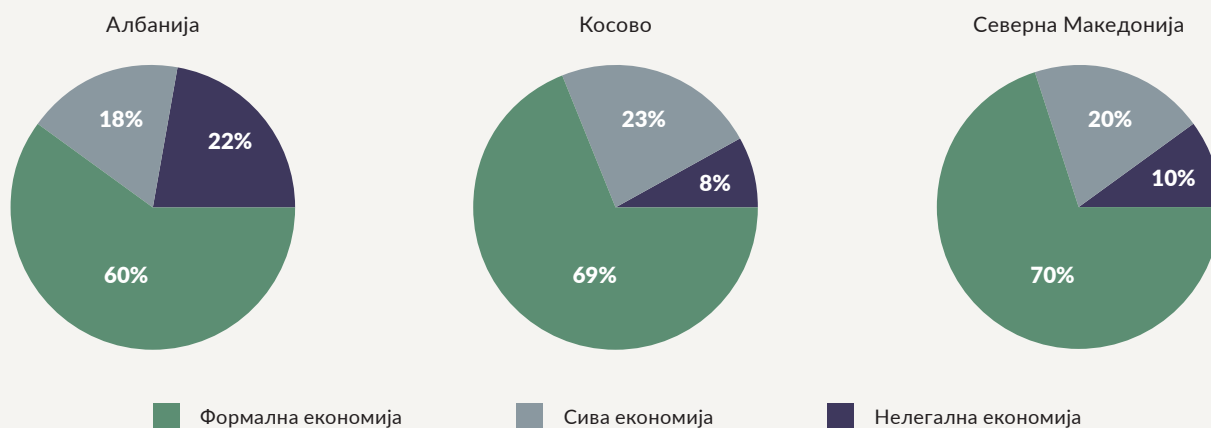
КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА НА НФТ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН

Целта на овој дел е да се разгледаат некои од клучните економски, криминални и управувачки карактеристики на Западен Балкан кои го прават регионот подложен на НФТ. Открива дека структурата на економијата, особено нивото на неформалност, ги олеснува нелегалните текови.

Интервјуата со стручни соговорници ни разоткрија некои од карактеристиките на социјалните, економските и управувачките профили на Западен Балкан кои ја зголемија подложноста на регионот на НФТ. Особено истакнаа како меѓусебната поврзаност на трите земји го отежнува идентификувањето и спроведувањето национални решенија. Во регион кој имаше заедничка политичка идеологија и период потоа, како и долготраен конфликт кој продолжува да внесува несигурност и нестабилност и остава трајни лузни, НФТ се на некој начин „гаден проблем“¹³ кој е длабоко интегриран дел од оваа тешка реалност.

Стратешката географска локација на Западен Балкан е клучна карактеристика. Често опишана како мост помеѓу Азија и Западна Европа, областа е дел од древниот и добро познат „Пат на свилата“ трговска рута за пренос на стоки и преселба на народи. Значителните инфраструктурни инвестиции во последните години – од најголем дел се реализирале поради масивната иницијатива на Кина за појас и пат – ги интензивираа различните текови низ регионот, придонесувајќи и за легална и за нелегална трговија.

Како што е случај насекаде, регионалната криминална економија на Западен Балкан напредува скриена во полите на легалната економија, а зголемувањето на глобалната трговија и глобализацијата исто така го потпомага процутот на организираниот криминал во Западен Балкан. Низ целиот регион се шварцуваат и се тргува со мигранти кои се на пат кон Европа.¹⁴ Дрогата, особено авганистанскиот

СЛИКА 4 Проценки на активноста во формалниот наспроти неформалниот сектор во Албанија, Косово и Северна Македонија (% ГДП)

ИЗВОР: Ернст и Јанг (Ernst and Young)

хероин, се движи северозападно долж Балканската рута, додека латиноамериканскиот кокаин пристигнува во Албанија и Црна Гора преку море.¹⁵ Освен тоа, се користат и авиони за дрогата да се шверцува во и надвор од Западен Балкан.¹⁶ Потоа се шверцува на запад кон ЕУ и Велика Британија, а на исток кон Романија, Турција и други земји.¹⁷ Канабисот се произведува и дистрибуира на големо¹⁸, додека синтетичките дропки го преминуваат регионот (и дополнително се преработуваат) на нивниот пат кон Турција и подалеку кон исток. Постојат бројни извештаи за трговија со оружје и распространето фалсификување и трговија со недозволена стока, вклучувајќи цигари, кои се произведуваат и шверцуваат низ целиот регион.¹⁹

Како што е прикажано на Слика 4, голем дел од економската активност на Западен Балкан се одвива во неформалната економија, со тоа што нелегалната економија има тенденција да ја претопи во своја корист.

Неформалноста означува економска активност што не спаѓа во надзорот на националните финансиски и регулаторни институции. По дефиниција, неформалните деловни трансакции се одвиваат или во готовина или преку неформални механизми за трансфер, како што е хавала (hawala). На Западен Балкан, готовината исто така го сочинува и најголемиот дел од дневните трансакции во легитимната економија.²⁰ Ова обезбедува широко отворено поле за игра при движењето на нелегалните средства.

Обемот на неформална економска активност еволуираше од повоената транзиција кога прекуграничниот шверц беше клучен за процесот на формирање на државноста низ цела поранешна

Југославија.²¹ Дваесет години подоцна, ова наследство придонесува за меѓусебно зависната природа на економиите од Западен Балкан, флуидноста на границите и цврстото позиција на практиките за „лесна заработка“ во неформалната и нелегалната економија од актери кои се и (а понекогаш и истовремено) криминално поврзани и државни функционери.

Како што е прикажано на Слика 4, неформалноста во Албанија претставува околу 30–40% од економијата. Во Косово, неформалната економија се проценува на 31,7% од БДП, од кои повеќе од 8% веројатно претставуваат незаконски форми на економска активност.²² Во Северна Македонија, неформалната економија исто така се проценува дека вреди околу една третина од БДП на земјата.²³ Иако немало официјална проценка за нелегалната економија, можеме да претпоставиме дека ќе има слична застапеност.

Една од основните причини што нелегалната активност стана толку распространета на Западен Балкан е тоа што развојот на капацитетот и интегритетот во државните институции не држеше еднакво темпо со обемот на трговијата.

Националните и меѓународните извештаи ја потврдуваат критичната слабост на државните институции за регулирање на финансиската активност во економиите во кои доминираат малите бизниси со ограничени сметководствени системи и контроли. На пример, во Албанија, 88% од деловните субјекти се регистрирани како т.н. „мали субјекти“, пријавуваат годишен приход од помалку од 60 000 еур и имаат помалку од четири вработени. На Косово, повеќе од 90% од деловните субјекти се микро и мали претпријатија.²⁴ Со

ограничени обврски за известување и надзор, овие бизниси можат да поминат под радарот на националните даночни власти²⁵.

Нискиот просек на платите во регионот е исто така фактор. Како што е прикажано на Слика 5, тие просечно заработуваат по 400–600 ЕУР месечно, што значи дека многу луѓе заработуваат и помалку од ова. Лесно може да се разбере зошто тие би можеле бараат шанса за дополнителен приход надвор од легитимната економија. Високата невработеност (во јануари 2020 година: 11,6% во Албанија, 21,5% во Северна Македонија и 25,9% во Косово²⁶) и ниската куповна моќ наведуваат

многу млади да бараат други можности, како во неформалната, така и во недозволената економија.

Сите три земји имаат доминантен услужен сектор. Во 2018 година, трговијата со услуги учествуваше со 55,1% од БДП во Северна Македонија²⁷ и 29,3% во Албанија.²⁸ Сите тие имаат силен земјоделски сектор: 18,4% од БДП во Албанија во 2018 година беше најголем удел на земјоделството во Западен Балкан и во Европа.²⁹ Општиот индустриски сектор, кој го вклучува градежништво, учествува со околу 23,6% во БДП на Северна Македонија и со 21,3% во Албанија.³⁰ Градежништвото и недвижнините имаат удел од 26,3% во БДП на Косово.³¹

ПОКАЗАТЕЛИ	АЛБАНИЈА	КОСОВО	СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
Население (милион) (2018) ³²	2.87	1.85	2.8
БДП (УСД\$ милијарда) (2018) ³³	15.10	7.94	12.67
БДП раст (2018) ³⁴	4.1%	3.8%	2.7%
БДП по глава на жител (САД\$) (2018) ³⁵	5 268.8	4 302.3	6 083.7
Увоз (% од БДП) (2018) ³⁶	45.40	55.60	72.90
Извоз (% од БДП) (2018) ³⁷	31.70	26.40	60.30
Неформална економија ³⁸	33% (2018)	30% (2016)	30–33% (2018)
Просечна месечна плата (ЕУР) (2019) ³⁹	400–450	475–525	550–670
Стапка на невработеност ⁴⁰	13.8% (2017)	29.4% (2018)	20.7% (2018)
Нето миграција (на 1 000 население) ⁴¹	–7 (2017)	–8.90 (2016)	–0.50 (2017)
Ранг според Индекс на перцепција на корупција (2019) ⁴²	106/198	101/198	106/198

СЛИКА 5 Увид во клучните показатели за Западен Балкан

Регионалната економија во голема мера се потпира на дознаките од странство. Големи финансиски прилив доаѓа од државјани кои живеат во Западна Европа и во Соединетите држави, од кои значаен дел пристигнуваат или во готово или преку ненадгледувани небанкарски финансиски услуги.

Во 2018 година, Банката на Албанија извести дека 1,15 милиони албански иселеници редовно праќаат пари назад во својата татковина, обезбедувајќи поддршка за повеќе од една четвртина од албанските семејства. Во 2017 година, албанските дознаки беа 1,16 милијарди ЕУР, од кои 39% беа испратени во готово и 57% преку небанкарски финансиски услуги.⁴³ Вкупните дознаки испратени во Северна Македонија беа проценети на 318 милиони евра во 2018 година, од кои поголем дел влегоа слично преку неформални канали.⁴⁴ Од трите држави, токму на Косово, дознаките од странство играат најзначајна улога како извор на приход за

граѓаните и деловните субјекти.⁴⁵ Централната банка на Косово известува дека 800 милиони ЕУР се влеваат во земјата секоја година, додека косовското Министерство за дијаспора проценува дека дознаките од странство може да достигнат дури 1,5 милијарди евра, што е еквивалентно на околу 70% од државните приходи.⁴⁶

Иако дознаките од странство се важен и позитивен придонес за регионот, нивниот размер и неформалноста стануваат лесен параван за пренесување на нелегални средства без откривање. Бидејќи е невозможно да се мери или да се следи потеклото на средствата за дознаки, потенцијалот криминални пари да се приклучаат во тој проток е голем. Глобалните студии и најдобрите практики поврзани со дознаките препорачуваат трансферите на дознаки да се префрлаат во формалниот финансиски систем.⁴⁷

Албанци протестираат
пред седиштето на
Владата во Тирана,
2019 © Арменд Нимани
(Armend Nimanl)/AFP via
Getty Images

Карактеристики на владеењето

Иако земјите од Западен Балкан имаат многу сличности позрелите демократии во Западна Европа и се стремат кон нивните стандарди, нивните демократии сè уште во зародиш и кривки. Пред само две децении, регионот беше полн со насилни конфликти, а последователните практики на заробена државата, корупција, клиентелизам и преостаната тенденција кон авторитаризам ги попречуваат напорите за демократија.⁴⁸ Косово, кое постигна импресивен напредок, започна да работи како независна територија во 2008 година, што му остави кратко време за да се изградат повоени државни институции и граѓанска култура што може да обезбеди ефикасно владеење на правото.

Изборниот интегритет е од критично значење за квалитетот на демократското управување и владеењето на правото и за да се обезбеди избраните функционери имаат слух и одговараат на потребите на своите граѓани.⁴⁹ Ненасилните, слободни и фер избори се исто така клучен услов за пристапување на земјите од Западен Балкан кон ЕУ. И иако тие во голема мерка постигнаа повеќепартиски избори без насилство,⁵⁰ забележителен е недостаток на транспарентност во политичкото финансирање, а законодавните рамки за финансирање политички партии се особено слаби. Ваквите слабости можат да ја монетизираат политиката преку затскриеното финансирање на политичарите преку организиран криминал или други озлогласени интереси, што резултира во политички систем што не се грижи за развојот и не е отчетен пред својот електорат.⁵¹ Во релативно новите демократии на Западен Балкан, ова се влошува со клиентелизам, со политички партии кои се засноваат на личности, а не на идеологија.⁵²

Сите три земји опфатени со овој извештај имаат законодавство што дозволува комбинација на јавно и приватно финансирање за политичките партии и

изборни кампањи. Сепак, јавното финансирање е ограничено, а политичките кандидати најголем дел од своето финансирање го добиваат од партиски членарини и донации од приватни лица, компании и групи на интерес, домашни и меѓународни. Албанија ги ограничува донациите на 1 милион леки (8 000 евра) по кандидат по изборна кампања; во Косово, политичките партии се ограничени на донации од 10 000 евра по календарска година. Од сите страни се бара да ги пријават своите извори на финансирање во период утврден со закон.

Сепак, финансирањето од анонимни приватни донатори се зголемува низ целиот регион, државите имаат ограничен практичен за ревизија на финансирањето на кампањите,⁵³ и се повторуваат наводи за прекршувања во сите три земји што се предмет на дискусија. Во Косово, поранешен вработен во Мисијата на ЕУ за владеење на правото во Косово (ЕУЛЕКС) извести дека политичките партии ги кријат своите финансии и дека парите што ги трошат на избори се далеку повисоки од нивните пријавени приходи.⁵⁴ Во 2018 година, Европската комисија извести дека независните ревизии на финансиите од политичките партии откриле дека партиите „имале значителни количини на непотврдени приходи и расходи, постојани повреди на финансиското сметководство, меѓународните стандарди за контрола и известување и покажаа примери кога постапувале спротивно на даночните закони и Законот за спречување на перењето пари“.⁵⁵ ГО во Косово се залагаат за правна реформа во финансирањето на политичките партии и јакнење на улогата на Централната изборна комисија за следење на трошоците и финансирањето на кампањите. Сегашното законодавство му овозможува на парламентот да избере надворешни ревизори да ги проверат финансиите на политичките партии, што преставува можни судири на интереси за политичарите и фаворизираниите ревизори. Одговорот на владата беше да се ослабне Предлог-законот за финансирање на политичките партии, потег кој наиде на значителна критика.⁵⁶

Во јуни 2019 германскиот весник „Билд“ предизвика политички скандал во Албанија кога ги објави протечени прислушувани снимки од обвинителството, кои имплицираа вмешаност на високи партиски функционери во местење гласови на локалните избори во регионот Дибра во 2016 година и на парламентарните избори во 2017 година. Некои од дејствијата беа и здружување

со криминални групи за купување гласови, заплашување на наставници да гласаат за одредени партиски кандидати и полициско влијание врз потенцијалните гласачи на опозицијата.⁵⁷ Исто така во 2019 година, протече уште една снимка на која беше градоначалникот на Драч, вториот по големина град во Албанија, Ванѓуш Дако, во разговор со Астрит Авдилај, криминален шеф, кој беше уапсен за трговија со дрога. Така се разоткри улогата што бандата на Авдилај ја играше во изборната кампања, која вклучуваше и обезбедување гласови во регионот Шијак и Драч.⁵⁸

Изборите закажани за април 2020 година во Северна Македонија беа одложени поради пандемијата на коронавирус. Сепак, веќе беа забележани неправилности, вклучително и финансирање на политичките партии преку непознати извори и клиентелистички врски со медиумите. Опозицијата тврдеше дека функционерите исто така вршела купување гласови и заплашување пред парламентарните избори во 2011 и 2014 година како и локалните избори во 2013 година.⁵⁹ Законот за финансирање на политичките партии, кој беше дополнет со декрет во 2018 година, го регулира финансирањето на политичките партии. Позната независна ревизорска куќа извести за недоследности, но одговорноста за контролата на изворите на финансирање паѓа врз даночните власти, кои се ужасно слаби и подложни на влијание.⁶⁰

Незаконските странски пари, исто така, се влеваат во домашните политички кампањи во регионот, правејќи двојна услуга и на перењето пари и на влијание врз политичката агенда. Истрагата на Проектот за известување за организиран криминал и корупција најде докази дека сојузник на унгарскиот премиер Виктор Орбан преку својата медиумска мрежа внел над 3,2 милиони евра во Северна Македонија. Навидум купувајќи безопасни телевизиски реклами за масло за јадење и магнети за фрижидер – производи што всушност не се продаваа во Северна Македонија – огромните исплати предизвикаа сомневање кај локалната финансиска полиција дека унгарските државни пари се перат во политички активности поволни за самиот Орбан.⁶¹

Изминатите неколку години се забележува значително слабеење на системите за надзор, потребни за да се обезбеди интегритет на процесите на владата и да се спречи корупцијата. Извештајот за индексот за перцепција на

корупцијата на Транспаренси Интернешнл 2019 ги оценува сите три земји како многу корумпирани и забележува дека нивните влади преземаат активни чекори за да ги намалат мерките за отчетност.⁶²

Ова подразбираше и чекори за намалување на просторот за граѓанското општество и медиумите. Граѓанското општество – вклучително и независно новинарство и медиумите, невладините организации и граѓанските организации, како и академијата – се релативно активни во сите три земји, обидувајќи се да ги повикаат своите влади на одговорност околу нивните демократски, човекови права и стандарди на владеење на правото. Граѓанските акции, предводени од активистички надзорни групи и честопати предизвикани од истраги на независните медиуми, успешно излобирале промена во клучните законски рамки, вклучително и во областа на политичката транспарентност и отчетност. Сепак, неодамнешна конференција за граѓанското општество и организириот криминал во Западен Балкан, во која беа вклучени претставници од шесте држави на Западен Балкан, забележа дека медиумите се заробени од политички интереси, како домашни така и странски. Повеќето ТВ и радио станици

се во државна сопственост и се под притисок на политичарите и нивните сојузници. Во исто време, независните новинари и медиумски куќи се борат за финансии и работат под постојан притисок. Подложени се повеќе нивоа на злоупотреба, кибер-напади и правно вознемирување што ги тера да се автоцензурираат за да можат да продолжат да работат.⁶³ Познато е дека политичарите во сите три земји активно ги оцрнуваат новинарите и се мешаат во независно известување. Владините и опозициските партии широко користат дезинформации и пропаганда. Индексот за слобода на печатот во 2019 година, „Репортери без граници“ ги рангира сите три земји во категоријата „проблематична слобода на медиумите“. Особено во Албанија, во извештајот се забележува дека предложената легислатива против клеветата ќе ги ограничи онлајн-медиумите и ќе ги направи новинарите подолжни на владини притисоци.⁶⁴

Се' на се', дебатата за НФТ и потенцијалот за нивно ограничување е поставена во контекст на системски слабости во владеењето кои овозможуваат незаконско дејствување и актери, и го попречуваат спроведувањето на програмите што треба да ги укинат.

РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИ ПОЕНТИ

- НФТ ги овозможуваат повеќе карактеристики на Западен Балкан:
 - географската локација како коридор како за дозволена така и за недозволена трговија;
 - социодемографскиот профил на младо население со висока невработеност;
 - крупни неформални економии што доволуваат недозволените текови да поминат нерегулирани.
- Овие се дополнително влошени од слабостите во владеењето, вклучително и:
 - високите нивоа на корупција;
 - демократските процеси компромитирани од слаби партиско-политички идентитети и слаб надзор над политичкото финансирање;
 - стеснувачки простор за гласовите на и надзорот од независните медиуми и граѓанското општество.
- Доказите укажуваат на тоа дека владите преземаат чекори за што повеќе да го намалат, наместо да го зголемат надзорот, транспарентноста и спрегите и кочниците.

КОМПОНЕНТИ НА НФТ

© Gent Shkullaku/AFP
via Getty Images

Овој дел од извештајот накратко разгледува како НФТ се генерираат преку предикативни злосторства, како што се корупцијата и дејствијата на организираниот криминал. Широко-распространетата корупција се смета за еден од најголемите предизвици за демократскиот развој со кои се соочуваат трите земји. Поконкретно, овој дел го испитува потенцијалниот размер на недозволен пари генерирани од три форми на организиран криминал: трговија со дрога, шверц со мигранти и недозволена трговија.

Како што е забележано погоре, не сите нелегални финансиски текови потекнуваат од криминал. Легално заработените пари исто така можат да станат нелегални додека се движат низ меѓународниот финансиски систем. Како и да е, значителен дел од НФП се состојат од недозволен приходи од корупција, организиран криминал и кривични дела поврзани со даноци. Евалуациите на МАНИВАЛ, телото на Советот на Европа против перење пари исто така укажуваат на обемот и влијанието на НФТ од разни предикативни злосторства на Западен Балкан кои му даваат подем на нелегалното финансирање.

Криминал поврзан со корупција

Како што истакнато забележува Извештајот за перцепција на индексот корупцијата за 2019 година, „низ целиот регион, земјите доживуваат ограничена поделба на власта, злоупотреба на државните ресурси за изборни цели, нетранспарентно финансирање на политичките партии и судир на интереси“.⁶⁵ Оценките на Албанија, Косово и Северна Македонија се намалија во споредба со Индексот од претходната година, при што Албанија е на најниска позиција во текот на овие пет години. Бидејќи елитите ги заобиколуваат политичките, економските и регулаторните системи за да соберат значително богатство и да го одржуваат за сопствена корист, корупцијата создава криминален екосистем. Владеењето на правото не функционира без поддршка од оние што владеат.⁶⁶

За граѓаните од овие три земји, непотизмот, клиентелизмот и злоупотребата се вкоренети во структурата на секоја нивна интеракција со државата, до тој степен што корупцијата се опишува како дел од културата. Довербата на луѓето во владеењето на правото и државните институции е многу мала, а широко распространетата перцепција за корупција и неказнивост ги намалува бариерите за и самите граѓани да се вклучат во недозволените операции. Високата невработеност (во јануари 2020 година: 11,6% во Албанија, 21,5% во Северна Македонија и 25,9% во Косово⁶⁷) и ниската куповна моќ наведуваат многу млади да бараат други можности и во неформалната и во недозволената економија.

Корупцијата е клучна компонента на недозволените текови по самата своја природа. Низ Западен Балкан, криминалните и другите бескрупулозни здружувања воспоставуваат врски со добро позиционирани политичари, функционери и членови на судството и други државни институции за да ги постигнат своите различни цели. Со помош на поткуп, користење на влијание, посредување, злоупотреба на службената должност и уцена, тие добиваат пристап до доверливи информации за тековните судски планови или плановите и истрагите на органите на прогонот. Успеваат да обезбедат дозволи, концесии и договори за јавни набавки или да се осигураат дека нивниот прекуграничен транспорт на стоки е непрекинат и неконтролиран. Владеењето на правото е дополнително ограничено преку други попречувања на правдата, како што е манипулацијата на сведоците.

Иако корупцијата е светски проблем, таа е особено штетна во земјите во развој и земјите во транзиција. Непопрецената корупција го поткопува легитимноста и делотворноста на државните институции, ги компромитира напорите за поддршка на одржливиот развој, ја продлабочува нееднаквоста на приходите и ги спречува продуктивните инвестиции. Средствата генерирани од корупција може да изгледаат малку во споредба со профитот стекнат преку криминал – трговија со дрога, на пример – но штетата предизвикана од корупцијата е далекусежна и има онеспособувачко влијание.⁶⁸

Во Северна Македонија и Косово, корупцијата е главен извор на средства за перење пари и главна закана за напорите за борба против него.⁶⁹ Во Албанија, тоа е втор по големина извор на НФТ по трговијата со наркотици.⁷⁰

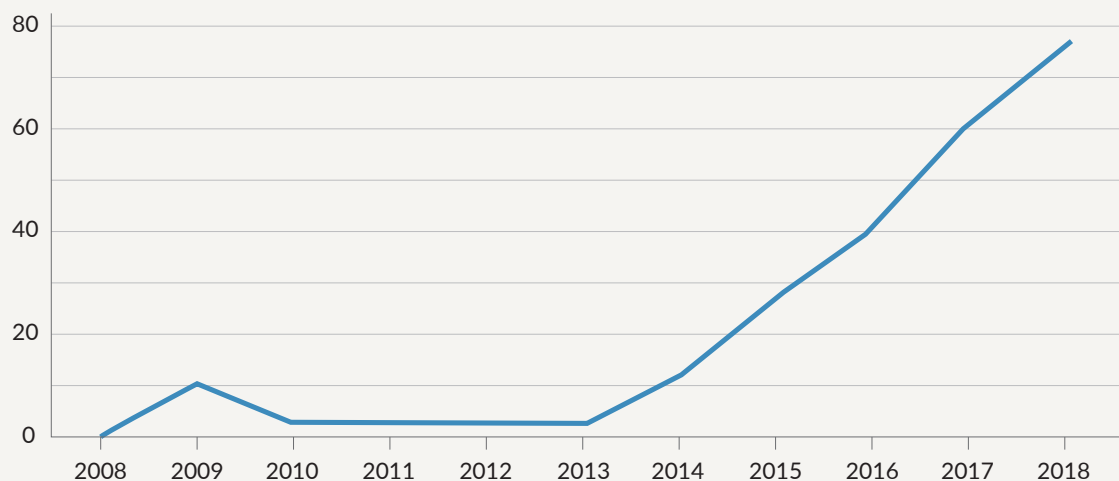
Тешко е да се пресмета степенот на НФТ кои се добиени од корупција, но еден показател е процентот на компаниите што пријавуваат дека плаќале мито за да остварат деловна соработка со државата. Анкетата на претпријатијата од Светска банка во 2019 година покажува дека 36,1% од компаниите во Албанија добиле барем едно барање за поткуп во 2019 година, додека оние во Северна Македонија пријавиле 13%, како и 6% во Косово.⁷¹ Слична студија спроведена од Канцеларијата на Обединетите нации за дрога и криминал (УНОДЦ) во 2012 година открива далеку повисоки стапки на контакт и распространетост на митото.

Показател	Земја			
	Албанија	Косово	Северна Македонија	Регионален просек
Стапка на контакт	85.10%	91.20%	78.18%	71.30%
Распространетост на поткупот	15.70%	3.20%	6.0%	10.20%
Просечен број на платен поткуп	4.60	7.70	6.70	7.10
Процент на поткуп платен во кеш	50%	59%	17%	36%
Средна вредност на поткупот (€-PPP)	904	1 787	689	881
Медијана на поткупот (€-PPP)	338	1 059	317	317
Распространетост на поткупот во деловното работење	24.10%	32.90%	25.40%	27.70%

СЛИКА 6 Главни показатели по земја/област, регион на Западен Балкан, 2012

ИЗВОР: УНОДЦ, Бизнис, корупција и криминал на Западен Балкан: Влијанието на поткупот другите кривични дела врз приватните претпријатија, 2013

ЗАБЕЛЕШКА: Регионалниот просек содржи податоци од Албанија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Косово Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Контакт стапка: Процент на деловни активности кои имале најмалку еден директен контакт со јавен службеник или државен службеник во текот на 12 месеци пред истражувањето; Извори за дополнителни показатели: курс на локална валута и стапки на конверзија € -PPP од Евростат, WIIW и Национални заводи за статистика. € -PPP за Косово проценето врз основа на проценките на WIIW.

СЛИКА 7 Национални договори за набавки класификувани како доверливи, Албанија 2008–2018

ИЗБОР: Gjergj Erebara, *Qeveria kontrakttoi miliona euro shpenzime me kontrata sekrete*, BIRN, 27 мај 2019, <https://www.reporter.al/qeveria-kontrakttoi-miliona-euro-shpenzime-me-kontrata-sekrete/>.

Врз основа на националното известување од овие три земји од Западен Балкан, материјалните трошоци на корупцијата може да се проценат во регионот на 80 милиони ЕУР годишно.⁷² Сепак, ова е речиси сигурно огромно потценување. Статистиката што ги разложува индивидуалните извори на корупција и злоупотреба, како што се разгледува понатаму, сугерира дека посоодветна проценка би била во опсегот од стотици милиони евра.

Договорите за јавни набавки се главен извор на коруптивна заработка. Според ОЕЦД, 57% од митото од странство се исплаќа за да се обезбедат договори за јавни набавки, а 20–30% од вредноста на договорите за јавни набавки се губат на корупција.⁷³

На Слика 7 е прикажан наглиот пораст на договорите што биле „доверливи“ – т.е. не биле отворени за јавен тендер – во Албанија во периодот од 2014 до 2018 година. Според повеќе извори во Албанија и во согласност со проценката на ОЕЦД, до 30% од понудената вредност на договорите за набавки се плаќа како поткуп.⁷⁴ Во 2018/19 година, владата издаде јавни договори во вредност од 679 милиони евра, што би значело дека поткупот во регионот е 200 милиони евра.⁷⁵ Но, постои можност да и уште повисок. Истрагата на еден од најголемите приватни телевизиски канали во Албанија посочи дека годишно се губат 300 милиони евра за злоупотреби во постапките за јавни набавки, што би било речиси 45% од договорите за 2018/19 година.⁷⁶

Јавните набавки играат слична улога во НФТ што произлегуваат од корупција и во Косово. За 2020 година се избуцетирани договори во вредност од 1,03 милијарди евра, од кои 672 милиони евра се за капитални инвестиции и 357 милиони евра за набавка на јавни добра и услуги.⁷⁷ Со примена на проценката на ОЕЦД, ова би можело генерира мито од 205–308 милиони ЕУР.

Во текот на последните десет години, косовската влада одвои големи средства за изградба на локалните патишта и автопати.⁷⁸ Таквите проекти се екстремно подложни на корупција, бидејќи местењето на цените, измамата во спроведувањето и фалсификувањето на документите може лесно да се извршат, а тешко се откриваат.⁷⁹ Во декември 2018 година, на пример, беше откриено дека „компанија-дух“ во Албанија победи на тендер за договор за изградба на патишта од 18 милиони евра, врз основа на лажна документација.⁸⁰ Во Косово, бројни извештаи упатуваат на нарушувања на тендерите во проектот за автопатот во Гнилане и во сегментите на изградба на патишта на потегот од Ѓаковица до Скадар и Призрен до Тетово.⁸¹

Слично на тоа, проектот Скопје 2014 од Северна Македонија предизвика сериозна загриженост во врска со постапките за јавни набавки. Она што започна како проект од 80 милиони евра за обнова на македонскиот главен град со нови фасади, споменици и згради, сега проголта повеќе од 680 милиони евра во државни средства.

Слично на тоа, во Северна Македонија проектот Скопје 2014 предизвика сериозна загриженост во врска со постапките за јавни набавки. Она што започна како проект од 80 милиони евра за обнова на македонскиот главен град со нови фасади, споменици и згради, досега проголта повеќе од 680 милиони евра во државни средства.⁸²

Сепак, финансиски аналитичар од Северна Македонија во интервју рече дека владината статистика сугерира дека „бројот на кривични дела за злоупотреба на службената должност и овластување има постојан пораст од година во година, но материјалната штета се намалува“. ⁸³ Тој и другите соговорници исто така се согласија дека антикорупциските напори ја ограничуваат корупцијата, особено на врвот на политиката и државните институции, но дека

таа и понатаму е распространета на пониско ниво. На пример, поранешната Главна обвинителка од канцеларијата на Специјалното обвинителство во Северна Македонија неодамна беше прогласена за виновна за злоупотреба на службената должност и осудена на седум години затвор.⁸⁴

Доказите ширум регионот укажуваат на тоа дека криминалните заработки од корупција се перат

на ист начин како и приходите од организираниот криминал: преку инвестиции во деловни активности и недвижности во земјата, во регионот и во странство. Како што откриваат „Панама пејпрс“, корумпираните политичари и функционери исто така ги користат предностите на даночните засолништа за да го сокријат своето богатство.

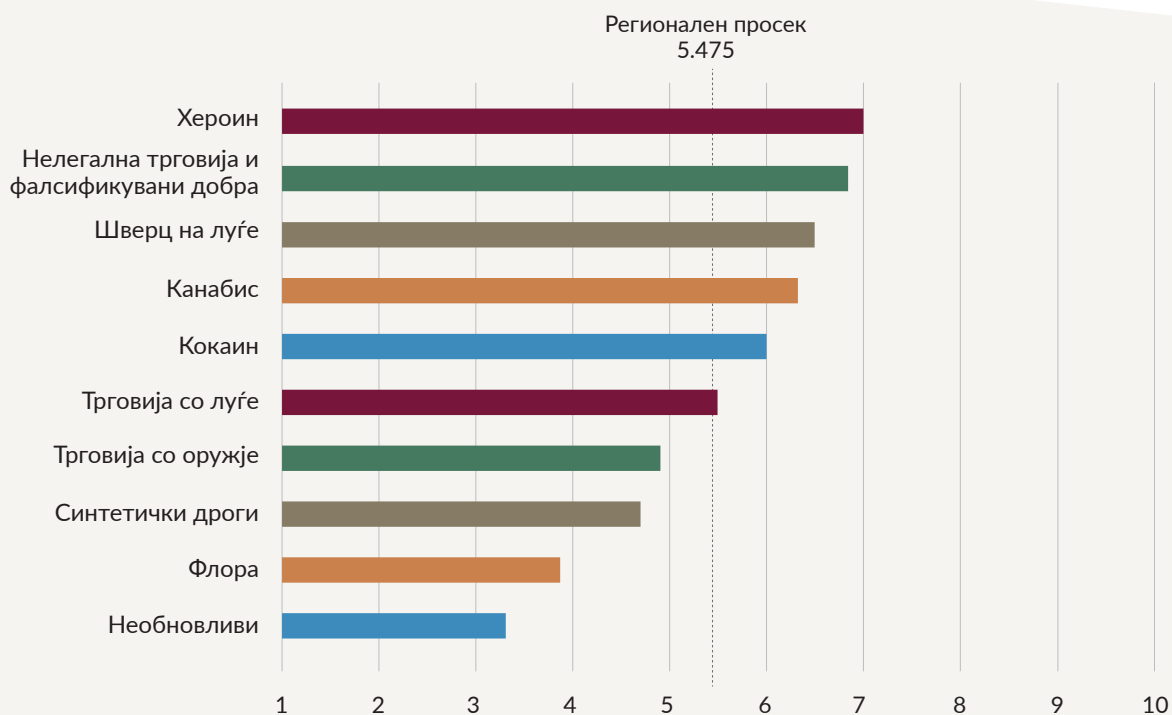
Организиран криминал

Криминалот што генерира профит, а особено организираниот криминал ја поткопува продуктивната економска активност, ја нарушува конкуренцијата и ги обесхрабрува инвестициите и претприемништвото. Организираниот криминал, исто така, има тенденција да оди рака под рака со корупцијата и пошироките пропусти во владеењето, бидејќи криминалните групи активно го поткопуваат спроведувањето на законот, правосудниот сектор и политичките структури за да одговараат на нивните цели. Покрај тоа, тоа што прибегнуваат кон насилство како средство за регулирање на пазарот и заработка може да доведе до далекусежни социјални реперкусии.

Организираните криминал на Западен Балкан е обемен, со долга историја во мрежите на Азија и Европа. Постојат се' повеќе извештаи за важноста на балканските криминални групи во регионот и пошироко.⁸⁵ Групите од Албанија, Косово и Северна Македонија се опишани како „поликриминални“:

вклучени во разни криминални активности и можат брзо да се прилагодат на променливите околности и пазари. Нивните активности вклучуваат трговија со дрога (кокаин, хероин и канабис) и шверц со луѓе и стока, вклучително и храна и пијалоци, брендирано производство, облека, обувки и тутун.⁸⁶

Индексот за организиран криминал на Балканот на ГИ-ТОК беше пилотиран за шесте земји на Западен Балкан во 2018 година. Потпирајќи се на низа регионални и меѓународни експерти, ги процени и рангираше формите на организираниот криминал во регионот, утврдувајќи дека трговијата со дрога, недозволената трговија и шверцот со луѓе беа трите најзастапени и штетни нелегални пазари (Слика 8).⁸⁷ Затоа, нашиот извештај се фокусира на овие три. Сепак, финансиските текови што произлегуваат од пониско-рангирани видови на криминал сепак имаат значително штетни ефекти и, иако се слабо документирани, не треба да бидат отпишани.

СЛИКА 8 Рангирање на опсегот и влијанието на нелегалните пазари на Западен Балкан

ИЗВОР: Индекс на организиран криминал на Балканот на ГИ-ТОК⁸⁸

Парите и луѓето се движат слободно меѓу Албанија, Косово и Северна Македонија. Луѓето редовно ги преминуваат границите за работа и задоволство. Не се потребни визи, растојанијата се кратки и постојат долготрајни историски врски, особено меѓу етничките Албанци кои живеат во сите три земји. Оваа порозност дозволува и движење на нелегални добра и шверц на луѓе, пари и други средства.

Криминалните групи соработуваат едни со други: мрежите за шверц со мигранти организираат патувања од Северна Македонија до Косово и пошироко; патиштата за трговија со хероин излегуваат од националните граници и шверцот на недозволен производ (на пр. нелегални цигари и други производи) е вообичаен широм регионот.

Трговија со дрога

Балканската рута е еден од најстарите воспоставени патишта за трговија со дрога во светот, особено за хероин, но и за кокаин и канабис. Во 2014 година, УНОДЦ ја процени пазарната вредност на рутата на повеќе од 20 милијарди американски долари годишно.⁸⁹ Го поврзува Авганистан, најголемата земја во светот за производство на хероин, со пазарите на Русија и Западна Европа, западно преку Албанија кон Италија и на север со Австрија. Канабисот одгледуван во Албанија се шверцува преку границата со Косово, за домашна употреба или се носи понатаму кон Европската унија и во Северна Македонија, претежно за турскиот, бугарскиот и романскиот пазар. Кокаинот се движи од Албанија и од Косово кон Северна Македонија за домашниот пазар дрога. Синтетичките дроги произведени во Северна Македонија патуваат кон исток.⁹⁰

Трговијата со дрога е најважниот извор на профит за криминалните групи во Албанија. Еден експерт проценува дека поголемиот дел од НФТ во Албанија се генерираат од трговија со дрога. Проценката на МАНИВАЛ пресмета дека трговијата со дрога е главниот извор на испрани пари во Албанија, и дека претставува 42% од сите случаи на перење пари.⁹¹

Додека албанската влада се обидуваše значително да го намали одгледувањето канабис во изминатите години, приходите од него – заедно со хероинот и кокаинот – продолжуваат да бидат важен извор на незаконски финансиски текови.⁹² Индустријата за канабис во земјава генерираше нелегална добивка за голем дел од општеството, почнувајќи од селаните кои ја култивираат земјоделската култура до организирани криминални групи кои ја шверцуваат во странство и ја продаваат низ ЕУ. За време на кулминалниот период 2016–2017 година, се проценува дека економијата на канабис генерирала 2,2 милијарди евра.⁹³

Заработката од производство на канабис им обезбеди капитал за албанските и македонските криминални групи да се вклучат во трговијата со кокаин. Воспоставувајќи директни контакти во Латинска Америка, тие ја транспортираат дрогата до главните европски пристаништа и ја дистрибуираат низ Западна Европа.⁹⁴ Европскиот центар за следење на наркотици и зависности од дрога известува дека албанските групи на организиран криминал се се' повеќе присутни на европските пазари на наркотици и се придвижиле нагоре по хиерархијата на трговијата со кокаин па од теренски војници и ситни дистрибутери на сега активно организираат пратки, на тој начин постигнувајќи поголема маржа и добивка што не треба да ја делат.⁹⁵

Земја	Група на дрога	Дрога	Година				
			2012	2013	2014	2015	2016
Албанија	Канабис	Масло	1		11	6	
		Растенија	3 300		55 141		253 629
		Смола	5		24	60	23
		Тревки	21 138	20 673	101 726	11 353	30 015
	Кокаин	Соли	4	16	10	27	7
	Опијати	Хероин	88	47	73	37	57
Косово	Канабис	Растенија	1 058	151	693	256	Нема податоци
		Смола	1		24	60	Нема податоци
		Тревки	1 238	85	738	462	Нема податоци
	Кокаин	Соли	7	4	21	1	Нема податоци
	Опијати	Хероин	94	23	10	10	Нема податоци

СЛИКА 9 Заплени на дрога на годишно ниво во Албанија и Косово, 2012–2016 (еквиваленти на кг)

ИЗВОР: База на податоци за заплена на дрога на УНОДЦ, пребарување за последните 5 години во базата на податоци. Сите пријавени групи на дроги, минус не-ИНЦБ контролирани супстанции, по земја, <https://dataunodc.un.org/drugs/seizures>

Иако за Северна Македонија нема достапни податоци, базата на податоци за заплена на дрога на УНОДЦ (каде што податоците ги приложуваат земјите-членки) ги нагласува големите количини канабис што се движат низ регионот (Слика 9). Неодамнешните податоци укажуваат на тоа дека количината на дрога што минува низ регионот значително ескалира во последните пет години. Во февруари 2018 година, на пример, во албанското пристаниште Драч се заплени 613 килограми кокаин во една пратка, со вредност од 180 милиони евра.⁹⁶ Во истата година, вкупно заплениот канабис изнесувал 20 365 тони.⁹⁷ Бидејќи експертите во Албанија проценуваат дека се заплени приближно 20% од цела дрога што минува низ земјата,⁹⁸ вкупниот обем на трговија со наркотици би можел да биде значителен.

Се смета дека маржите постигнати од трговијата со кокаин надминуваат 20 000 евра по килограм, што создава огромни ресурси за реинвестирање и корупција.⁹⁹ Приходите од трговија со кокаин исто така се смета дека се користат за финансирање и поддршка на други криминални активности, како што се нелегално шверцување оружје, мрежи и објекти за перење пари, шверц со други видови дрога и незаконско движење на луѓе. Огромните профити што се генерираат од трговијата со дрога се перат на секакви начини, како на Западен Балкан, така и пошироко.

Легализација на култивацијата на канабис во Северна Македонија

Во мај 2016 година Северна Македонија го донесе Законот за контрола на наркотични дроги и психотропни супстанции, со кој се овозможува производство на канабис и производи од канабис за медицинска употреба, како и извоз на медицински екстракции на канабис.¹⁰⁰

Од 2016 до 2018 година, издадени се 28 дозволи за одгледување канабис и две дозволи за екстракција.¹⁰¹ Во 2019 година, владата додели 31 нова дозвола за култивирање, со 20 апликации што чекаат одобрување, и две лиценци за екстракција на канабис.

Овие концесии им беа доделени на физички и правни лица од Северна Македонија и од странство со забележителни врски со сегашната владејачка политичка партија, како и на поранешни „политички истакнати лица“ кои имаат биле на истакнати јавни позиции и затоа се изложени на ризик за вмешаност во корупција.¹⁰² Опозициската партија го обвини премиерот дека ги мести лиценците за канабис на роднини и сојузници.¹⁰³

Иако законот беше добредојден како средство за оданочување на трговијата со канабис, продажбата на концесии за култивирање исто така беше обележана како средство за создавање приходи за политичките носители, бидејќи оние што ги добија дозволите ќе инвестираат милиони евра. Долгоочекуваната измена на законодавството за да се овозможи извоз на канабис за рекреативна употреба, создава голем интерес за инвестиции во потенцијално профитабилен нов пазар. Пазарот на ЕУ за рекреативна марихуана се проценува дека вреди дури 39 милијарди американски долари годишно.¹⁰⁴ Потенцијалот за IFFs е огромен во сектор со исклучително ограничен владин капацитет за регулирање.

Покрај тоа, еден финансиски експерт извести дека повеќето од канабисот одгледуван за медицинска употреба не се извезува легално, туку наместо тоа се продава нелегално на домашниот и странскиот пазар, а со тоа се создава друг проток на недозволена заработка.¹⁰⁵

Нелегална трговија и фалсификувани добра

Војните во Југославија во 90-тите години и создавањето на седум нови држави, секоја со свои суверени граници, исто така создаде жив криминален пазар во прекуграничниот шверц на она што вообичаено се сметаа за легални добра. Санкциите, прогресивната приватизација, различните даночни стапки и нерамномерното снабдување дејствуваа како поттик за криминалните групи да шверцуваат оружје, храна, нафта, лекови, цигари и добиток.¹⁰⁶ Центрите што се создадоа пред неколку децении опстанаа до денес. На пример, Кукуш и Тропоја во северна Албанија беа клучни центри за нелегална трговија и извори на снабдување на Ослободителната војска на Косово во 1999 година, бидејќи граничните области во голема мера не беа под надзор на албанската и српската држава.¹⁰⁷

Денес, нелегалната трговија, особено на производи од тутун, продолжува да биде широко распространета и истакната криминална активност во регионот. Повеќето извештаи укажуваат на важноста на трговијата со тутун во Црна Гора¹⁰⁸ и Бугарија, но таа исто така игра клучна улога во Албанија, Северна Македонија и особено во Косово. Економскиот институт во Загреб проценува дека речиси 18 милиони евра се добиени од шверц на тутун во Косово, и речиси 20,5 милиони евра во Северна Македонија.¹⁰⁹

Нелегалната трговија со тутун е олеснета особено со разликите во акцизите меѓу земјите. Во Северна Македонија – најевтиниот пазар на цигари во регионот – пакета цигари може да се купи за 1,50 евра. Прошверцувани преку граница, во Германија може да се препродадат за дури 5 или 7 евра.¹¹⁰

Незаконските цигари и тутунот влегуваат во регионот преку поголемите пристаништа (како што се Драч во Албанија¹¹¹ и Бар во Црна Гора¹¹²) и преку копнените граници со Грција и Бугарија. За нивно шверцување честопати се користат „алтернативни гранични премини“ каде што теренот е груб и планински, што нуди релативно неконтролирано и безбедно поминување. Мазги ја превезуваат стоката на другата страна или им се плаќа мал надомест на локалните селани за нивните услуги. Нелегалниот тутун исто така патува на југ низ Косово кон Албанија и Северна Македонија на пат кон Италија, Бугарија, Блискиот Исток и северна Африка.¹¹³

Нелегалната трговија со производи од тутун е широко распространета криминал активност во регионот.

Шверцот со мигранти е еден од главните извори на криминални приходи во регионот.

Нелегалната трговија со тутун и, во помала мерка, шверцот со фалсификувани производи, имаат значително влијание врз Косово, особено на северот на земјата. Косовските институции се формално присутни во Северно Косово, но паралелна структура, финансирана од Србија и во спрега со акумулираната моќ и богатство на одредени влијателни бизнисмени, ја имаат претворено оваа област во сива зона на неформалност.¹¹⁴ Групите за организиран криминал од Србија и Косово, наводно, соработуваат за засилување на нерегулираната економија за свои цели, со што се одложува формализирањето на економската активност за поголемо добро на граѓаните на државата.

Слично на тоа, фалсификуваната стока произведена во Кина и Турција е широко достапна на Западен Балкан. Фалсификувани патики, козметика, додатоци за мобилни телефони и други предмети транзитираат низ регионот и наоѓаат локален пазар. ЕУ ја идентификува Албанија како транзитна точка од особено значење за прераспределување на фалсификуваните производи на европските пазари.¹¹⁵

Операциите за шверц меѓу Косово и Србија се чини дека се зголемени во размер откако се воведоа царински тарифи на стоки од Србија и Босна и Херцеговина кон крајот на 2018 година.¹¹⁶ Косовската влада најави намалување на бариерите на почетокот на 2020 година, но за да се види дали активностите за шверц последователно ќе се намалат ќе биде потребно будно следење.¹¹⁷

ШВЕРЦ СО ЛУЃЕ

Северна Македонија се наоѓа на популарна миграциска рута од Турција кон Западна Европа. Од мигрантската криза на ЕУ во 2015 година, низ неа поминале повеќе од 1,5 милиони мигранти.¹¹⁸ Шверцот со мигранти, организиран претежно од пакистански, авганистански и македонски државјани, е еден од најважните извори на криминални приходи во регионот. Луѓето им плаќаат на шверцерите од 2.000 до 3 500 евра за да ги земат од грчките бегалски кампови, како што се Идомени или Солун, по балканската рута кон Западна Европа.¹¹⁹ Само делот од Западен Балкан чини просечно од 800 до 1.000 евра. Мигрантите треба дополнително во текот на рутата да си платат за сместување, храна, услуги и дополнителен поткуп.¹²⁰ Иако балканската рута во моментот е официјално затворена, локалните жители кои живеат по должината на коридорот север-југ, од граничниот премин Богородица со Грција до граничниот премин Табановце кон Србија, го олеснуваат транспортот и минувањето на мигрантите во замена за готовина, што потоа се влева во легитимниот финансиски систем.¹²¹

Во 2018 година, група на организиран криминал од Северна Македонија беше идентификувана како дел од меѓународната мрежа во која беа вклучени групи од Албанија, Бугарија, Шпанија, Доминиканската Република, Хондурас и Мексико. Оваа мрежа шверцуваше луѓе од северна Албанија и Северна Македонија во Соединетите држави по цена од 20 000–25 000 УСД по човек. Во овој единечен трансфер, мрежата се очекуваше да заработи околу 1 милион американски долари.¹²²

Косово прими повеќе од 900 мигранти само во првите два месеци од 2020 година, од кои 300 се од Сирија.¹²³ Повеќето влегуваат во земјата од Албанија на патот кон Србија. Некои, исто така, повторно се враќаат од Србија ако не можат да влезат во Унгарија.¹²⁴ Еден мигрант изјави за Радио Слободна Европа дека се вратил во Приштина од Србија и отишол на пат за Албанија да се обиде да премине од Драч во Италија, а потоа во Германија. Некои мигранти им платиле по околу 100 евра по лице на таксисти за да ги однесат нелегално од границата

со Албанија до нивната дестинација. Други платиле 200 евра за да преминат од Албанија во Косово преку планински пат.¹²⁵

Противправно стекнатиот имот од шверцот со мигранти завршува во легалниот финансиски систем на разни начини, вклучително и набавка на луксузни предмети и подвижен и недвижен имот и инвестиции во деловни потфати.

Мигранти во близина на Идомени, на границата помеѓу Северна Македонија и Грција, јули 2020 © Sakis Mitrolidis/AFP via Getty Images

Криминал поврзан со даноци

Третата важна компонента на НФТ е затајување данок. Даночното затајување се разликува избегнување на данок, што е минимизирање на даноците во согласност со законот. Даночното затајување вклучува нелегално неплаќање данок преку непријавување приходи, пријавување трошоци што не се законски дозволени или едноставно преку неплаќање данок.¹²⁶ Корпорациите, како и поединците, затајуваат даноци, со значителни разлики во обемот и влијанието.

Проценките на глобалните загуби поради затајување данок се разликуваат во голема мерка, но сите се многу големи. На пример, американскиот Сенат ги пресмета загубите на приходите од затајување данок од фирми и лица со седиште во САД на околу 100 милијарди американски долари годишно.¹²⁷ Студијата на Светската банка за Африка проценува дека даночното затајување е постојано во опсегот од 8–12% од БДП.¹²⁸

Даночното затајување е штетно од четири меѓусебно поврзани причини. Ги лишува државите од даночни приходи, ограничувајќи ја нивната можност за поддршка на националните социо-економски цели. Го еродира кредибилитетот на државните институции и го поткопува владеењето на правото. Тоа ја влошува економската нееднаквост дозволувајќи им на најбогатите да ги кријат своите ресурси по цена на сиромашните. Конечно, тоа на перверзен начин ги поттикнува на носителите на јвни функции, финансиските институции и корпорации да ги зголемат своите профити со заобиколување на регулативите.¹²⁹

*Групите од Албанија,
Косово и Северна
Македонија се
опишуваат како
„поликриминални“.*

Поради големината на неформалните економии во Западен Балкан, нивото на приходите од данок е значително пониско од на другите места во Европа. 28-те членки на ЕУ во просек собрале 40,3% од нивниот БДП од домашно оданочување во 2018 година.¹³⁰ Даночните приходи од Северна Македонија, Косово и Албанија се на 17,65% (2018), 26.11% (2019) и 18,55% (2018), соодветно,¹³¹ и поголемиот дел од тоа доаѓа од данокот на додадена вредност (ДДВ) наместо од данокот на добивка.¹³² Невозможно е да се процени точно, но дел од овој расчекор може да се припише и на практиките на даночно затајување од страна на корпоративни субјекти во Западен Балкан, олеснети со генерално високите нивоа на корупција и мито и слаба државна контрола. Во извештајот на Светската банка за 2015 година се проценува дека 34% од ДДВ не било собрани во Косово во 2012 година¹³³, а извештајот за национална стратегија покажува дека Косово губи 8 милиони евра секоја година во градежниот сектор преку неплаќање данок, и 11 милиони евра во трговскиот сектор.¹³⁴

Правните дејствија против компаниите за затајување данок обезбедуваат увид во обемот и стратегиите што се користат. Истрагите од страна на косовските институции откриле дека бизниси користат компании „школки“ – регистрирани компании кои вршат финансиски трансакции, но не вршат никакви опипливи активности – и фиктивни трансакции за да се избегне плаќањето даноци.¹³⁵ Друга вообичаена стратегија е да се издаваат стоки без фактури за заобиколување на ДДВ. Во периодот 2006–2016 година, неиздавањето на фискални сметки беше водечка откриена форма на даночна нерегуларност во Северна Македонија.¹³⁶

Трудоинтензивните индустрии, како градежништвото или туризмот, избегнуваат даноци со тоа што пријавуваат помал број на работници на нивниот платен список, пријавуваат пониски плати или плаќаат плати во готово.¹³⁷ Плаќањето плати во кеш може да изгледа како пракса од неформална економија, но корпорациите со големи платни списоци во градежништвото или хотелската индустрија систематски го прават тоа за да избегнат плаќање данок и придонеси за социјално осигурување на вработените. Оваа практика е можеби општествено толерирана, но не треба да биде, бидејќи придонесува за значителната неформална економија, што пак ја намалува даночната основица, ја зголемува ранливоста на работниците и овозможува олеснувачко опкружување за други форми на недозволена или незаконска активност.

За спроведување и зголемување на фискалната дисциплина, Управата за јавни приходи во Северна Македонија објавува црна листа на даночни должници на секои три месеци врз основа на ДДВ, данок на доход, персонален данок на доход, задолжителни придонеси за социјално осигурување, акцизи и царински давачки. Во 2019 година, нето-долгот беше над 10 милијарди денари (околу 163 милиони евра).¹³⁸

Во септември 2019 година, албанското обвинителство објави список на компании кои биле под истрага за затајување данок заради лажни фактури од ДДВ.¹³⁹ На списокот имаше неколку познати концесионери и градежни компании кои користат слични стратегии со оние откриени во Косово за да го намалат даночното оптоварување. Сепак, досега се идентификувани само лица со ниски приходи: оние кои дозволиле нивните имиња да се појават како сопственици на такви компании-духови во замена за мала надоместо.¹⁴⁰

Доказите од сите три земји од Западен Балкан укажуваат на тоа дека повеќето од овие профити се префрлаат надвор од регионот во даночни засолништа и некооперативни јурисдикции за даночни цели со многу ниски даночни стапки,

каде што станува невозможно да се следат средствата и носителите на сметки.¹⁴¹ Парите пренесени надвор од Република Северна Македонија обично завршуваат на сметки на места како Бермуда, Бахама, Белизе, Сејшели, Свети Винсент и Гренадини, Панама, британски Девствени Острови и државата Делавер во Соединетите Американски Држави.¹⁴²

Голем дел од овие средства го наоѓаат патот назад во регионот. Според економистите кои ги проучувале статистиките објавени од Народната банка, повеќето од странските директни инвестиции кои доаѓаат во Северна Македонија потекнуваат од вакви офшор дестинации. Во 2018 година, имало одливи од 756 милиони евра од Северна Македонија, и приливи од 1,17 милијарди евра.¹⁴³ Големите трансакции од такви оф-шор земји природно предизвикуваат сомнеж и експертите претпоставуваат дека ова е еден начин на кој НФТ влегуваат во Северна Македонија.

Исто така, треба да се напомене дека самата Северна Македонија, иако не е даночно засолниште, нуди повластени стапки за корпоративен данок со рамна стапка од 10% за привлекување странски инвестиции, плус цел дијапазон на ослободувања за дозволи, ДДВ и царински давачки. Олеснета е корпоративната регистрација во земјата, при што процесот е воедначен во Централниот регистар за да се овозможи компаниите да се основаат во рок од еден ден.¹⁴⁴ Постои мала веројатност дека ваквото ниво на олеснување доаѓа без соодветно намалување на потребната должна внимателност за да се обезбеди интегритет на ваквите инвестиции.

РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИ ПОЕНТИ

- НФТ во регионот се генерираат преку повеќе облици на корупција и организиран криминал.
- НФТ поврзани со корупцијата може да се пресметаат во милијарди евра, што произлегуваат од измама во набавки, злоупотреба, поткуп и нарушување на финансирањето на политички партии. Само измамите во набавките пренасочуваат повеќе од 300 милиони евра годишно во Албанија.
- Трите најзначајни генератори на НФТ од организираниот криминал се чини дека се трговијата со дрога, нелегалната трговија со фалсификувани и супстандардни производи и шверцот на мигранти.
- Трговијата со дрога, главно со хероин и канабис, а по нив и со кокаин и амфетамини во помали количини, се проценува дека генерира стотици милиони евра годишно.
- Нелегалната трговија со вообичаено законски добра, од кои најдобро документирана е трговијата со тутун, е добро воспоставена нелегална индустрија што опслужува меѓународни и домашни пазари. По размер е значително помала, при што недозволената трговија со тутун се проценува на околу 40 милиони евра во регионот.
- Шверцот на мигранти преку Балканската рута малку се накрена во последните години, како резултат на кризата во Средоземното Море. Групите за организиран криминал профитираат од зголемената побарувачка за олеснување на миграциите ширум целиот Балкан.
- Даночното затајување е дополнителна компонента на НФТ, бидејќи ја заобиколува вредноста од легитимниот финансиски систем. Голем број на шеми се во функција за да се избегнат даноците, повеќето во голема мера користат готовински трансакции и други карактеристики на неформалната економија, слабото регулаторно опкружување и офшор даночните засолништа и некооперативни јурисдикции за даночни цели.

© Armend Nimani/AFP
via Getty Images

КАНАЛИ НА НФТ

Каналите на НФТ се методите со кои нелегалните текови ја пренесуваат вредноста преку границите, вклучително и перење пари, лажно фактурирање, трансфери на готовина и канали на капитални сметки. Секој канал има различни форми. Ова поглавје разгледува како и до кој степен овие канали се користат за олеснување на НФТ во Западен Балкан.

Перење пари

Перењето пари е процесот со кој средствата стекнати од криминал се внесуваат во легитимен финансиски систем, или на национално или меѓународно ниво. Мартин Навијас, адвокат од Велика Британија, специјалист за финансии и безбедност, го опишува перењето пари како „неизбежна последица на кривични дела чија цел е генерирање профит во која криминалецот треба да се дистанцира од првичниот престап“.¹⁴⁵ Навијас опишува како ова дистанцирање може да се постигне во три фази:

- „пласман“: нелегалните приходи се внесуваат во финансискиот систем на начин што ја маскира вистинската сопственост на тие средства и се обидува да избегне активирање на системите за спречување на перење пари (ППП) на финансиската индустрија.
- „Раслојување“: во кое има обид да се пренесе противправно стекнатиот имот преку низа сложени финансиски трансакции кои служат за прикривање на вистинското потекло на средствата.
- „интеграција“: во кое нелегалните средства повторно се интегрираат во економијата со изменети својства и маскирани како легитимни средства“.¹⁴⁶

Според стапката на консензус на ММФ во 1998 година, 2–5% од светскиот БДП е во оптек како валкани пари.¹⁴⁷ Во 2009 година, и покрај растот на застрашувачката ППП архитектура, УНОДЦ дојде до слична конзервативна проценка од 2,7%.¹⁴⁸ Примената на оваа проценка за Западен Балкан би сугерирала дека годишно се перат 280–700 милиони евра во Албанија, 155–385 милиони евра на Косово и 240–600 милиони евра во Северна Македонија.

Перење преку градежништво и недвижен имот

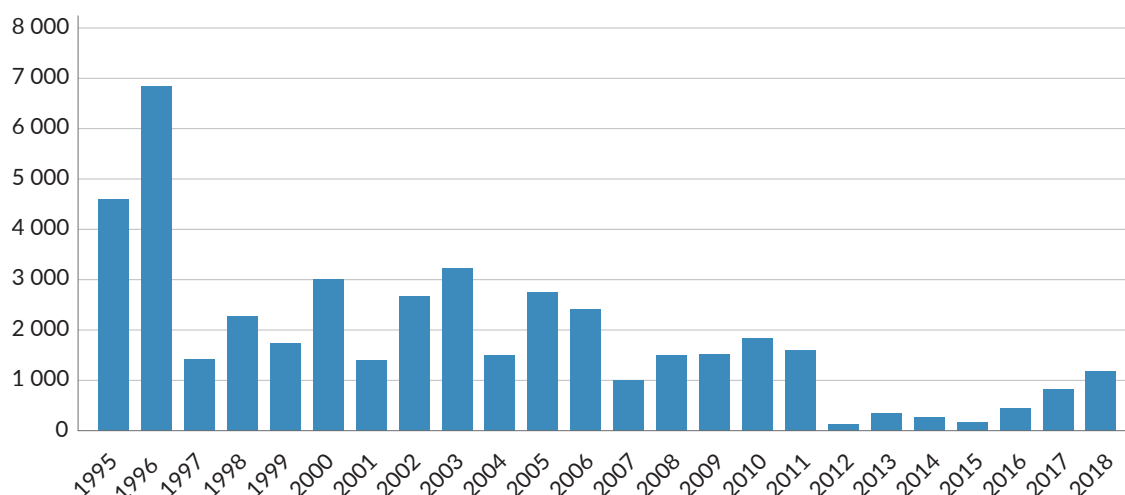
Инвестициите во градежништвото и недвижностите имаат долга историја на апсорпција на нелегални пари во Западен Балкан, со оглед на тоа што секторот и има значителен економски удел и е слабо регулиран.¹⁴⁹ Општините низ регионот даваат дозволи за градба, но сепак немаат средства да го надгледуваат она што понатаму се одвива. Исто така, од историски причини, регистрациите на земјиште и евиденцијата за градежни дозволи се нецелосни и слабо архивирани.

Во Косово, секторот градежништво и недвижности генерира обрт од околу 1 милијарда евра годишно, што претставува околу 8,7% од националниот БДП.¹⁵⁰ А сепак, 350 000 згради изградени по војната сè уште се без одобрение за градба,¹⁵¹ и е прилично честа појава луѓето да немаат имотни листови за своите станovi.¹⁵²

Во Албанија не беше дозволено градење приватен имот под комунистичката власт и земјата страдаше од хроничен недостиг на места за домување. По падот на режимот и транзицијата кон слободна пазарна економија во 90-тите години, дојде до процут на градежништвото и за да се исполни

постојната побарувачка и да се опслужи порастот на миграцијата од село во град. Градењето домови и бизниси се размножуваше без прописи за зони, градежни дозволи или соодветна регистрација на сопственост. Голем број на згради што се граделе незаконски меѓу 1995 и 2004 година сè уште не го завршиле процесот на легализација.¹⁵³ Покрај тоа, градежништвото за време на пост-комунистичките години беше стимулирано од луѓе од албанската дијаспора кои избираа да инвестираат во Албанија, но изворот и легитимноста на средствата беа речиси универзално непознати.¹⁵⁴

Градежниот бум во Албанија заврши во 2012 година и, како што покажува Слика 10, бројот на издадени одобренија за градба се спушти на занемарливи нивоа. Со застојот на економскиот развој на Албанија, ретки беа банките што беа подготвени да позајмуваат пари на веќе заситената индустрија. Сепак, во 2016 година, градежниот сектор започна да расте нагло, при што експертите тоа го припишуваат на напливот на криминални инвестиции од криминално стекнати приходи. Шеесет и пет проценти од сите нови одобренија за станбени објекти се издадени во главниот град Тирана, со вкупна инвестициска вредност од 400 милиони евра.¹⁵⁵ Од 141 компанија кои добиле одобренија за градење на згради повисоки од шест ката меѓу 2017 и 2019 година, 59% немале финансиски капацитети да ги завршат.¹⁵⁶ Според нивните биланси, тие имаа минимални приходи и нема средства или заеми што ќе им овозможат да реализираат таква инвестиција. Според наша проценка, околу 60% од оваа вредност произлегува од нелегални пари, со вредност од 240 милиони евра.¹⁵⁷

СЛИКА 10 Градежни дозволи издадени во Албанија, 1995–2018

ИЗВОР: ИНСТАТ, Градежништво, <http://www.instat.gov.al/en/themes/industry-trade-and-services/construction/>

*Градежниот сектор
во сите три земји е
особено подложен
на перење пари.*

Хипотекарните кредити, исто така, може да се искористат за проценка на обемот на перење пари во секторот на недвижности. Во 2019 година, во Албанија биле издадени нови хипотеки во вредност од 200 милиони евра. Обично, банките финансираат 50–70% од вредноста на станот, додека остатокот се финансира преку лични заштеди. Ова подразбира дека биле финансирани станови од хипотекарни заеми во вредност од 300–400 милиони евра во 2019 година. Сепак, статистиката покажува дека се изградени недвижности во вкупна вредност од 953 милиони евра, со тоа што разликата веројатно била платена на лице место од купувачот или преку приватни заеми.¹⁵⁸ Експерт за перење пари од Албанија проценува дека околу 500 милиони евра биле испрани преку секторот на недвижности во 2019 година на овој начин. Користејќи го истиот начин на пресметка за 2017 и 2018 година укажува на 320 милиони и 570 милиони евра, соодветно. Ова води до вкупна проценка од 1,6 милијарди евра валкани пари испрани преку албанскиот сектор на недвижности за тие три години.¹⁵⁹

Градежниот сектор во сите три земји е особено подложен на перење пари поради начинот на кој е структуриран. Прво, новата градба речиси секогаш бараат од клиентите однапред да платат за квадратурата, која се продава уште пред да започне изградбата. Индустријата останува главно базирана на готовина, при што агентите за недвижности анкетирани за целите на овој извештај велат дека неретко се случуваат купопродажни извршени целосно во готово. Во случаи кога продажбата е запишана со договори за финансирање, тие ретко доаѓаат од банки или други финансиски институции, туку се приватни заеми од други трговски претпријатија. За нови градби понекогаш се користи и системот на размена, при што градежните материјали се разменуваат за готови станови.¹⁶⁰

Трансакциите со недвижности базирани на готовина може да ја избегнат контролата на формалниот финансиски систем затоа што не може да се открие потеклото на средствата. Нотарите претходно се сметаа за подложни на корупција во Албанија и сега се подложени на поголем надзор. Оттогаш, тие се отстранети од сомнителните трансакции, а градежните компании и агентите за недвижности сами ги вршат посредничките работи.¹⁶¹

За да ги затскријат своите шеми за перење пари, криминалните групи таргетираат градежни компании и бизнисмени во финансиски нестабилни ситуации кои имаат натрупано долгови или заеми за отплата. Ним им се даваат големи суми пари за да инвестираат во градежни проекти и да купуваат станови, со неформален договор (обично обезбеден со закани за насилство) да ги предадат становите на криминалната група по завршувањето на проектот. Како друга опција, нелегалните пари се користат за купување акции во градежната компанија во замена за станови дадени како исплата по завршувањето. Погрешно пројавување на вредноста на станот или проектот овозможува да се исперат дополнителни средства.¹⁶²

Во Албанија, цените на недвижностите се зголемија од неодамна при што на крајот на 2019 година, просечната цена на станбени простор во Тирана достигна нешто над 1000 € по квадратен метар. Иако кон ова придонесуваат повеќе фактори, сепак претставува стапка на инфлација од 16% од 2016 година, периодот кога започна нелегалниот градежен бум.¹⁶³ Исто така, тоа е повисоко од она што би се сметало за земја каде просечниот месечен приход е 420 евра.¹⁶⁴ Глобалната база на податоци за трошоците на животот на Нумбео за Тирана пресметува сооднос цена-приход еквивалентен на оние на Милано, Минхен и Москва.¹⁶⁵

Во Северна Македонија, изградбата на мотели за тричасовно изнајмување создаде нов начин за перење пари во туристичката индустрија. Според интервјутото со советник на поранешниот премиер, мотел од таков тип може да генерира 1,5 милиони евра годишно во нелегални и неевидентирани трансакции. Постојат приближно 50 вакви мотели, што би означило над 50 милиони евра нелегална заработка годишно.¹⁶⁶

Во Косово градежната индустрија е сконцентрирана во градовите Приштина, Призрен и Урошевац, но Косово Поле, Липјан и Гнилане бележат значителни зголемувања. Работниците на градилиштата, наводно, немаат договори за вработување – па соодветно на тоа ниту службени извори на приход – но депонираат големи износи на нивните банкарски сметки, секогаш внимавајќи да се под прагот на пријавување на приход од 10 000 евра.¹⁶⁷ Неколку градежни бизниси очигледно се во сопственост на членови на семејството или лица блиски до моќни политичари. Некои првично започнале во секторот инфраструктура или нафтени производи, но се преориентирале кога им беа доделени договори за јавни набавки од поголем обем.¹⁶⁸

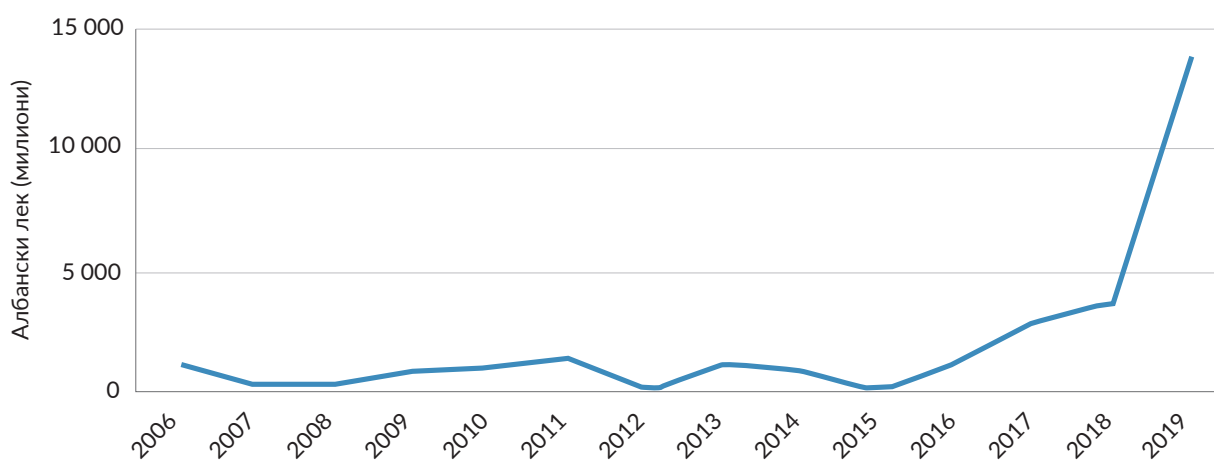
Градежништвото во туристичкиот сектор исто така го привлекува оној вид големи инвестиции што претставуваат ризик за перење пари. Како и во станбениот сектор, има нагло зголемување на бројот и вредноста на одобренитата за градба издадени од 2016 година наваму (Слика 11).

Криминалните групи се етаблирани во најексклузивните крајбрежни региони во Албанија.¹⁶⁹ Бројни случаи илустрираат колку широко нелегалните пари навлегоа во туристичките барови, ресторани, клубови и хотели, особено на југот на Албанија.¹⁷⁰ Косовските политичари

се познати по тоа што ги инвестираат парите вратени на рака и заработката од коруптивни зделки во недвижнини на албанскиот брег. На пример, во јуни 2020 година, имот вреден 2,1 милиони евра беше запленил од еден полски и еден косовски државјанин, вклучително и станови во Тирана и Валона.¹⁷¹ Медиумските извештаи од септември до ноември 2019 година посочуваат дека двајцата директори на канцеларијата за регистар на земјиште во Валона биле избркани од своите позиции, откако добиле закани од добро позната локална криминална група.¹⁷²

Покрај недвижниот имот, туристичкиот сектор и малопродажниот сектор нудат дополнителни можности за перење на средства во секојдневното работење на нивните бизниси. Бизнисите ги надуваат нивните дневни записи за продажба, оброците или јадењата што ги послужиле или бројот за гости, користејќи фиктивен висок промет за да ги оправдаат нелегалните пари.¹⁷³ Иако овие бизниси беа подложени на многу инспекции од страна на Косовскиот даночен орган за сомневање за затајување данок, политичката протекција честопати им помага да избегнат гонење.¹⁷⁴

Активностите за перење пари се олеснети и со празнините во процесот на корпоративна регистрација за основање компанија со ограничена одговорност (ДОО). На пример, деловна активност на ДОО може да се регистрира со комерцијален капитал од 1.000 евра или уште помалку. По регистрацијата, сопственикот може да инвестира големи суми во бизнисот, без воопшто да пријави од каде потекнуваат парите. Овие инвестиции се третираат како легитимни трошоци, честопати не подлежат на даночење, а даночните инспектори не го проверуваат нивното потекло.¹⁷⁵

СЛИКА 11 Предвидени финансии за изградба на хотели и туризам во Албанија

ИЗВОР: Единица за финансиско разузнавање на Косово, Типологија на перење пари и финансирање тероризам во Република Косово, 2014 <http://fiu.rks-gov.net/wp-content/uploads/2014/10/Typology-Eng1.pdf>

Перење пари преку коцкање

Коцкањето, без разлика дали е во физички или преку Интернет казина, слот машини за продажба или обложување, е одамна идентификувано како канал за перење пари на Западен Балкан. Високиот обем на готовина и стапката на обрт го прават соодветна машина за претворање на валканите пари во чисти. Коцкањето не е само по себе нелегално или погрешно, а добро управуваната индустрија може да биде благодет за економијата преку туризам или странски инвестиции, но без соодветниот капацитет за надзор и регулирање, постојат големи ризици од перење пари и финансирање на тероризам. Од развојна гледна точка, коцкањето се смета и како регресивен данок врз сиромашните и придонесува за тековната неформалност на економијата.

Постојат повеќе методи за перење пари преку коцкање. Наједноставно е една индивидуа да оди во казино, да купи чипови со нелегална готовина, а потоа да игра некое време, по можност на игри со големи шанси. Обложувајќи се на секој можен исход, обложувачот ќе добие или една или повеќе победи. Кога ќе ги размени чиповите за готовина бара метка за да може да ги прикаже приходите како пари добиени од коцкање.¹⁷⁶

Групите за организиран криминал или нивните соработници поседуваат свои казина експлицитно за цели на перење пари. Како сопственици, за нив е полесно да ги перат профитите преку продавачите. Проширувањето на опциите за обложување на лице место како слот машините го нагласува овој ризик, бидејќи перачите на пари можат да ги изгубат сите пари на машините и потоа истите средства да ги примат како сопственици на деловната активност.¹⁷⁷

Сметките за обложување преку Интернет, за кои е потребна ограничена верификација за идентификација, нудат други можности. Перачите на пари можат да отворат сметка, да направат неколку мали облози, а потоа да го исплатат остатокот во готовија. Воспоставувањето десетици сметки со мали количини на пари ги задржува трансакциите под прагот што може да доведе до извештај за сомнителни трансакции. Коцкањето преку Интернет е особено корисно за пренесување пари во странство, бидејќи средствата може да се депонираат на сметки за обложување на кое било место во светот.¹⁷⁸

За да ја ублажат штетата од коцкањето, и Албанија и Косово ги забранија повеќето форми на коцкање во почетокот на 2019 година, вклучително и обложувалниците, слот машините и веб-страниците. Во Албанија, им беше дозволено да продолжат со работа само на казината во луксузни хотели, телевизиското бинго и националната лотарија. Се проценуваше дека Албанците потрошиле околу 700 милиони евра за обложување на спортови, од кои само 150 милиони евра биле преку легитимни веб-страници.¹⁷⁹ Премиерот изјави дека забраната има за цел да испрати „јасна порака против организираниот криминал што пере пари преку оваа активност“.¹⁸⁰ Опозицијата тврди дека недозволените пари што претходно се переле преку казина и коцкање сега се пренасочуваат во градежништвото.¹⁸¹

На Косово, коцкањето беше исто така многу популарно, особено спортското обложување, а многу невработени млади луѓе се коцкаа за да си ја „испробаат среќата“.¹⁸² Пред забраната, имаше 12 големи коцкарски компании со над 470 партнерски локации низ целата земја, а секторот беше преполн со нелегална активност. Во 2018 година компаниите добија 700 казни и генерираа 18 кривични пријави, повеќе од 100 слот-машини беа заплени, одземени беа 28 лиценци и затворени беа 301 локација.¹⁸³ Во индустријата доминираа луѓе со врски со политичари од висок ранг и се тврди дека корумпираните политичари ги коцкале парите стекнати од нивните нелегални активности и потоа ги добивале испраните приходи од бизнисот со коцкање.¹⁸⁴

Голем број места што порано работеле како казина или обложувалници се претворени во кафулиња, ресторани и хотели, кои повторно се експлоатираат за нивниот потенцијал за перење пари. Многу од нив се користат за нелегално коцкање или за депонирање облози за онлајн игри. На тој начин коцкањето продолжува, при што владата не може да собере даночни приходи, а криминални групи имаат поцврста контрола врз секторот. Испитаниците известува дека косовската полиција постојано ги истражува овие операции, но, поради политичко влијание и корупција, многу од нив продолжуваат без проблеми.¹⁸⁵

Коцкањето е сè уште легално во Северна Македонија. Со капацитети за физички обложувалници кои се распространети низ целата земја и бројни интернет локации, владата не дава знак дека има намера да го следи примерот на своите соседи и да го забрани коцкањето.¹⁸⁶ Како и во Албанија и на Косово, секторот е поврзан со политички истакнати лица и корупција на високо ниво. Со операција на упад во 2012 година беа уапсени 23 членови на клан на организиран криминал во Северна Македонија, меѓу кои и поранешни градоначалници, роднини на политичари и

членови на тогашната владејачка партија во земјата, за злосторства поврзани со нелегално коцкање.¹⁸⁷

По забраните во Албанија и Косово, многу коцкарски компании отворија подружници во Северна Македонија, близу косовската граница или се преселија во области контролирани од мисијата на НАТО за Косово (КФОР), како што е селото Карачево.¹⁸⁸

Карачева (исто така се пишува и Карачево) е село кое се наоѓа на границата со Србија и е неутрално подрачје, според Кумановскиот договор од 1999 година. Договорот предвидува дека има гранична безбедносна зона од 5 километри (т.е. неутрална зона) покрај границата, во која КФОР спроведува контроли, а косовската полиција не може да влезе во овие области без дозвола на КФОР. Коцкањето обично ги привлекува криминалците од соседните земји да ги перат своите пари, а ограничувањето на државниот надзор при издавањето на лиценци за коцкање го олеснува тоа. Северна Македонија активно ја развива својата туристичка индустрија и се очекува дека забраната за коцкање во Албанија и Косово ќе привлече поголем прекуграничен сообраќај.

Лажно фактурирање во трговија

Меѓувладината Оперативна единица за финансиска акција (ФАТФ) го препознава лажното фактурирање како еден од трите главни методи за пренесување на вредност без физичко движење на парите – и еден од основните канали за НФТ. Иако постојат повеќе начини за злоупотреба на трговските трансакции и нивно финансирање, нивната суштина е иста: намерно фалсификување на вредноста, обемот и/или видот на стоката во меѓународна трговска трансакција на добра или услуги, со цел манипулирање со вредноста за царински цели. Разликата помеѓу реалната вредност и наведената вредност станува начин за избегнување на данок и пренесување на големи суми на пари преку меѓународните граници. Растот на трговијата во глобализираната економија ги засили обемот и вредноста на перењето пари базирано на трговија.¹⁸⁹ Експерт за НФТ од Македонија смета дека овој вид „неформална активност“ исто така се стимулира од домашни субјекти кои немаат можности да ги пласираат своите производи на странски пазари.¹⁹⁰

Фактурирањето на помала сума на тргуваните производи најчесто се јавува на барање на увозникот, со цел да плати пониски увозни давачки. Ова е исто така во интерес на извозникот, бидејќи ја

намалува оданочливата вредност на фактурата. Во повеќето случаи, тоа е добитна ситуација за обеите страни – и загуба за двете држави.

Фактурирањето на помала сума понекогаш е придружено со нелегален трансфер на пари, при што купувачот пренесува помали количини пари (под прагот на пријавување од 10 000 евра) во готово преку граница за да доплати за стоката што ја добива по пониска фактурирана вредност, како што е прикажано на слика 12.

Еден индикатор за лажно фактурирање во меѓународната трговија е односот помеѓу приходите од трговија (се гледаат во дефицитот на тековната сметка) и девизните резерви. Во Албанија, од 2017 до 2019 година, девизните резерви се зголемија за 3,2 милијарди евра, од 6,7 милијарди евра на 9,9 милијарди евра. Трговската статистика не може да го оправда ова, покажувајќи зголемување од само 52 милиони евра во 2018 година, со слична бројка предвидена и за 2019 година (слика 13).¹⁹¹ Експертите консултирани за овој извештај тврдат дека приближно 3 милијарди евра влегле во земјата на начини што оправдани преку трговијата или фискалните податоци.

СЛИКА 12 Фактурирање на помала сума придружено со нелегални готовински трансфери

СЛИКА 13 Дефицит на тековна сметка во Албанија (сино) и просечен девизен курс лек: евро (2008–2019)

ИЗВОР: Банка на Албанија

Банката на Албанија потврдува дека се забележува поголем прилив на девизи во периодот од 2016 до 2020 година отколку претходно. Овие разлики во трговската размена не можат и не треба да се припишуваат исклучиво на НФТ, бидејќи некои може да бидат резултат на флукуации на девизниот курс или друга техничка нестабилност. Сепак, експертите веруваат дека до 80% може да бидат НФТ кои се припишуваат на приходите од дроги и лажното фактурирање во трговијата со стоки и услуги.¹⁹²

Во јули 2019 година, албанскиот министер за финансии објави нов систем на фактурирање преку интернет за намалување на даночното затајување. Иницијативата беше покрената откако контролите во угостителската индустрија открија 1 600 хотели кои не беа регистрирани кај даночната управа.¹⁹³ Останува да се види дали тоа успешно ќе ги надмине многубројните слабости во следењето и надзорот врз трговијата.

Глобалниот финансиски интегритет и пресметки на НФТ врз основа на трговија

Глобалниот финансиски интегритет (ГФИ) го користи Индексот за лажни цени во трговијата на Меѓународниот монетарен фонд за да ја измери количината на НФТ што излегуваат од земјите во развој. ГФИ проценува дека околу 80% од НФТ се јавуваат преку лажно фактурирање на трговијата.¹⁹⁴

Нивната проценка се заснова на два критериуми: лажни цени во трговијата и пропусти во билансот на плаќање. За да дојде до овие вредности, ГФИ спроведува анализа на празнината помеѓу трговската размена и вредноста, испитувајќи ја разликата помеѓу наведениот увоз и извоз на една земја и салдата за увоз и извоз во земјите на потекло и дестинација. Оваа методологија подразбира дека целиот диференцијал може да се оправда со лажно фактурирање во трговијата со криминална намера.

ГФИ не дава податоци за НФТ во Косово, но има за Северна Македонија и Албанија.

Анализата на ГФИ за Северна Македонија укажува на тоа дека недозволените одливи во текот на 2004– 2013 година биле 516 милиони УСД годишно, постигнувајќи највисока вредност во 2008 година, кога нивната проценка е поблизу до 928 милиони УСД. Статистиката покажува дека речиси 97% од овие пари биле испратени од Северна Македонија преку лажни фактури кои ја зголемиле вредноста на извозот/увозот на стоки и услуги.¹⁹⁵

Во Албанија, проценката на ГФИ сугерира дека 123 милиони американски долари биле изгубени преку лажно трговско фактурирање од 2004 до 2012 година, и повторно покажува највисока вредност во 2008 година од 305 милиони американски долари. Кумулативната проценка од 2008 до 2017 година е еднаква на 5,5 милијарди американски долари. Од 2013 до 2017 година, увозното фактурирање на помала сума и извозното фактурирање на повисока сума претставуваа околу 21,8% од вкупниот обем на трговија во земјата. Ова е високо, дури и во споредба со други земји во развој.

Методологијата на ГФИ е опсежно критикувана, бидејќи вклучува стоки со наведени пазарни вредности, заедно со материјални добра кои имаат апстрактна вредност (како што се уметнички дела) и нематеријални добра (услуги).¹⁹⁶ Фактурирањето на лажна цена е особено тешко да се утврди онаму каде што цените не се изразени или утврдени со некаква каталожка вредност.

Сепак, и покрај критиките, пристапот нуди аналитичка вредност. Како што наведува ГФИ во своја одбрана: без оглед дали трговијата со лажно фактурирање е соодветна замена за НФТ во целост, малкумина би се спротивставиле на тврдењето дека станува збор за значителен нелегален одлив со сериозни последици од развојот. Исто така, избраната метрика е во основата на ЦОР 16.4, Целта на одржливиот развој што се однесува на НФТ.

Готовински трансфери

Шверцот со кеш е уште еден директен канал за нелегално движење на вредноста, особено во економиите каде доминира готовинаат, како оние од Западен Балкан, со големи неформални финансиски сектори.¹⁹⁷ Во овој контекст, нелегалните актери можат без напор да извлекат, пренесат и апсорбираат голема количина на вредност без да остават трага во формалните финансиски системи и, следствено, претставува своевиден предизвик само да се започне со проценка на обемот на ваквите текови.

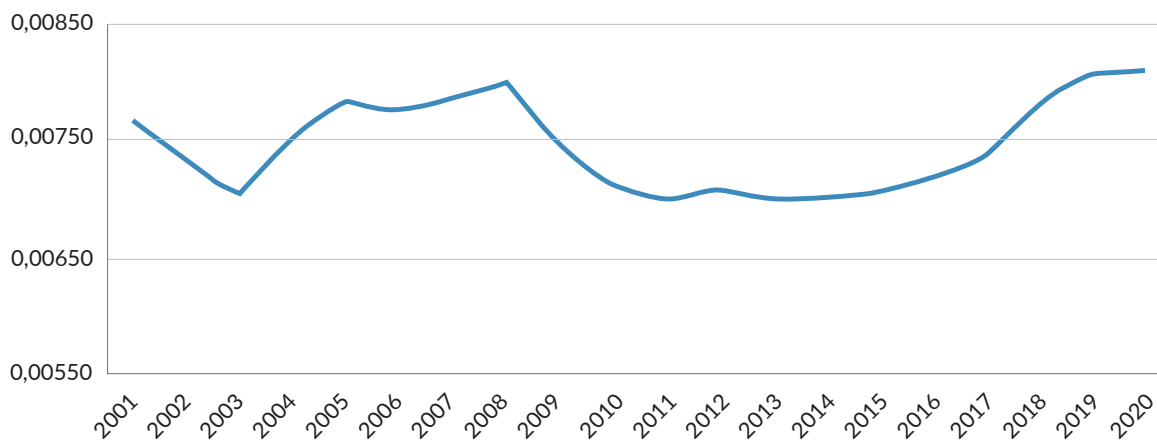
Поголемиот дел од готовинските трансфери се вршат едноставно со возење автомобили преку границата, главно на официјалните премини. Со малку или без никаква контрола на граничните премини, а голем дел од нив без персонал поголемиот дел од времето, преминувањето на границата со готовина носи мал ризик. На пример, полицијата и царинските службеници во Косово признаваат дека тие се фокусираат на тоа да спречат незаконски добра и дрога да ја преминат границата и посветуваат ограничено внимание на влегувањето и излегувањето од земјата од готовина.¹⁹⁸ Сепак, количината на готовина што ја заплениле службените лица дава одредена претстава за размерот. Во еден истакнат случај во јуни 2018 година, албанските цариници на пристаништето Драч заплениле 3,4 милиони евра во приколка што доаѓала од Белгија.¹⁹⁹

Царинската управа на Северна Македонија забележа годишен вкупен износ од неколку милиони евра девизи заплени на граничните премини меѓу 2011 и 2019 година.²⁰⁰ Главните гранични премини за шверц на валута во Северна Македонија се Богодорица, Табановце и Меѓународниот аеродром во Скопје, а најголем дел од средствата беа заплени од македонски државјани, а потоа следат странски државјани од соседна Грција, Србија и Косово, како и турски државјани. Готовината најчесто се одземала од македонските државјани при излез од земјата, додека странските државјани биле фатени подеднакво при влез и излез.²⁰¹

Пренесувачи на готовина редовно патуваат меѓу Албанија и земјите од ЕУ и Велика Британија, носејќи не повеќе од 10 000 евра во секој правец за да не предизвикаат сомневање. Членовите на криминалните групи замолуваат роднини, пријатели или други Албанци на одмор да им донесат пари дома во замена за мала провизија. Шпанија беше идентификувана како посебна база за пренесувачи на готовина кон Албанија.²⁰² Во албанското законодавство е утврдено дека освен кривичното дело, мора да се изрече и парична казна за непријавување готовина на граница. Сепак, висок функционер за борба против шверцот од албанската Царинска управа анкетан за целите на овој извештај, опиша како ова може погрешно да се протолкува. „На пример“, објаснува тој, „ако ве фатат со 50 000 евра, доволно е да платите парична казна од 500 евра што не сте ги пријавиле, и да заминете со парите.“²⁰³

За случаите на шверц на пари ретко се известува во медиумите затоа што не се сметаат за важни вести. Македонската статистика покажува дека, помеѓу 2010 и 2015 година, повеќе од 150 милиони евра биле пријавени при излез, влез или транзит на граничните премини, но има тренд на намалување на пријавувањето на девизи на границите.²⁰⁴ Потеклото на оваа сума на пари не може да се утврди со сигурност, но, пријавено или не, постојат основи на сомнение. Поединците кои не ја пријавуваат готовината што ја носат веќе го заобиколуваат законот, додека оние што ја пријавуваат мора да имаат некоја причина да носат големи количини пари наместо да користат банкарски трансакции и услуги за брз трансфер на пари на формалниот финансиски систем.

*Моќни бизнисмени
што работат во
Албанија, Косово и
Северна Македонија
пренесуваат
значителни суми
на готовина
помеѓу земјите.*

СЛИКА 14 ДЕВИЗЕН КУРС, АЛЛ: € (2001–2020)

ИЗБОР: Оанда, конвертер на валути, <https://www1.oanda.com/currency/converter/>

Моќните бизнисмени кои работат во Албанија, Косово и Северна Македонија носат значителни суми на пари меѓу државите. Во едно интервју, цариник се осврнал на бизнисмен кој е осомничен дека превезувал готовина меѓу Албанија и Северна Македонија, бидејќи имал инвестиции во двете држави. Службеникот рече: „Никој не се осмелува да го провери багажникот на неговиот автомобил затоа што е многу моќен. Никој не би го спречил и не би можел да го контролира неговиот автомобил“.²⁰⁵

Организираните криминални групи ги користат своите дистрибутивни мрежи за да транспортираат на дрога низ цела Европа, и за потоа да ја повратат стекнатите средства во Албанија. Кешот, наводно, се пренесува преку граница во камионите на компаниите за увоз/извоз и во автомобили со скриени прегради. Еден албански извор објасни дека ова е најпосакуваниот метод за да се донесат парите стекнати од криминал во земјата: „Лесно е парите да се скријат во камиони што превезуваат стоки. Возачите на камиони обично се плаќаат според тоа колкаво растојание поминуваат, но не добиваат пристојна плата. Затоа тие го користат дополнителниот простор за да пренесат и кеш“.²⁰⁶

Провизијата за возачот се движи од 8 до 15% од вкупните пари што се транспортираат, а најмалку 10% доколку готовината се транспортира надвор од Лондон. Испитаникот ни објасни дека „момчињата од Лондон“ плаќаат дополнително затоа што најчесто имаат многу готовина на располагање. Овие пари можеби се легално заработени, но повеќето Албанци кои работат во Лондон немаат дозвола за престој и им се плаќа во готово. Парите потоа им се доверени на лица со пасоши на ЕУ кои бавни ги пренесуваат преку граница и ги враќаат дома како дознаки за семејството.²⁰⁷

На прашањето какви канали користат политичарите за пренесување пари во странство, албански царински службеник одговори: „Многу едноставно: доволно е да се соработува со генерален директор на Царинската управа чијшто автомобил не се контролира при преминување на границата. Обично тоа е случај во Грција. Парите се транспортираат во готово и се депонираат во оф-шор банки преку легални канали“.²⁰⁸

Услуги за размена на валути

Размената на валути за нелегално да се пренесат вредноста се користи во голем број шеми, а опсегот на ваквите измамнички трансакции можеби и довел до вештачка ревалвација на албанската валута од 2016 година наваму.

Девизниот курс во Албанија се определува со режим на слободна валута. Откако беше стабилен околу шест години, од 2010 до 2016 година, албанскиот лек започна забележително да ревалвира во однос на еврото (слика 14) и во споредба со повеќе различни валути. Тврдејќи дека ова не може да се објасни со движења во формалната економија, некои експерти веруваат дека тоа е резултат на канализирање на нелегални пари во Албанија.²⁰⁹

Во 2019 година, трговскиот биланс на Албанија се зголеми за 195 милиони евра, приближно 40% повеќе отколку во 2018 година. Овој дефицит во нормални услови би требало да го ослабне лекот во однос на еврото, но наместо тоа, валутата ревалвираше. Испитаниците Банката на Албанија го припишаа ова на невообичаен прилив на валута – 19,2% поголем во 2019 година отколку во претходната година.

Истовремено, заштедите во странска валута во Албанија се зголемија: во јануари 2020 година, 54,7% од сите депозити се чуваа во странска валута, во споредна со 50,6% во јануари 2016 година.²¹⁰

Менувачниците одиграа голема улога во циркулирањето на валканите пари. Во изминатите неколку години девизни никна голем број на менувачници се зголемуваат, со 58 регистрирани само во Албанија во 2018 година. Вкупниот обрт на сите менувачници беше околу 73 милиони евра во 2018 година.²¹¹ Менувачниците имаат законско право да купуваат и продаваат валути во согласност со нивниот капитал, но тие исто така купуваат и продаваат пари во име на клиентски сметки, со трансакции до најмногу 2 милиони евра на ден.²¹² Според еден оператор на пазарот, ова не е само спротивно на законот, туку трансакциите од таков размер можат да имаат директно влијание врз девизниот курс. Исто така, се верува дека некои менувачници им даваат краткорочни, висококаматни „лихварски заеми“ на деловните субјекти.²¹³

Северна Македонија нуди прозорец кон друг канал за потенцијални прекугранични трансфери на готовина и манипулација со девизи: брз трансфер на пари. Земјата има девет даватели на услуги за брз трансфер на пари, користејќи три глобални електронски системи за трансфер на пари (Western Union, MoneyGram и RIA). Шест од давателите на услуги се банки, додека другите три работат легално според дозволата издадена од Народната банка на Република Северна Македонија (НБРМ). Овие услуги најчесто ги користи дијаспората за пренесување пари на нивните роднини кои живеат во Северна Македонија, а нивната употреба е во пораст.

Брзите трансфери на пари се извршуваат во две валути: евра и американски долари. Законот на Северна Македонија за услуги за брз трансфер на пари поставува дневно ограничување на 2 500 евра по лице за испраќање и дневно ограничување на 5000 евра за повлекување, а давателите на услуги се должни да ја известат даночната управа за сите трансакции во вредност над 1000 евра на крајот на секој работен ден.²¹⁴ НБРМ издава дозволи според точно дефинирани критериуми, а Банката и Единицата за финансиско разузнавање ги надгледуваат заемодавците и субагентите. Но, реално мерките до кои треба да се придржуваат тешко се остваруваат и се лесно се подложни на измама од страната што испраќа, бидејќи локалните агенти можат да бидат изманипулирани за да ги надминат ограничувањата за испраќање по индивидуа.²¹⁵

Измама со кредитни картички

Царинските службеници во Северна Македонија наведоа измама со кредитни картички и лични карти како уште едно средство за пренесување вредност преку граница без пријавување. Странски државјани користат фалсификувани лични карти и платежни картички за да купат скапи предмети, техничка опрема (мобилни телефони, компјутери) или накит, кои потоа можат да се облечат или пренесат како лични предмети преку државната граница и да се претворат во готовина.

Канали на капитални сметки

Не сите средства што минуваат низ ИФТ започнуваат со предикативно кривично дело. Некои се заработуваат легитимно, квази-легитимно или неформално, но потоа стануваат нелегални кога се пренесуваат во спротивност со националните или меѓународните закони. Ова може да подразбира затајување данок, лажно фактурирање, трансфери во готовина и други шеми.²¹⁶ Овие трансакции можат да ја користат инфраструктурата на глобалниот финансиски систем, да имаат корист

од се' поголемата архитектура на јурисдикциите некооперативни за даночни цели што го замаглуваат потеклото и дестинацијата на недозволените текови.

Како што видовме, криминални приходи од трговијата со дрога се генерираат во ЕУ и се инвестираат дома и низ целиот свет. Корумпираните политичари и елити, збогатени преку криминал и злоупотреба, го пренесуваат своето богатство на оф-шор сметки. Протекувањето на „Панама Пејперс“ откри голем број индивидуи од Западен Балкан и компании поврзани со земјите од Западен Балкан, кои имаат огромно богатство во офшор дестинации.²¹⁷

Многумина од интервјуираните лица за овој извештај, исто така, се осврнаа на важноста на интернетот и криптовалути како што е биткоинот за нелегално пренесување пари во регионот и надвор од регионот и низ земјите од Западен Балкан. Ретки се доказите што би биле во прилог на овие тврдења и тешко е да се процени колку широко распространети се овие техники.²¹⁸

Од презентираниите докази е јасно дека има опсежно перење на нелегални пари во легитимната економија во секоја од трите земји. Се инвестира во политички партии или се перат преку недвижности, градежништво, малопродажба и голем број други сектори во земјата, во регионот и понатаму во странство.²¹⁹ Но, токму тековите од поширокиот регион привлекуваат најголемо внимание.

Текови надвор од регионот

Средствата од дијаспората и криминалните здружувања од регионот се враќаат назад и се перат во економиите на Западен Балкан. Овие пари честопати се користат за влијание во локалните политички и изборни процеси, за што сведочат постојани тврдења за нелегално финансирање на кампањи, надворешни донатори кои им обезбедуваат средства на кандидатите и „црни куфери“ со нелегални пари кои минуваат низ „повеќе раце“, и покрај номиналните законодавни чекори преземени за подобрување на изборниот интегритет.²²⁰

Како пример, српското јавно обвинителство за организиран криминал нареди истрага за транснационална измама, вклучително и злоупотреба на службената должност, затајување данок и перење пари меѓу 1 јануари 2015 година и 14 декември 2017 година. Од вкупно 36 обвинети, 16 беа уапсени. Овие лица основале четири правни лица во Србија и едно во Лондон. Во Северна Македонија, отвориле нерезидентни банкарски сметки. Српските правни лица добиле пари од повеќе правни лица кои биле регистрирани во српската Агенција за деловни регистри врз основа на лажни фактури за извршени услуги. Потоа, тие префрлиле околу 518 милиони српски динари (околу 5 милиони евра) на нерезидентни сметки во Северна Македонија. Членовите на групата отишле во Северна Македонија, ги повлекле парите и ги пренеле во Србија во поединечни суми помали од 10 000 евра. Членовите на криминалната група потоа ги вратиле средствата во компаниите од кои се набавени, наплаќајќи провизија од 6% до 10%, на тој начин стекнувајќи нелегална добивка од околу 400 000 евра, нанесувајќи штета од околу 800 000 евра на српскиот буџет.²²¹

РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИ ПОЕНТИ

- ИФТ се префрлаат во, преку и надвор од Албанија, Косово и Северна Македонија преку четири главни канали: трансфери на готовина, лажно фактурирање во трговијата, перење пари и капитални сметки.
- Иако перењето пари честопати се смета за синоним општо за НФТ, тоа е во суштина процес со кој средствата од криминал се внесуваат (раслојуваат) во легитимниот финансиски систем.
- Градежништвото и недвижностите, коцкањето и трговијата беа идентификувани како најзначајни сектори за перење пари во трите земји. Користејќи ги податоците за хипотекарни крадители, експерт пресметал дека околу 500 милиони евра биле испрани преку секторот на недвижности во Албанија само во 2019 година.
- Иако коцкањето беше забрането во Албанија и Косово на почетокот на 2019 година, има многу извештаи за континуирано работење со коцкање и за компании што отвораат подружници во Северна Македонија, каде коцкањето останува дозволено. Некои косовски компании, исто така, ги преместија своите активности во воените области контролирани од КФОР.
- Фактурирањето на стоките и услугите на помал износ од реалниот, што го минимизира плаќањето даноци и овозможува перење пари, е вообичаена пракса во Албанија, Косово и Северна Македонија.
- Шверцот на пари е исто така едно од наједноставните средства за нелегално пренесување на вредност. Поради големите неформални сектори, трансакциите на Западен Балкан обично се вршат во готово. Готовината вообичаено се шверцува во приватни автомобили или камиони што возат преку граница, честопати во скриени прегради.
- Услугите за размена на валути и измамата со кредитни картички се дополнителни начини за нелегално пренесување на вредност.
- НФТ кои се протегаат надвор од регионот, привлекуваат најголемо внимание, како што се организираниите криминални групи кои генерираат недозволен пари во ЕУ и ги перат во економиите на Западен Балкан. Поединци и компании поврзани со регионот, наводно, имаат огромно богатство офшор.

© Omar Marques/
Getty Images

ПРОЦЕНКА НА ОДГОВОРИТЕ КОН НФТ НА ЗАПАДЕН БАЛКАН

Овој дел од извештајот го разгледува напредокот постигнат во воспоставувањето на соодветни правни и регулаторни механизми и механизми за спроведување за борба против НФТ.

Секоја проценка на напорите на овие земји да се спротивстават на НФТ треба да започне со јасно разбирање дека ова не е лесен предизвик за решавање и дека на глобално ниво има неколку – а можеби и ниту една – земја што може да каже со полна доверба дека успева во тоа. Како што се обидовме да демонстрираме во претходните делови, НФТ ја искористуваат секоја слабост на државните институции, истовремено разурнувајќи ги нивните темели во управувањето, интегритетот и владеењето на правото.

Сеопфатниот концепт на нелегалните финансиски текови, со оглед на недостатокот на целосно јасна дефиниција и многу широкото значење што го има, сè уште не е од голема помош кога станува збор за дизајнирање рамки за технички одговор. Борбата продолжува на многу фронтови – организираниот криминал, корупцијата, сиромаштијата, нееднаквоста и финансиското исклучување – при што на ниту еден од нив не може да се добие чиста или лесна победа. Исто така, тие се транснационален проблем што бара колаборативни решенија. Диференцијалните правни и даночни режими и постоењето на даночни засолништа, зоните за слободна трговија и некооперативни јурисдикции за даночни цели (јурисдикции на тајност) ги поткопуваат националните одговори и создаваат перверзен поттик за НФТ. Успехот или неуспехот на Западен Балкан треба да се разгледува во овој контекст.

Нелегалните актери се движат низ регионот како одговор на националните измени во правната рамка и нејзиното спроведување. Забраната за коцкање во 2019 година во Албанија и Косово, на пример, ги натера компаниите да се преселат во Северна Македонија за да продолжат со своите активности. Плаќањата и трансферите на пари поврзани со шверцот се реализираат во готово, се компензираат во друга стока, па дури и се разменуваат едни со други во сложени мрежи на навидум безграничен, непрекинат трансфер на вредност. Полициските службеници од Косово опишаа како ситуацијата на селата по должината на границите – вклучително и оние контролирани од КФОР и со тоа надвор од надлежноста на националната полиција – се експлоатираат за шверцување нелегални стоки.²²²

Политичкиот императив за решавање на НФТ е предуслов за пристапување кон ЕУ. Перспективата на проширување за Западен Балкан бара напредок во владеењето на правото и конкурентноста и намалување на нивото на корупција и организиран криминал. Забележувајќи дека „економиите во регионот се неконкурентни, со премногу непотребно политичко влијание и неразвиен приватен сектор“, перспективата на проширувањето исто така укажува на

елементи на заробена држава, вклучително и врски со организираниот криминал и корупција на сите нивоа на владеење и администрација, како и силна испреплетеност на јавните и приватни интереси. Сето ова потхранува чувство на неказливост и нееднаквост. Исто така, постои огромно политичко влијание и контрола на медиумите. Видливо зајакнато и независно судство и одговорни влади и администрации се неопходни за да се донесе трајната општествена промена што е неопходна.²²³

Законодавството на ЕУ пропишува јасен збир на стандарди и цели што треба да ги исполни секоја од земјите од Западен Балкан пред да се земе предвид членство,²²⁴ а земјите се обврзаа да го сторат тоа. Во март 2020 година, Европската комисија се согласи да ги започне преговорите за пристапување и со Албанија и со Северна Македонија, бидејќи беа исполнети клучните услови.²²⁵

Соодветно на тоа, ЕУ и нејзините земји-членки инвестираа во иницијативи за градење на капацитетите на релевантните државни

институции. Додека овие ретко имаат експлицитна цел да се справат со НФТ – што не е за изненадување, со оглед на тоа дека концептот е сè уште нов – елементите на перење пари, организиран криминал и корупција се добро кодифицирани и точно дефинирани. Покрај тоа, напорите за реформа на економското владеење и за модернизирање на правната рамка честопати вклучуваат елементи кои се клучни за борба против економскиот криминал и НФТ.

На пример, ЕУ финансираше проект на УНОДЦ за изградба на регионални механизми за спречување на перење пари и борба против финансирање на тероризам (ППП/СФТ) во југоисточна Европа. Проектот, кој траеше од декември 2017 до 2019 година, ги поддржа националните капацитети за спроведување на финансиски истраги и соработка во меѓународни програми ППП.²²⁶ ГИЗ исто така има програма за борба против сериозниот криминал во Западен Балкан што поддржува финансиски истраги, прогон и враќање на криминални средства.²²⁷ Нивната глобална програма за борба против ИФТ, која холистички пристапува кон темата, го вклучува и Западен Балкан како приоритетен регион. Насочена е кон интервенција и превенција на повеќе нивоа, вклучително и транспарентност во проблеми со сопственоста, проценка на ризикот за перење пари и придржување кон стандардите AML/CTF.²²⁸

Мерката на целокупната ефикасност може да се преземе од успешно завршени гонења за поврзани дела. Сепак, како што заклучува извештајот на Европската комисија за пристапување кон ЕУ во 2019 година, во целина,

праксата за конечни пресуди во случаи на организиран криминал често останува слаба. Некои земји можат да приложат само по неколку, ако не и ниту една, правосилна пресуда за организиран криминал или перење пари во последниве години. Ваквите лоши резултати покажуваат неефективност на кривичните постапки, даваат силни сигнали за неказливост и придонесуваат за ризик од криминална инфилтрација во политичките и економските системи. Земјите исто така треба значително да го зголемат заплenuвањето и одземањето на имот како во случаи на организиран криминал така и во случаи на корупција и да ги решаваат криминалните групи со поголем залет.²²⁹

Спречување на перење пари

Криминалните групи и корупцијата може да се поттикнувачите, но екосистемот за перење пари е овозможен од широк број на стручни лица во областа на финасиите, правото и трговијата, чии услуги помагаат во замаглувањето на нелегалните пари, или кои не го доведуваат под прашање потеклото на средствата на нивните клиенти. Предизвикот за ефикасна борба против проблемот е засилен со разновидноста на користените сектори и финансиски инструменти. Глобалната проценка е дека помалку од 1% од сите парите стекнати од криминал и испрани во економијата се заплени и/или замрзнати на годишно ниво.²³⁰ Дури и ФАТФ, чуварите на востановената архитектура ППП, ги потврдија нејзините слабости, поттикнувајќи глобално преобмислување на нејзиниот „ист пристап им одговара на сите“.²³¹

АЛБАНИЈА

Според извештаите на МАНИВАЛ²³², Албанија постигна значителен напредок од воведувањето на првиот закон ППП во земјата во 2000 година. Земјата создаде агенција ППП и специјално канцеларија за спречување на корупција. Воведе неколку закони во последниве години, паралелно со директивите на ЕУ. Работејќи со организации како што е МАНИВАЛ, Албанија континуирано ја зголемува криминализацијата на активности за перење пари и финансирање на тероризам (ППП/ФТ) и воведува сеопфатен процес на проверка на судиите.²³³ Врз основа на овој напредок и реформите, ЕУ ги отвори пристапните преговори со Албанија во март 2020 година.

На 17 мај 2000 година, Албанија го воведо своето прво законодавство ППП (Закон бр. 8610). Законот вклучуваше дефиниција за перење пари и механизми за спречување на следење и известување за активностите поврзани со перење пари. Паралелно со законот, во рамките на Министерството за финансии беше формирана Агенција за координација против перењето пари (АКППП).

Три години подоцна, на 19 јуни 2003 година, парламентот го усвои ревидираниот закон ППП (бр. 9084). Од најголема важност е што, ова бараше од сите субјекти да ги регистрираат сите трансакции над 2 милиони леки и да пријават какви било сомнителни трансакции под таа вредност. Дополнително, законот ја намали вредноста на трансакциите што треба автоматски да се пријавуваат од 70 милиони

Сепак, во екосистемот на корупција и неказниност во Западен Балкан, акцентот што режимот ППП го става на точноста и особено на техничката усогласеност се чини особено површен. Институциите во Албанија, Косово и Северна Македонија имаат воведено национално законодавство и механизми за координација против перење пари и го зајакнаа својот капацитет за финансиско разузнавање. Нивните значителни инвестиции и напори за модификација на законските рамки, генерирање на извештаи за сомнителни трансакции (ИСТ) и промовирање на други мерки за усогласеност во формалниот финансиски сектор – мерки што веќе ја покажаа нивната неефикасност на глобално ниво – се чинат уште побеспредметни против обемноста на неформалниот сектор, слабост на регулаторните тела и преовладувачките нивоа на корупција и неказниност во овие земји.

на 20 милиони леки. Исто така, имаше структурни промени во АКППП.

На 19 мај 2008 година, Законот за спречување на перење пари и финансирање на тероризам (бр. 9917) означи премин од законодавството од ППП во ППП/СФТ. Законот создаде баарње субјектите да користат документи за идентификација на клиентот во финансиски односи. Дополнително, беа утврдени барања за мониторинг при купување на чипови за коцкање вредни преку 200 000 леки и при единечни трансакции од над 1,5 милиони леки. Законот бр. 9917 беше дополнет трипати, при што во двата случаи измените беа помали. Вториот амандман, во 2015 година, направи измени со кои се прилагодени на Директивите на ЕУ 2015/849 и 2018/843, во согласност со препораките на МАНИВАЛ.

Во однос на финансирањето на тероризмот, законот бр. 157 беше донесен на 10 октомври 2013 година, а Кривичниот законик беше изменет во 2014 година. Поконкретно, овие измени ја проширија криминализацијата на ангажманот во странски борби и сродните дејствија како што се регрутирање и финансирање. Во февруари 2020 година, Албанија се обврза на политичка посветеност на високо ниво да работи со ФАТФ и МАНИВАЛ за зајакнување на ефективност на режимот ППП/СФТ. Процесот на набудување ќе трае две години, со акцент на полињата каде што земјата беше или на ниско или умерено ниво на усогласеност со препораките на ФАТФ 40 + 9. Како резултат, Албанија беше ставена на сивата листа.

КОСОВО

Косово спроведе закони во согласност со директивите на ЕУ и создаде релативно усогласени дефиниции за перење пари според препораките на ФАТФ и МАНИВАЛ. Сепак, одредбите на законите ППП/СФТ сè уште не се доволно јасни за да се овозможи лесно одлучување од страна на судовите. Дефинициите треба внимателно да се прегледаат за да се отстранат нејаснотиите и да се обезбеди директно разбирање на српски и албански јазик.

Во септември 2004 година, Центарот за финансиско разузнавање (ЦФР) започна со работа, по Регулативата на УНМИК за одвраќање од перење пари и сродни кривични дела (2004/2). Оваа регулатива беше подложена на помали измени во 2005 година (Регулатива 2005/9) и двапати во 2006 година (2006/9, 2006/53).

ППП системот беше воведен во Косово во 2008 година, во истата година кога прогласи независност. Во тоа време, ЦФР беше предадена од УНМИК на мисијата на Европската унија за владеење на правото во Косово (ЕУЛЕКС).

Во 2010 година беше донесен Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам (бр. 03 / L-196), со кој ЦФР беше заменет со Единицата за финансиско разузнавање на Косово (ЕФР-К). Исто така, беа предвидени мерки, надлежни органи и процедури за откривање и спречување на активности на ПП/ФТ. Во 2013 година, со дополнителниот закон (бр. 04 / L-178) се изменија мали детали од законот од 2010 година, како што се дефиниции и фрази.

Во 2014 година беше подготвен четиригодишен план за борба против неформалната економија и финансиските злосторства (вклучително и мерките ППП/ СФТ). Покрај тоа, Административна инструкција на ЕФР-К (бр. 05/2014) ги утврди минималните

стандарди, писмени процедури и контроли ППП/СФТ. Беа направени мали измени во косовските закони за ППП/СФТ во 2015 година (Административни упатства на ЕФР бр. 02/2015 и 03/2015, соодветно). Во 2016 година беше усвоен важен закон за ППП/СФТ (бр. 05 / L-196). Целта беше да се спроведат Директивите на ЕУ 2015/849 и 648/2012 и да се укинат Директивите 2005/60/ЕК и 2006/70/ЕК. Административната инструкција на ЦФР-К бр. 02/2017 беше донесена во 2017 година, со која се предвидени обуки за ППП/СФТ.

Во 2019 година беше креиран втор четиригодишен план за 2019–2023 година. Во него се утврдува национална стратегија за спречување и борба против неформалната економија и финансискиот криминал (вклучително и ППП/СФТ).

Сепак, напорите на Косово за борба против перењето пари стагнираа, при што само 11 лица беа обвинети за перење пари, од кои четворица беа прогласени за виновни.²³⁴ Стратегијата на владата за борба против неформалната економија подразбираше кампања за зголемување на стапката на фактурирање за комерцијални трансакции. Тоа директно им обезбеди на фирмите фискални каси, кои привлекоа широки критики заради високата цена на самите артикли и потенцијалниот монопол создаден од владините набавки.²³⁵ Кампањата за приближување на целта до граѓаните им понуди парични награди на граѓаните за собирање и поднесување фискални сметки издадени од фискалните каси до Даночната управа. За жал, голем број на бизниси опремени со фискални каси одбиваа да издаваат сметки и ги купуваа касите само за да ги исполнат законските критериуми. Кампањата досега има ограничено влијание и се чини дека политичката волја да се наметне построга примена на мерките против неформалната економија е на ниско ниво.

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Република Северна Македонија ја подобри својата правна рамка за ППП/СФТ во согласност со директивите на ЕУ и препораките на ФАТФ. Северна Македонија се приклучи на МАНИВАЛ во 1998 година и Групацјата Егмонт, меѓународна платформа на единиците за финансиско разузнавање за борба против ПП/ФТ, во јуни 2004 година. Комитетот МАНИВАЛ заклучи дека земјата може да ги исполни сите потребни препораки во периодот 2014–2018 и ја повлече Северна Македонија од редовните извештаи за напредокот. Врз основа на овој напредок и реформите, ЕУ ги отвори пристапните преговори со Северна Македонија во март 2020 година.

Во 2001 година, Северна Македонија го донесе својот прв закон ППП (бр. 70/01). Три години подоцна, беше потребен нов закон за подобро усогласување со меѓународното законодавство. Новиот закон (бр. 46/04) стапи во сила на 20 јули 2004 година.

Во 2002 година, во рамките на Министерството за финансии беше основана Канцеларијата за финансиско разузнавање (КФР). КФР собира, обработува, анализира, чува и доставува информации за ПП/ФТ.

Законот бр. 4/08 беше донесен на 10 јануари 2008 г. Поместувајќи го фокусот од ППП кон ППП/СФТ, воведоа клучни мерки против финансирањето тероризам

за подобра усогласеност со деветте посебни препораки на ФАТФ. Со ова стана задолжително банките да користат софтвер ППП кој ѝ овозможи на владата подобро да ги анализира сомнителните трансакции. Покрај тоа, од банките се бараше да извршат построги анализи на клиенти пред да се вклучат во финансиски активности.

Можеби најзначајниот закон денес (бр. 120/18) беше донесен на 26 јуни 2018 година како амандман на претходните закони за ППП/СФТ. Ова ѝ овозможи на Северна Македонија да ги спроведе мерките потребни за усогласување со Директивата на ЕУ 4 (2015/849) и дел од Директивата на ЕУ 5 (2018/843). Неколку дополнителни упатства (186/2018, 243/2018) беа усвоени од Министерството за финансии и КФР подготви други документи за да обезбеди упатства и методи за олеснување на ППП/СТФ. Уште еден предлог-закон за понатамошно усогласување со Директивите на ЕУ ППП 5 и 6.

Кривичниот законик на Република Северна Македонија (2009 година, дополнет со 2018 година), исто така, има неколку членови што се однесуваат на ППП. Со 13-те клаузули од членот 273 се предвидени казни за широк спектар на активности за перење пари, вклучително и парични казни, затворски казни до 10 години и заплена на приход или имот стекнат во кривичното дело. Во членот 98а се вели дека, за кривично дело ПП со казна затвор во траење од четири години или подолга казна затвор, ќе се одземе имотот на осудениот што е стекнат во период пред осудата и кој го надминува неговиот законски приход.

Последниот извештај за проценка на МАНИВАЛ во 2019 година, смета дека земјата е делумно усогласена. Заклучува дека, меѓу 2014 и 2018 година, Северна Македонија ги исполнила потребните препораки и дека нејзината правна рамка е во согласност со препораките на ФАТФ и, следствено, со директивите на ЕУ.²³⁶

Иако вкупниот број кривични дела извршени во Северна Македонија се намали во последните години, владата тврди дека постои постојан пораст на кривичните дела што генерираат криминални пари.²³⁷ Сепак меѓу 2013 и 2015 година, само пет криминални групи беа обвинети за кривичното дело перење пари.²³⁸

Ограничувања

Остануваат важни празнини во овие навидум сеопфатни правни и надзорни рамки, а усвојувањето на добри закони во никој случај не гарантира нивно успешно спроведување. Во текот на истражувањето за оваа студија, правните одредби честопати беа критикувани како нејасни и недоволни директни за обвинителите и судиите да ги разберат и делотворно да ги применат кога им се претставуваат случаи.

Иронично, членовите на судството во Косово забележаа дека, поради преовладување меѓународната помош, клаузулите што може да бидат јасни на англиски јазик не се толку добро артикулирани на албански или српски јазик. Ова создава многу простор за толкување, особено во пониските судови каде познавањето на англискиот јазик е на пониско ниво.²³⁹ Слично на тоа, Законот на Северна Македонија за спречување на перење пари и други пари од криминал, изменет и дополнет во 2018 година, сега има 160 члена и 75 страници. Оваа сложеност го компромитира потенцијалот на законот да биде ефикасно разбран и применет во системот на кривична правда.

Покрај тоа, законот вовеле задолжително спроведување на национална проценка на ризикот најмалку на секои четири години, со цел да се покажат напорите на земјата кон 13 дефинирани цели.²⁴⁰ Првата проценка беше завршена во 2016 година, а ажурираната оценка се очекува во јуни 2020 година.

Експертите исто така посочија дека законската и регулаторната рамка страдаат од расцепканост помеѓу различни државни институции. На пример, во Северна Македонија, надзорните тела ја опфаќаат Канцеларијата за финансиско разузнавање, Народната банка на Република Северна Македонија, Агенцијата за надзор на осигурувањето и многу други. Државните органи надлежни за гонење се

Министерството за внатрешни работи, Управата за финансиска полиција, Царинската управа и Јавното обвинителство за организиран криминал и корупција. Дополнителни регулативи против перење пари се вградени и во македонското кривично и банкарско право.

Претходните делови од овој извештај документираа бројни примери за тоа како рибите се лизгаат низ мрежата што е наменета да ги улови, а се чини дека годишниот обем на НФТ останува значаен. На пример, силните докази потврдуваат дека градежниот сектор вообичаено се користи за перење пари во Албанија, Косово и Северна Македонија, но сепак овој ризик не се третира во рамките на механизмите на НФТ.

Ова предлага дека, и покрај привидната сеопфатност, правната рамка е поткопана со преостанатите дупки и слабости во спроведувањето што ги компромитираат способностите на земјите да ги постигнат своите цели.

Финансиска регулатива

Албанија, Косово и Северна Македонија сакаат да ги истакнуваат своите постапки за извештаи за сомнителни трансакции (ИСТ) за да ги докажат своите напори за намалување на НФТ. Сомнителните трансакции се пријавуваат од одделни институции и се доставуваат до Генералниот директорат за спречување перење пари во секоја земја, каде што податоците се собираат и објавуваат во годишен Извештај за сомнителна активност. Како што е прикажано на слика 15, сите тие континуирано ја зголемуваат стапката на пополнување ИСТ.

Најновите податоци што се достапни за сите три земји доаѓаат од 2017 година, но еден испитаникот од албанската ЕФР извести за вкупно 1525 сомнителни трансакции во 2018 година, што претставува зголемување од 10,2% во однос на претходната година.²⁴¹ Броевите континуирано се зголемуваат во сите три земји, иако со многу побрзо темпо во Албанија и Косово. Како што покажува слика 13, Северна Македонија значително заостанува зад другите две.²⁴²

Сепак, поднесување на ИСТ е само еден показател за исполнувањето на условите и не ја илустрира ефективноста на системот. Експлозијата на ИСТ може да укаже на слаб систем на филтрирање што генерира премногу сигнали – од кои многу може да бидат лажно позитивни. Товарот за проценка на преголем број извештаи може да ги преоптовари слабите системи за усогласеност и регулаторните тела.²⁴³

Друга јасна слабост нагласена од истражувањето е дека институциите одговорни за идентификување и спречување на влез на криминално стекнати пари во финансискиот систем не ги квантифицираат тие пари. Годишните извештаи од трите земји обично го наведуваат бројот на готовински трансакции, но не и нивниот обем или големина. Со овие податоци невозможно е да се утврди колку пари влегуваат и се повлекуваат од финансискиот систем. Истражните органи обвинети за идентификување на противправно стекнатиот имот, исто така, не го квантифицираат имотот.

На пример, во Северна Македонија не постои правен лимит за износот на готовина што може да се депонира во финансискиот систем од физичко или правно лице. Секоја банка го избира својот плафон и ги следи внатрешните процедури и правила за обележување на трансакциите како сомнителни.²⁴⁴ Во повеќето случаи, минималниот праг за ИСТ е 10 000 евра.

Субјект или индустрија што го поднесува извештајот	2017		
	Албанија	Косово	Северна Македонија
Банки	686	10	177
Компании за трансфер на пари	165	5	526
Царинска управа / поврзано со осигурување	46	15	1
Главен даночен орган	5	н/п	н/п
Адвокати	н/п	840	1
Централен регистар за регистрација на недвижен имот	83	н/п	н/п
Менувачница	н/п	41	н/п
Игри на среќа / коцкање	н/п	42	2
Нотари	254	74	23
Агенции за недвижен имот	н/п	46	н/п
Генерални директори	20	н/п	н/п
Дилери на скапоцени метали и камења	н/п	411	н/п
Финансиски институции што не се банки	10	11	2
Ревизори	н/п	20	н/п
Застапници за автомобили	101	н/п	н/п
Друго	14	н/п	н/п
Вкупно	1 384	1 515	232

СЛИКА 15 Преглед на извештаи за сомнителни трансакции во Албанија, Косово и Северна Македонија (2017)

ИЗВОРИ: Совет на Европа, извештај за проценка за усогласеноста на Косово со меѓународното спречување перење пари и борба против финансирањето на тероризмот, 2018, <https://rm.coe.int/assessment-report-on-compliance-of-kosovo-with-international-anti-money-laundering/16809381e1>; Единица за финансиско разузнавање на Албанија, Генерален директорат за спречување на перење пари, Годишен извештај 2018, http://fiu.gov.al/wp-content/uploads/2019/RaportVjetore/Annual_Report_2018.pdf; Министерство за финансии (Северна Македонија), Годишен извештај 2018, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/Godisenizvestaj2018.pdf>.

Заложби за антикорупција

Севкупно, хроничната корупција продолжува да го поткопува наративот за напредок во Западен Балкан. Како што споменавме погоре, ЕУ откри дека слабото владеење на правото, влијанието на државата во економијата, слабиот финансиски регулаторен капацитет и злоупотребите во областите на јавните набавки оставаат широко отворен простор за НФТ. Честите промени во регулаторната и даночната политика создаваат нејаснотии и дупки што криминалците и корумпираните не се двоумат да ги искористат.²⁴⁵

Во 2018 година, земјите од Западен Балкан јавно презедоа обврска да работат против корупцијата во согласност со Глобалната декларација против корупцијата од 2016 година.²⁴⁶ Овие вклучуваат широк спектар на обврски за јавни набавки, враќање

на имот и антикорупциско образование, меѓу другото.²⁴⁷

Сепак, неодамнешниот преглед од граѓанското општество на овие обврски забележа дека, и покрај „динамичното и експоненцијално“ зголемување на законодавството и повеќекратни видливи гестови кон решавање на корупцијата и промовирање на транспарентност, чесност и одговорност, нема фундаментално зголемување на интегритетот. Забележителни пропусти по однос на критични прашања – како што се пристап до информации, партиско-политичко финансирање, јавни набавки, судир на интереси и незаконско збогатување – ја оставаат законодавна рамка без острина да се справи со најфлагрантните повреди.

Како и со рамката против перење пари, она што се случува во пракса не ги следи амбициите на она што постои на хартија. Многу дела на корупција не се пријавуваат, многу пријавени случаи не се процесуираат, и преголем број се отфрлени од обвинителството или неволно се изведуваат пред судовите за на крај да бидат сепак отфрлени. Во релативно малубројните осудителни пресиду, санкциите честопати се изрекуваат под пропишаните минимални казни. И покрај добро изработените стратегии и политики (честопати развиени со меѓународен поттик и помош), недостатокот на политичка волја осигурува дека тие нема да ги постигнат своите наведени цели.²⁴⁸

Друго релевантно ограничување, утврдено со прегледот на граѓанското општество, е дека неодамна формираните тела за борба против корупцијата на Западен Балкан, генерално, добиваат мандати ограничени на превенција, подигнување на свеста и градење на капацитетите, наместо на независен надзор и истрага. Албанија, на пример, која нема посебна агенција за спречување на корупцијата, ја раздвојува одговорноста за спроведување на националната антикорупциска

стратегија помеѓу националниот координатор што е под Министерството за правда и меѓуминистерската координативна комисија: со што не се дозволува оперативна независност од владата. Друг вообичаен предизвик е создавање специјализирани антикорупциски единици за спроведување на законот, обвинителство и судски постапки. Овие редовно доаѓаат во судир на надлежноста со редовните тела за кривична правда, предизвикувајќи конкуренција и политизација.²⁴⁹

Да резимираме: во различните стратегии дизајнирани да ги намалат опасностите од корупција, организираниот криминал и перење пари на Западен Балкан, техничката усогласеност е доволно висока за да се достигне поставениот стандард за пристапување кон ЕУ, но промената во политичката економија на Западен Балкан е недоволна, а тоа е промената што е неопходна за опиплив напредок. Ова, пак, укажува на тоа дека преку објективот на НФТ може да се даде важен придонес во дебатата, бидејќи нивниот холистички, развојноцентричен пристап има потенцијал да ги ревитализира овие долгогодишни напори.

РЕЗИМЕ НА КЛУЧНИ ПОЕНТИ

- Екосистемот на НФТ опстојува поради широк спектар на стручни лица во областа на финансиите, правото и трговијата, чии услуги се користат за да помогнат да се замагли потеклото на нелегалните пари. Разновидноста на таргетираните сектори го интензивира предизвикот за ефикасна борба против проблемот.
- Остварен е напредок во воспоставувањето на соодветни правни и регулаторни механизми, како и механизми за спроведување за спречување на НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија. Сепак, овој напредок во голема мерка е постигнат на хартија со бавно спроведување од страна на властите и мало влијание врз локалната реалност. Бројни примери покажуваат дека нелегалните актери брзо реагираат на промените во спроведувањето или правната рамка и се движат меѓу различните земји.
- Земјите честопати укажуваат на зголемување на ИСТ поднесени во последните години како мерка за подобрување на нивните напори за ППП. ИСТ се во пораст во сите земји – иако со многу побрзо темпо во Албанија и Косово. Сепак, поднесувањето извештаи за ИСТ е само еден показател за исполнување на условите. Бројот на пресудите поврзани со перење пари останува низок ширум регионот.
- Органите надлежни за антикорупција се фрагментирани и често е нејасно кој за што е надлежен. Исто така, нивните мандати се ограничени на превенција, подигнување на свеста и градење на капацитети, наместо да им се овозможи да вршат независен надзор и истраги.

© Pat Whelen/Unsplash

ИМПЛИКАЦИИ ВРЗ ПОЛИТИКИТЕ

НФТ претставуваат фундаментално органичување на развојот на Западен Балкан. Културата на попустливост и неказливост го еродира навидум позитивниот напредок што трите земји од Западен Балкан го постигнуваат кон пристапувањето во ЕУ, економскиот развој и демократското владеење. Во изминатите дваесет години, капацитетот за пренасочување, заштита, одземање и зголемување на државни ресурси и криминални профити за лично збогатување го изобличи концептот на граѓаните за државата и владеењето на правото.

Широкиот опсег на агендата на НФТ, која истовремено ги разгледува компонентите и каналите на НФТ, пошироката политичка економија на нивниот контекст и ефектите од нивните текови, како и техничките и административните барања за борба против нив, може да биде одлучувачка промена во рамката за акција. Западен Балкан ги има придобивките од меѓународните политички заложби, поддршка, ресурси и потенцијал за инвестирање. Додека земјите се приближуваат кон пристапувањето во ЕУ и додека ги исполнуваат клучните технички одредници, мора се покрене прашањето за доминантниот статус кво на повластен интерес и збогатување мна елитите во средина на корумпирана политичка економија.

Треба да се спојат плановите за борба против корупцијата, борба против организираниот криминал, спречувањето на перење пари и решавањето на предизвиците на сиромаштијата, нееднаквоста, неформалноста и економската исклученост и да се координираат политиките и програмите за максимална ефикасност. Дебатата за НФТ е ефективна рамка за да се обезбеди таа кохерентност и координација, бидејќи промовира приоритизација на формите на НФТ кои се најштетни за развојот.

Преглед на НФТ по КОВИД-19

Поголемиот дел од истражувањето за овој извештај беше спроведено пред пандемијата на КОВИД-19 и последователните контроли на движењето и внатре и надвор од границите. За време на изготвувањето, во јуни 2020 година, сите земји од Западен Балкан ги имаа затворено своите граници уште од март и значително го ограничија движењето на луѓето.²⁵⁰ Капацитетите за спроведување на законот и безбедноста се пренасочија кон контрола врз граѓанско однесување за да се ограничи ширењето на инфекцијата, да се поддржи испораката на итни медицински материјали и мерките за спречување на социјалните немири. Борбата против криминалот се спушти надолу на списокот на приоритети.²⁵¹

Од мониторингот на нелегалната економија на ГИ-ТОК, преку платформата на граѓанското општество ЈИЕ-Опс, јасно е дека мерките преземени за контрола на пандемијата влијаат и врз работењето на криминалните групи и локалната динамика се менува.²⁵² Пазарите со шверц со луѓе значително опаднаа, бидејќи движењето беше ограничено и границите се затворија. Нема регистрирани нови пристигнувања на мигранти или бегалци во трите земји што се предмет на разгледување откако тие се затворија кон средината на март.²⁵³ Дрогата сè уште се движи: Производството на канабис малку се зголеми, но залихите на хероин се, наводно, оскудни, поради ограничувања нагоре по во синџирот на снабдување. Дистрибуцијата на локалните пазари се изведува тековно, иако со поголема фрикција, што се одразува на уличните цени.²⁵⁴ Аналитичарите предвидуваат дека криминалните групи може да го префрлат своето производство и логистика во помалите градови и руралните области за да ја намалат нивната видливост пред органите на прогонот. Во Тирана, бројот на апсења поврзани со дрога е на второ место, веднаш по прекршувањата на полицискиот час.²⁵⁵

Во однос на НФТ, можеме да претпоставиме дека граничните контроли исто така влијаат и врз прекуграничното движење на готовина, што вообичаено се движи преку локалните гранични премини. Со оглед на степенот до кој овој недозволен проток често се внесува преку локалните економии на дознаки – особено во Косово, каде дознаките од странство претставуваат голем дел од националниот БДП – ова ќе го влоши економскиот шок што пандемијата ќе го има врз населението. И иако корисниците на економијата на трансфер на готовина во неформалниот сектор може да бидат погодени, криминални групи кои користат лица за пренос на пари и готовински трансфери за перење пари веројатно ќе се префрлат на други форми на трансфер на вредност. Во контекст кога итно се испраќаат медицински материјали, прехранбени производи и хуманитарни производи ширум континентот, а на царинските службеници им е наредено дека го забрзаат нивниот премин,²⁵⁶ можностите за нелегална трговија перење пари врз основа на трговија драстично се зголемуваат.

Експертите исто така изразија загриженост дека актерите со големи количини на нелегална готовина ќе имаат засилена поткрепа кога ќе започне да се намалува ликвидноста во приватниот и јавниот сектор. Претприемачите во Албанија веќе предупредија за можноста компаниите кои ќе прогласат банкрот во услови на криза со КОВИД-19 да бидат искористени за цели на перење пари.²⁵⁷

Криминалните измами започнаа речиси веднаш во регионот, заедно со зголемувањето на цените на опремата за лична заштита (ОЛЗ) и критичните медицински материјали. Лажни лекари наводно упатуваат насочени повици во болниците, обидувајќи се да продадат медицински материјали по екстремно високи цени; веб-страниците со слични понуди се намножија како печурки по дожд.²⁵⁸

Поголем удел во питата ќе се оствари преку државните набавки за ОЛЗ и другиТЕ можности за корупција во набавките во здравството. Измамата и корупцијата ќе бидат ризик за какви било економски стимулативни пакети изготвени за да се компензираат долгорочните економски потреси во регионот.

Покрај тоа, постои сериозна загриженост доколку пандемијата продолжи во Западен Балкан. Во услови на слаби институции, криминалните групи можат да се позиционираат како партнери на официјалните власти, нудејќи да испорачуваат услуги, да дистрибуираат помош или да обезбедат поддршка за заедниците каде што државата не е во можност да го стори тоа.²⁵⁹ Неуспесите во испораката на државни услуги би можеле фундаментално да ја загрозат крвката доверба на граѓаните од регионот во развојот на интегритетот и капацитетот на државните институции. Повеќе флагрантни прекршувања на јавната доверба и човековите права, во форма на тежок степен на обезбедување на јавниот ред и мир или контрола на границата, би можеле да ги разбудат полузаспаните демони од неодамнешните конфликти и да доведат до назадување во значително демократизацијата. Уште едно прашање што се однесува на развојот од почетокот на пандемијата е зголемувањето на нападите врз медиумите во Албанија, што ќе ги компромитира функциите на истрага и надзор на четвртиот столб.²⁶⁰

Пандемијата е несомнено голем нарушувач и сценариото пост КОВИД-19 треба внимателно да се следи. Промените во локалната, националната и регионалната политичка економија ќе треба да бидат земени предвид, бидејќи пејзажот најверојатно ќе биде фундаментално изменет. Одговорите кон НФТ исто така ќе треба да бидат преиспитани, при што може да се јават нови можности што ќе ги променат долгогодишните парадигми и мерки за поттик.

Во главниот град на Косово, Приштина, демонстранти се придржуваат до правилата за социјално дистанцирање пред објавувањето на судска пресуда, мај 2020 © Арменд Нумани /Armend Nimani/AFP via Getty Images

© Andre Francois McKenzie/
Unsplash

ЗАКЛУЧОК

Овој извештај ја оценува регионалната динамика на НФТ во Западен Балкан, со фокус на Албанија, Косово и Северна Македонија. Иако националните проценки на ризикот, извештаите за взаемна евалуација од страна на МАНИВАЛ, како и извештаите за напредокот на ЕУ, даваат детални анализи од перспектива на државно ниво, овој извештај претставува комплементарно гледиште на граѓанското општество на прашањата покренати за време на тереските интервјуа спроведени од декември 2019 до март 2020 година. Се потпира на примери и студии на случај за тоа како нелегалните пари се заработуваат, пренесуваат и перат во трите земји и транснационално.

Растот и обемот на НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија јасно имаат корист од меѓусебната поврзаност и интеграција на регионот. Географската локација ги прави транзитна рута, каде стоките, луѓето и финансиските текови можат лесно да ги преминуваат границите. Криминалците и корумпираните ги користат овие предности за релоцирање низ целиот регион, поставувајќи го својот имот и инвестиции онаму каде што најмногу им одговара.

Трговијата со дрога, шверцот со луѓе и нелегалната трговија се клучните активности на организираниот криминал што создаваат нелегални средства. Најзначајно, вклученоста на албански организирани криминални групи во долгот синџирот на снабдување на меѓународната трговија со кокаин, наводно, генерира значителен криминален профит во регионот. Сепак, помалку профитабилните форми на организиран криминал исто така имаат значајно влијание врз локалната економија и општеството и не треба да бидат занемарени.

Во игра е и пошироката регионална и транснационална политика, при што криминалците од соседните земји ги пренесуваат своите нелегални стоки ширум регионот, претпоставувајќи дека лабавиот надзор ќе им овозможи да инвестираат и да ги перат своите профити со неказнивост. И покрај наметнувањето мерки против корупција и за транспарентност во сите три земји, корупцијата останува и главен извор на НФТ и најголемата пречка за нивно спречување. Пошироката перцепција, како на овој извештај, така и на меѓународните набљудувачи е

дека властите понапорно работат на тоа да ги уназадат мерките за зголемување на транспарентноста и отчетноста и за да ослабнат системот на спреги и кочници, отколку да го зајакнат интегритетот и владеењето на правото.

Трговско фактурирање на несоодветни суми, на пр. особено пониското фактурирање на стоки и услуги, исто така беше идентификувано како еден од главните методи за пренесување на НФТ. Честопати се јавува на барање на странски увозник, кој бара од својот партнер да ги пријави извезените производи под реалната вредност за да плати пониски увозни давачки. На пример, „нерамнотежата“ помеѓу приходите од трговијата и девизните резерви што моментално можат да се забележат во Албанија се смета дека се резултат на несоодветно фактурирање во трговијата.

Бројни случаи упатуваат на трансферот на готовина како најважен канал за пренесување нелегални пари преку границите, без разлика дали се во скриени прегради на автомобили или скриени меѓу легални производи во товарни камиони. Сепак, нема јасна престава за количините што влегуваат и излегуваат од земјите. Со исклучок на Албанија, нема докази за тоа колку се заработува за шверцување пари. Внесувањето на недозволена готовина во легалните локалните економии е олеснето со широката употреба на готовина и големите неформални економии во Албанија, Северна Македонија и, особено, Косово. Економијата со готовина исто така ги олеснува НФТ на различни начини во различни формални сектори и индустрии.

Нелегалните пари кои не се прошверцувани во оф-шор сметки се перат на локално ниво, особено преку изборните финансирања и градежништвото и коцкарската индустрија. Особени можности поврзани со недвижнините и туристичката индустрија беа идентификувани во Албанија, и секторот за коцкање во Северна Македонија, која е единствената земја каде коцкањето останува легално и работи со ограничен надзор и под политичка заштита.

Еден важен заклучок на овој извештај е дека, иако Албанија, Косово и Северна Македонија имаат цврста законодавна рамка ППП/ФТ и се потписнички на бројни меѓународни конвенции за борба против НФТ, многу институции немаат капацитет да ги спроведат овие закони и упатства во пракса. Националните проценки на ризик и извештаите за взаемна проценка на МАНИВАЛ покажуваат дека земјите имаат солидно разбирање на сопствените ризици, но дупките, недоследностите и фрагментацијата, заедно со слабиот капацитет и корупција, го поткопуваат нивното спроведување.

Иако бројот на ИСТ постојано се зголемува, бројот на успешни обвиненија и осудителни пресуди поврзани со НФТ (особено перење пари) останува шокантно мал. Направени се подобрувања на многу фронтови, но повеќето пресуди се за предикативни кривични декла, а не директно за перење пари, додека спроведените обвиненија се само симболични во однос на проценетиот размер на прекршоци. Исто така, постои потреба да се стави фокус на следењето на перењето пари и враќањето на украдените средства. Може да се направи повеќе на национално ниво за да се подобри соработката помеѓу институциите, особено во однос на зајакнување на соработката помеѓу органите на прогонот, како на Западен Балкан, така и на меѓународно ниво. Она што недостасува е, повторно, практична соработка.

Актерите на граѓанското општество имаат клучна улога во одговорот на НФТ во Западен Балкан. Тие треба да продолжат да вршат притисок за ефикасно владеење и институции, како и култура на законитост. Тие можат да работат со владите за да се даде приоритет на прашањата поврзани со најштетните текови. Истовремено, меѓународната заедница треба да изврши притисок врз владите во регионот за да обезбеди простор и слобода на медиумите, невладините организации и засегнатите граѓани да ги искажат своите мислења.

НФТ на Западен Балкан остануваат недоволно проучени. Потребни се повеќе податоци и истражувања за да се постигне регионално разбирање на феноменот и да се вклучат Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. Засилените дискусии и дебати меѓу сите засегнати страни можат да го подобрат разбирањето на клучните двигатели и трендовите што ги овозможуваат НФТ на Западен Балкан, со што ќе се отворат можности за позасилен одговор.

Национални заклучоци

Додека горенаведениот општ заклучок важи за сите три земји од Западен Балкан, вреди да се истакнат и некои разлики.

АЛБАНИЈА

Трговијата со дрога е најважниот центар за профит на криминалните групи во Албанија во последните 30 години. Одгледувањето канабис добро се држи во разни области во земјата, и покрај значителните напори да се спречи производството од 2014 година наваму. Канабисот генерира нелегална добивка по синџир на вредност што се протега од селаните кои ги култивираат земјоделските култури до организираните криминални групи кои го шверцуваат и продаваат низ цела ЕУ. Сепак, профитот од трговија со кокаин е далеку поголем, достигнувајќи до 20 000 евра за килограм.

По трговијата со наркотици, корупцијата и митото е втор водечки извор на НФТ во Албанија. Неодамнешните истраги покажуваат дека годишно се одлеваат 300 милиони евра од злоупотреби во постапките за јавни набавки, што би претставувало речиси 45% од вкупната понуда на јавните договори доделени во 2019 година.

Корпоративниот криминал и затајувањето данок се исто така значајни во Албанија. Експертите сугерираат дека речиси 80% од дисбалабсот помеѓу трговскиот приход и девизните резерви може да се припише на фактурирање на пониска сума во однос на вистинската вредност на стоките и услугите што влегуваат во земјата.

Голем дел од овие противправно стекнати средства се префрлаат во готовина во и надвор од Албанија. Готовината останува наједноставното средство за движење на вредност, особено во земја која историски е скептична кон банкарскиот систем. Групите за организиран криминал ги користат своите мрежи за дистрибуција и пренесувачите на готовина редовно патуваат меѓу земјите на ЕУ, Велика Британија и Албанија, носејќи не повеќе од 10 000 евра во еден правец, за да не привлечат сомнеж. Се смета дека готовина често се пренесува преку границата во камиони на увозни/извозни компании и автомобили со специјални прегради.

СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

НФТ во Северна Македонија се под силно влијание од улогата на земјата како транзитна рута за луѓе и стоки што се движат помеѓу Азија и Западна Европа. Додека политичките скандали и спорот за името со соседна Грција долго време го попречуваа патот на Северна Македонија кон пристапување во ЕУ,

Провизијата за возачите на камиони се движи помеѓу 8–15%.

Менувачниците во Албанија беа истакнати како особено подложни на нелегални трансфери на пари според последниот извештај на МАНИВАЛ. Во обид да се справи со ова, Банката на Албанија стави поголем фокус на менувачниците, и ги зголеми контролите од 2018 година наваму.²⁶¹ Експертите тврдат дека забележливата ревалвација на албанскиот лек од 2016 година, што не може да се објасни со движењата во формалната економија, е резултат на канализирањето на нелегални пари во земјата.

Албанската индустрија за коцкање исто така беше подложна на особен ризик од перење пари. За да се справи со ова, владата ги забрани сите форми на коцкање во 2019 година. Парите и понатаму се перат преку недвижнините, индустрија што останува главно базирана на готовина и која вообичаено го користи системот на размена за исплата. Освен тоа, се користи и плаќање однапред како почетен извор на финансирање. Индустријата продолжува да биде главно заснована на готовина, најчесто користејќи го системот на размена на добра како форма на плаќање и користејќи претплата како почетен извор на финансирање. Всушност, широко распространетата употреба на нелегални пари во индустријата веќе влијаеше на цените на недвижностите, особено во Тирана каде просечната цена на станбен простор достигна нешто над 1.000 € / м² на крајот на 2019 година. Покрај тоа, експертите посочуваат дека од 141 компании кои добиле дозволи за градење на згради од 6 спрата (и повисоки) во периодот 2017–2019 година, 59% не покажуваат финансиски капацитет да ги завршат.

Растечките напади врз медиумите во Албанија особено загрижуваат, особено по прогласувањето на пандемијата, а ќе го загорзат капацитетот на четвртиот столб да ја извршува својата истражна и надзорна функција.

напорите неодамна беа признати со официјално отворање на преговорите во март 2020 година.

Најзначајната компонента на предиктивно кривично дело кај НФТ во Северна Македонија е корупцијата и злоупотребата на службената должност, при што

владината статистика сугерира дека бројот на вакви кривични дела континуирано се зголемува од година во година. И покрај широкораспространетите напори за борба против корупцијата, корупцијата останува многу распространета на ниво на трансакција, како што е поткупот, што би требало да биде најлесно за искоренување. Ова укажува на речиси културна толеранција на широко распространета корупција и слабо владеење на правото.

Парите изнесени надвор од Северна Македонија обично завршуваат на сметки во даночни засолништа и некооперативни јурисдикции за даночни цели, со ниски даноци и без никаква обврска за откривање на сопственоста на банкарските сметки. Граничните премини „Богородица“ и „Табановце“ и Меѓународниот аеродром во Скопје се местата каде најчесто се заплениваат странски валути.

Брзите трансфери на пари се уште еден канал за движење на нелегалните средства во Северна Македонија. Народната банка издава дозволи за овие даватели на услуги и, заедно со Управата за

КОСОВО

Нерешениот меѓународен статус на Косово, кој го спречува пристапувањето кон разни меѓународни организации, има значително влијание – особено затоа што ги ограничува достапните информации на оваа тема.

Средствата стекнати од корупција и злоупотреба на моќта се верува дека се најголемата компонента на НФТ во Косово. Изградбата на патиштата, наводно, е еден од секторите кои се подложни на корупција во јавните набавки. На пример, има неколку извештаи за тендерски прекршувања во проектот за автопат во Гнилане и на други места. Организираните криминални групи се активни во широк опсег на активности за генерирање пари, особено трговијата со дрога и шверцот со луѓе. Мигрантите влегуваат во земјата од два правци: од југот се упатуваат кон Србија и ЕУ, а од северот кон Албанија и Италија.

Овозможено поради географската местоположба на земјата, нејзините порозни граници и спорната област во Северно Косово, Косово е центар за шверц на фалсификувана стока и недозволена трговија, особено цигари. Стоките честопати ја напуштаат земјата на „алтернативни“ гранични премини, обично на планини или на друг нерамен терен. Организираните криминални групи од Косово се здружени со поголемите криминални мрежи низ Западен Балкан, кои произведуваат и шверцуваат цигари, со понатамошни врски со Блискиот исток.

финансиско разузнавање, е одговорна за супервизија на работодавателите и субагентите, но нема големо придржување до изречените стандарди и постои можност за измама.

Извештаите посочуваат дека перењето пари врз основа на трговија е особено честа појава. Локалните компании издаваат фактури на пониска сметка, а за возврат се шверцува кеш преку граница. Нерезидентните сметки, кои се отворени специјално за плаќање на фактури, функционираат на сличен начин.

Другите методи на перење пари вклучуваат полиси за животна осигурување каде ратите се плаќаат во готово. Коцкарската индустрија претставува особена загриженост, особено откако беше забранета во Албанија и Косово и компаниите ги преместија своите активности во Северна Македонија. Иако земјата е генерално свесна за ризиците, истовремено ја развива и својата туристичка индустрија за да преземе поголем сообраќај од Албанија и од Косово.

Каналите за перење пари во Косово и понатаму се главно засновани на готовина. Се смета дека бизнисите се фиктивно ги зголемуваат продажбите и профитот да оправдаат нелегални средства, користат фиктивни компании за да избегнат да плаќаат даноци и да фактурираат лажни суми за стоки и услуги за меѓународна трговија.

Коцкарската индустрија е уште еден сектор со висок ризик за перење пари. Иако коцкањето беше забрането во 2019 година, голем број поранешни казина и обложувалници се претворени во кафулиња, ресторани и хотели каде продолжува коцкањето и перењето пари. Некои од другите коцкарски операции се преселени во воените области под контрола на КФОР, каде полицијата не може да влезе без дозвола.

Како и во Албанија, парите се перат преку секторот градежништво и недвижности. Неколку градежни бизниси, наводно, се во сопственост на членовите на семејството или блиските соработници на моќни политичари. Бизнисите ги плаќаат своите вработени во готово, а вработените прават големи парични депозити на нивните банкарски сметки. Сепак, недозволените пари создадени на Косово не се перат само преку локалната градежна индустрија: косовските криминални групи, исто така, се чини дека инвестираат во недвижности на албанското приморје.

ПРЕПОРАКИ

Како што се нагласува низ целиот извештај, надградувањето на тековните, но понекогаш изолирани заложби против перење пари или против корупција со дополнителна НФТ компонента може да ги ревитализира тие дијалози и да обезбедат подобра интеграција и координација во еден холистички пристап. Пандемијата на КОВИД-19 го засилува тој потенцијал.

Следејќи ги насоките за најдобри практики за справување со НФТ на ОЕЦД, препораките се нудат во четири клучни области.²⁶²

1. ДА СЕ ИДЕНТИФИКУВААТ И ДА СЕ ПОДИГНЕ СВЕСТА ЗА ВИДОВИТЕ, ОПСЕГОТ И РИЗИЦИТЕ ОД ИФТ.

Како што е наведено, „нелегалните финансиски текови“ се релативно нов концепт ориентиран кон развој, кој не е во широка употреба во земјите од Западен Балкан. Неговата новина може да помогне да се отворат нови можности за дијалог со државните службеници, приватниот сектор, граѓанското општество и пошироката јавност. Може да ги врами партиципативните разговори насочени кон разбирање и ублажување на штетите во развојот.²⁶³ Ваквите консултации ќе можат да ги унапредат локалните интереси во дебата за која често се смета дека е водена од надвор. Улогата на граѓанското општество е клучна: тие треба да бидат активно вклучени во проценка на ризиците и презентирање на искуството што луѓето го имале со активностите на НФТ и заканата што ја претставуваат за демократијата и мирот. Перспективите на граѓанското општество исто така треба да бидат вклучени при проценка на влијанијата и давање приоритет на одговорите.

Оскудноста на тековните докази го ограничува потенцијалот на НФТ како императив за креирање на политики. Целиот опсег на ризици и штети од НФТ честопати недоволно се зема предвид, особено онаму каде луѓето се чини дека се помирени со

институционализираната корупција, неказнивоста, сиромаштијата и неформалноста. Може и самите лично да зависат или да имаат корист од неформални и нелегални текови, што може да го дополнително да го отежне признавањето, откривањето и борбата против НФТ.

Постои значителна потреба да се зголеми количината и квалитетот на достапните податоци за големината и природата на НФТ и да се осигура дека тие се транспарентно достапни и општо пристапни за пошироката јавност. Вреди да се напомене, на пример, дека некои од барањата за информации од јавен карактер, доставени во текот на оваа студија, не добија одговор во текот на деветмесечниот период на проектот. Редовното објавување на деловни информации и корпоративни регистри на домашни и странски корпорации и компании кои работат во регионот е неопходно.

Врз основа на овие консултации може да произлезе национална проценка на ризикот и стратегија. Проенката и стратегијата треба јасно да ги разберат и артикулираат главните извори, дестинации и канали на прилив и одлив на НФТ, и како и нивното влијание во земјата и во регионот.

Пејзажот по КОВИД-19 може да биде плодна основа за потенцирање на прашањето за НФТ: штетните влијанија од криминалот и корупцијата ќе бидат во појасен фокус бидејќи криминалните групи ги злоупотребуваат економските потреби и човековата ранливост, и поткупливоста на политичката корупција (особено во здравствениот систем) ќе биде болно очигледна. Ангажманот и инвестициите на граѓанското општество ќе играат клучна улога во ова.

2. ДА СЕ РАЗГЛЕДААТ КОНТЕКСТУАЛНИТЕ ФАКТОРИ ШТО ГИ ОВОЗМОЖУВААТ НФТ.

Одговорите кон НФТ треба да ги земат предвид двигателите што се надвор од политиките, а кои можат да ја зајакнат или ослабнат нивната ефикасност. Ова вклучува решавање на прашања во врска со состојбата на економијата, достапноста на ресурсите за борба против НФТ и регионалното и меѓународно ниво на интеграција што може да го отежнат домашното дејствување.

Обемот на неформалност е дефинитивно значаен двигател на НФТ: го намалува надзорот врз финансиските трансакции и го крие целиот обем на пренасочување на ресурсите. Овозможува лесно прикривање на противправно стекнатиот имот и блокирање на ефективни финансиски истраги, со што се загрозува капацитетот на системот на кривична правда да бара одговорност од криминалците. Неформалноста, исто така, ја изложува популацијата на ризици по здравјето и безбедноста како и ризик од експлоатацијата и ги остава без безбедносни мрежи кога платите се исплаќаат во готово. Без значителни напори за решавање на неформалноста, повеќето други агенди на НФТ ќе останат во голема мера само декоративни.

Повторно, одговорот на пандемијата може да понуди можности за решавање на неформалноста и финансиско вклучување. Поголемите економски стимули или другите програми за социјална помош може да обезбедат можност за работниците од неформалниот сектор да се регистрираат и да транзитираат во формална економија. Ова ќе го подобри капацитетот за надзор и регулирање на економијата и ќе го намали просторот за НФТ.

Економијата по КОВИД-19 може исто така да мобилизира движење на јавен интензитет и политичка волја за справување со овозможувачките фактори за НФТ како хроничната нееднаквост и збогатувањето. На пример, владата на Полска и другите земји водат иницијатива да го забранат пристапот до владини стимулативни пакети за на компаниите кои се имаат ретистрирано офшор во даночни засолништа и некооперативни јурисдикции за даночни цели.²⁶⁴ Мрежата за даночна правда (МДП), исто така предложи тест во пет чекори „спасувај или бегај“ за да ги насочи владите во размислувањето за критериуми за подобност за владина финансиска помош, да се подобри даночната транспарентност за парите за финансиска помош и да се спречи парите на даночните обврзници да бидат испумпани во корпоративни даночни засолништа. Од владите се бара да размислат дали компанија која бара финансиска помош ги регистрирала подружниците во највисоко рангираните земји на Индексот за финансиска тајна или на Индексот за корпоративни даночни засолништа; дали е вмешана во некој од скандалите со финансиски протекувања, како што се „Панама пејпрс“; дали транспарентно ги објавува своите финансиски сметки, и не само за националните субјекти, туку и за сите правни лица во групацијата; дали има јасни информации за вистинската сопственост; и конечно, дали компанијата е подготвена да се обрзе за заштита на вработените и да нема повлекување на средства од акционери сè додека не се отплати финансиската помош.²⁶⁵ Земјите од Западен Балкан би можеле да ги применат овие даночно-одговорни за да промовираат севкупна реформа на корпоративната транспарентност и да го намалат ризикот од тоа јавните субвенции да се прелеат во НФТ.

МДП исто така има препораки за намалување на ризиците во процесите на јавни набавки, како што е автоматска забрана на компаниите што избегнуваат данок. Со оглед на обемот на јавните набавки што се очекува да бидат резултат на економската реакција на пандемијата, националните и регулативите на ЕУ би можеле да бидат изменети за да се спречи ваквите компании да учествуваат во проекти за јавна инфраструктура или во јавно-приватно партнерство.

3. ДА СЕ ЗЕМАТ ПРЕДВИД ИНТЕРАКЦИИТЕ ШИРУМ ОБЛАСТИТЕ НА ЕКОНОМИЈА, СОЦИЈАЛА И ЖИВОТНА СРЕДИНА СО ЦЕЛ СПРАВУВАЊЕ СО НФТ (ХОРИЗОНТАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ)

Во сите земји од Западен Балкан, очигледен е недостатокот на внатрешна кохерентност во борбата против НФТ. Различните иницијативи што би го сочинувале одговорот (спречувањето на перење пари, финансиските истраги, меѓународната соработка, антикорупцијата), исто така, се третираат на релативно парцијално ниво, при што различни министерства и оддели работат на различни аспекти. Ова резултираше во големи дупки помеѓу правните рамки, спроведувањето, судството, оданочувањето и фискалната стратегија. Пошироко, поделбата на надлежностите е нејасна и секторите не работат кохерентно заедно. Ова придонесува за чувството дека недостасува политичка волја и дека продолжува неказнивоста за нелегалните текови и економските злосторства.

Високото раководство и застапувањето, идеално на непартиски начин, е клучно за спојување на овој фрагментиран терен. Оние што се назначени да водат мора да бидат способни да работат со оперативна независност, доволно ресурси и внатрешна и надворешна политичка поддршка.

Фокус мора да се стави врз субјектите што известуваат, особено на назначените нефинансиски бизниси и професии како што се адвокати, нотари, агенции за недвижности и стручните лица во други сектори кои се подложни на перење пари. Подигањето на свеста, градењето капацитети и следењето на усогласеноста ќе бидат клучен услов во борбата против НФТ. Ова го вклучува граѓанското општество, истражните новинари и другите тела со капацитет да обезбедат граѓански надзор.

Другите слабости во управувањето ја поткопуваат борбата против НФТ. Разоткривањето на корупцијата и нелегалната активност бара активни медиуми и граѓанско општество. Земјите од Западен Балкан се познати по недоволната независност во медиумите, а последните години бележат зголемени заложби за заплашување на новинарите и активистите кои работат на чувствителни области. Промовирање и заштита на граѓанско дејствување и независно известување за медиуми ќе мора да биде дел од пошироката стратегија.

4. ДА СЕ ПОДДРЖИ КОХЕРЕНТНОСТА, КАКО ВО ТАКА И МЕЃУ НАЦИОНАЛНИТЕ И МЕЃУНАРОДНИТЕ НОРМАТИВНИ РАМКИ (ВЕРТИКАЛНА КОХЕРЕНТНОСТ).

Поради природата на НФТ, секоја земја ќе биде под притисок сама да се бори против нив. Сепак, треба да се здружат глобални напори за решавање на ова транснационално прашање. Потребна е регионална и меѓународна усогласеност и кооперативна и координирана акција, особено во рамките на процесот на проширување на ЕУ и Берлинскиот процес. Повеќето напори во борбата против НФТ досега биле насочени кон тоа да се изврши притисок врз земјите од Западен Балкан да ги исполнат меѓународните стандарди за усогласеност, взаемна помош, меѓународна соработка и заплена на средства. Сепак, потребни се многу поголеми напори во другите три столба на одговор, наведени погоре, пред да се почувствува влијанието на зајакнатата вертикална кохерентност.

Несовпаѓањата во даночните политики и капацитетот за спроведување во рамките на Балканскиот регион создаваат простор за маневрирање на криминалните актери. Даночните засолништа и некооперативните јурисдикции за даночни цели на глобално ниво создаваат средства, и ги зголемуваат стимулациите за корупција и перење пари. Овие слабости ќе треба да се решат.

Растот и обемот на НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија имаат голема корист од меѓусебната поврзаност и интеграција во регионот. Сепак, НФТ на Западен Балкан остануваат недоволно проучен феномен. Потребни ќе се повеќе податоци и истражувања за да се постигне меѓурегионално разбирање на феноменот и да се испитаат врските на земјите со Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. Засилените дискусии меѓу сите засегнати страни можат да ја подигнат свеста за клучните двигатели и трендовите што ги овозможуваат НФТ во Западен Балкан, а подобреното разбирање на феноменот ќе отвори можности за рамка врз која ќе може да се изградат посилни одговори.

ЗАБЕЛЕШКИ

- 1 United Nations General Assembly, High-level meeting on international cooperation to combat illicit financial flows and strengthen good practices on asset return, 16 May 2019, <https://www.un.org/pga/73/event/international-cooperation-to-combat-illicit-financial-flows-and-strengthen-good-practices-on-asset-returns/><https://www.un.org/pga/73/event/international-cooperation-to-combat-illicit-financial-flows-and-strengthen-good-practices-on-asset-returns/>.
- 2 UNCTAD-UNODC, UNCTAD-UNODC Task Force meeting on statistical methodologies for measuring illicit financial flows, 2019, https://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/statemiff_Minutes_IFFTaskForceMeeting_16-17July2019.pdf.
- 3 Dev Kar and Joseph Spanjers, Illicit financial flows from developing countries: 2004–2013, Global Financial Integrity, December 2015, <https://gfin integrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2004-2013/>. In comparison, it is estimated that the value of IFFs from mis-invoicing alone between Africa and the rest of the world from 2000 to 2015 equalled nearly 5% of the continent's GDP. Marcena Hunter, African illicit financial flows: Designing and prioritising responses, ENACT, November 2019, <https://enactafrica.org/research/research-papers/african-illicit-financial-flows-designing-and-prioritising-responses>.
- 4 Dev Kar and Joseph Spanjers, Illicit financial flows from developing countries: 2004–2013, Global Financial Integrity, December 2015, <https://gfin integrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2004-2013/>.
- 5 United Nations Development Programme, Sustainable development goals, Target 16.4, <https://open.undp.org/sdg/targets/16/4>.
- 6 European Commission, A credible enlargement perspective for an enhanced EU engagement with the Western Balkans, 6 February 2018, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf.
- 7 Ibid., p 3.
- 8 European Commission, European neighbourhood policy and enlargement negotiations: Conditions for membership, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en.
- 9 Marcena Hunter, Measures that miss the mark: Capturing the proceeds of crime in illicit financial flow models, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, June 2018, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2018/06/TGIATOC-Illicit-Financial-Flows-report-1941-hi-res-2-1.pdf>.
- 10 United Nations Inter-Agency Task Force on Financing for Development, Illicit financial flows, <https://developmentfinance.un.org/illicit-financial-flows>. ~
- 11 UNCTAD-UNODC, UNCTAD-UNODC Task Force meeting on statistical methodologies for measuring illicit financial flows, 2019, https://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/statemiff_Minutes_IFFTaskForceMeeting_16-17July2019.pdf.
- 12 United Nations Inter-Agency Task Force on Financing for Development, Illicit financial flows, <https://developmentfinance.un.org/illicit-financial-flows>.
- 13 Interaction Design Foundation, Wicked problems, no date, <https://www.interaction-design.org/literature/topics/wicked-problems>
- 14 Global Initiative Against Transnational Organized Crime, A problem displaced: The smuggling of migrants through Bosnia and Herzegovina, March 2020, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/03/Bosnia-Migration.16.03.web3_.pdf.
- 15 BIRN, Albania Finds Huge Cocaine Haul Among Bananas, 28 February 2018, <https://balkaninsight.com/2018/02/28/albania-seize-record-shipment-of-columbian-cocaine-02-28-2018/> и STA, Cocaine Found in Slovenian Banana Shipment, Company Denies Involvement, 21 February 2020, Total Slovenia News, <https://www.total-slovenia-news.com/news/5674-cocaine-found-in-slovenian-banana-shipment-company-denies-involvement>
- 16 EUROPOL, Balkan cartel trafficking cocaine around the globe in private planes busted, Press release, 25 July 2019, <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-around-globe-in-private-planes-busted> и Borzou Daragahi, 'Colombia of Europe': How tiny Albania became the continent's drug trafficking headquarters, 27 January 2019, The Independent, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/albania-drug-cannabis-trafficking-hub-europe-adriatic-sea-a8747036.html>
- 17 Walter Kemp, Crooked kaleidoscope: Organized crime in the Balkans, Global Initiative Against Transnational Organized

- Crime, June 2017, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf; Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Hotspots of organized crime in the Western Balkans, May 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>; EUROPOL, Balkan cartel trafficking cocaine around the globe in private planes busted, 25 July 2019, <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/balkan-cartel-trafficking-cocaine-around-globe-in-private-planes-busted>.
- 18 Fatjona Mejдини and Kristina Amerhauser, Growing like weeds? Rethinking Albania's culture of cannabis cultivation, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, December 2019, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/12/AlbaniaCannabis.14.12.web_.pdf.
 - 19 Walter Kemp, Crooked kaleidoscope: Organized crime in the Balkans, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, June 2017, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf; Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Hotspots of organized crime in the Western Balkans, May 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.
 - 20 Информативни извештаи доставени од експерти за НФТ во Албанија, Косово и Северна Македонија.
 - 21 Walter Kemp, Crooked kaleidoscope: Organized crime in the Balkans, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, June 2017, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf
 - 22 Republic of Kosovo, National strategy for the prevention and combating of informal economy, money laundering, terrorist financing and financial crimes 2019–2023, <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0211B611-A5EB-45F5-BE19-45A408D1DFA8.pdf>; Bedri Pec, Informal economy: The devil on Kosovo's shoulder, *Prishtina Insight*, 25 June 2019, <https://prishtinainsight.com/informal-economy-the-devil-on-kosovos-shoulder/>.
 - 23 Rositsa Dzhekova, Josip Franic, Lyubo Mishkov and Colin C. Williams, Tackling the undeclared economy in FYR Macedonia: A baseline assessment, University of Sheffield, 2014, https://www.sheffield.ac.uk/polopoly_fs/1.579204!/file/WP3TacklingtheUndeclaredEconomyinFYROM.pdf.
 - 24 Republic of Kosovo, *Seria 3: Statistikat ekonomike rezultatet e anketës strukturore të ndërmarrjeve 2018*, <https://ask.rks-gov.net/media/5174/anketa-strukturore-e-nd%C3%ABrmarrjeve-asn-2018.pdf>.
 - 25 Интервјуа со даночни и банкарски експерти и локални власти, септември 2018
 - 26 Trading Economics, Unemployment rate, <https://tradingeconomics.com/kosovo/unemployment-rate>.
 - 27 World Bank, World development indicators: Services, value added (% of GDP), 2020, <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NVS.SRV.TOTL.ZS>.
 - 28 World Bank, Trade in services (% of GDP) – Albania, 2020, <https://data.worldbank.org/indicator/BG.GSR.NFSV.GD.ZS?locations=AL>.
 - 29 World Bank, Agriculture, forestry and fishing, value added (% of GDP) – Albania, 2020, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS?locations=AL>.
 - 30 World Bank, Industry (including construction), value added (% of GDP) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?locations=MK-XK-AL>.
 - 31 Republic of Kosovo Agency for Statistics, Economic statistics: Gross domestic product 2008–18, p 6, <https://ask.rks-gov.net/media/5075/gross-domestic-product2008-2018.pdf>.
 - 32 World Bank, Population, total – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=AL-MK-XK>.
 - 33 World Bank, GDP (current US\$) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=AL-MK-XK>.
 - 34 World Bank, GDP growth (annual %) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=AL-MK-XK>.
 - 35 World Bank, GDP per capital (current US\$) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=AL-MK-XK>.
 - 36 World Bank, Imports of goods and services (% of GDP) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.ZS?locations=AL-MK-XK>.
 - 37 World Bank, Exports of goods and services (% of GDP) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=AL-MK-XK>.
 - 38 Tirana Times, Informal economy still at concerning levels, *Tirana Times*, 20 June 2019, <https://www.tiranatimes.com/?p=142264>; Bedri Pec, Informal economy: The devil on Kosovo's shoulder, *Prishtina Insight*, 25 June 2019, <https://prishtinainsight.com/informal-economy-the-devil-on-kosovos-shoulder/>; Nordea, The economic context of North Macedonia, Nordea Trade, https://www.nordeatrade.com/fi/explore-new-market/north-macedonia/economical-context?vider_sticky=oui&.
 - 39 Trading Economics, Albania average monthly wages, 1993–2020, <https://tradingeconomics.com/albania/wages>; Kosovo average monthly wages, 2005–18 period, <https://tradingeconomics.com/kosovo/wages>; Northern Macedonia gross wages 2003–2020, <https://tradingeconomics.com/macedonia/wages>. Ranges established on 2018–2020 periods. National wage rates converted to euros for parity at exchange rate of 14 June 2020.
 - 40 World Bank, Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate) – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=AL-MK-XK>.
 - 41 World Bank, Net migration – Albania, Kosovo and North Macedonia, <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.NETM?locations=AL-MK-XK>; Kosovo Agency of Statistics, Estimation: Population in Kosovo 2016, p 7, June 2017, <https://ask.rks-gov.net/media/3485/estimation-kosovo-publication-2016.pdf>.
 - 42 Transparency International, Corruption perceptions index 2019, <https://www.transparency.org/cpi2019>

- 43 Bank of Albania, Remittances: A support for development, 16 June 2018, https://www.bankofalbania.org/rc/doc/Remitancat_Revista_eng_12103.pdf.
- 44 World Bank, Personal remittances, received (current US\$) – North Macedonia, https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?locations=MK&name_desc=true.
- 45 World Bank, Country context: Kosovo, <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview>.
- 46 Republic of Kosovo, *Në emër të popullit*, November 2019, https://apeli.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/verdicts/AP_APS_11_2019_SQ.pdf.
- 47 International Fund for Agricultural Development, The use of remittances and financial inclusion, September 2015, <https://www.ifad.org/documents/38714170/40187309/gpfi.pdf/58ce7a06-7ec0-42e8-82dc-c069227edb79>.
- 48 Armend Bekaj, Escaping the slide towards authoritarianism in new democracies alerts from the Western Balkans, International IDEA, 17 March 2020, <https://www.idea.int/news-media/news/escaping-slide-towards-authoritarianism-new-democracies-alerts-western-balkans>.
- 49 Sadik Haxhiu and Arben Sahiti, Financing of political parties and electoral campaigns in the Western Balkans, *Acta Universitatis Danubius Relationes Internationales*, 11,1, 2018, pp 98–111, https://www.researchgate.net/publication/327477369_Financing_of_Political_Parties_and_Electoral_Campaigns_in_the_Western_Balkans.
- 50 Othon Anastasakis, Election consolidation in the post-communist Balkans: Progress and obstacles, *Caucasus International* 3, 4, Winter 2013–2014, pp 15–25, https://www.sant.ox.ac.uk/sites/default/files/progress_obstacles.pdf.
- 51 International IDEA, Political finance transparency, March 2019, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/political-finance-transparency.pdf>.
- 52 Othon Anastasakis, Election consolidation in the post-communist Balkans: Progress and obstacles, *Caucasus International* 3, 4, Winter 2013–2014, pp 15–25, https://www.sant.ox.ac.uk/sites/default/files/progress_obstacles.pdf.
- 53 Ibid.
- 54 Interview with a former EULEX staff member, February 2020.
- 55 European Commission, Kosovo 2018 report, Commission staff working document, 17 April 2018, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-kosovo-report.pdf>.
- 56 Blerta Begisholli, Kosovo marchers against financing bill complain of violence, *Balkan Insight*, 17 June 2019, <https://balkaninsight.com/2019/06/17/kosovo-marchers-against-parties-financing-bill-complain-of-violence/>.
- 57 Albanian Newsroom, Political crisis in Albania deepens as Bild leaks other taped conversations, Independent Balkan News Agency, 17 June 2019, <https://balkaneu.com/political-crisis-in-albania-deepens-as-bild-leaks-other-taped-conversations/>.
- 58 Neritan Sejmini, Five things we learned from the Albanian electiongate tapes, Exit News, 5 June 2019, <https://exit.al/en/2019/06/05/five-things-we-learned-from-the-albanian-electiongate-tapes/>.
- 59 Radio Free Europe/Radio Liberty, Macedonia opposition claims government rigged elections, 11 March 2015, <https://www.rferl.org/a/macedonia-elections-/26892892.html>; Sinisa Jakov Marusic, Macedonia's ex-PM's trial hears 'election rigging tapes', *Balkan Insight*, 17 August 2018, <https://balkaninsight.com/2018/08/17/wiretaps-reveal-past-election-rigging-schemes-in-macedonia-08-17-2018/>.
- 60 Sandra Maksimović, Financing parties and elections in the Western Balkans: Irregularities occur from cycle to cycle, *European Western Balkans*, 18 March 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/18/financing-parties-and-elections-in-the-western-balkans/>.
- 61 Saška Cvetkovska, Blanka Zöldi and Anuška Delić, Oiling Orbán's propaganda machine, *Organized Crime and Corruption Reporting Project*, 28 February 2020, <https://www.occrp.org/en/investigations/oiling-orbans-propaganda-machine>.
- 62 Transparency International, Corruption perceptions index 2019, <https://www.transparency.org/en/cpi/2018>.
- 63 Wilton Park / Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Tackling serious and organized crime in the Western Balkans: Wilton Park regional conference report, February 2020, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/05/GIATOC-Wilton-Park-conference-report-4May1125-Web.pdf>.
- 64 At the time of writing, the law has been held back and is not yet passed. Reporters Without Borders, Press freedom index 2019, profiles for Kosovo, North Macedonia and Albania, <https://rsf.org/en/>.
- 65 Transparency International, Corruption perception index 2019, p 16, <https://www.transparency.org/cpi2019>.
- 66 Uglješa Zvekic and Sunčana Roksandić Vidlička, Corruption and anti-corruption in the Western Balkans: A regional overview of the political economy of corruption, government responses and anti-corruption pledges, *Global Initiative Against Transnational Organized Crime*, 2020 (forthcoming).
- 67 Trading Economics, Kosovo unemployment rate, January 2020, <https://tradingeconomics.com/kosovo/unemployment-rate>.
- 68 OECD, Annotations to the toolkit on illicit financial flows, [http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Annotations_IFFs%20\(5\).pdf](http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Annotations_IFFs%20(5).pdf).
- 69 European Union and Council of Europe, Assessment report on compliance of Kosovo with international anti-money laundering and combating the financing of terrorism standards, December 2018, <https://rm.coe.int/aml-cft-assessment-report-final-eng/1680997c54>; Council of Europe, Report on fourth assessment visit: Anti-money laundering and combatting the financing of terrorism, the former Yugoslav Republic of Macedonia, April 2014, <https://rm.coe.int/report-on-fourth-assessment-visit-anti-money-laundering-and-combatting-/1680715adc>.
- 70 MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Albania, July 2018, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/1680931f70>.
- 71 World Bank, Enterprise survey Albania, data from 377 firms interviewed between January and May 2019, <https://www.enterprisesurveys.org/en/data/exploreeconomies/2019/albania>.

- 72 The data is provided based on the analyses of the several documents: Government of the Republic of Macedonia (2016), Report for conducting national risk assessment of money laundering and financing of terrorism 2010-2010-2015, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>; Public Prosecutor's Office of the Republic of Macedonia, Annual Report 2018, 2017 and 2016, <http://jorm.gov.mk/>; Ministry of Interior, Report for Risk assessment on organized and serious crime (2010-2016), 2016, Skopje; Ministry of Interior, Report for Risk assessment on organized and serious crime (2017-2019), 2019, Skopje.
- 73 OECD, Preventing corruption in public procurement, 2016, <http://www.oecd.org/gov/ethics/Corruption-Public-Procurement-Brochure.pdf>.
- 74 Interviews with a former senior official in the ministry of finance and confidential interviews with entrepreneurs, February 2020.
- 75 Republic of Albania, *Agjencia e Prokurimit Public, Analiza vjetore 2019*, <http://www.app.gov.al/GetData/DownloadDoc?documentId=2a69a5ce-d232-47ef-b290-0cfa79f97b15>.
- 76 Top Story, 'Vjedhje me tendera.' *Ja si grabiten 300 mln euro çdo vit nga institucionet*, Top Channel Albania, 7 January 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=4Hu1tSwMqQ8>.
- 77 Official Gazette of the Republic of Kosovo, Law on the Budget (No. 07/L-001), Appropriations of the Republic of Kosovo for the Year 2020, 19 March 2020, <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/EA0446D5-97E0-4540-A9CB-73521FD245A9.pdf>.
- 78 Telegraf.com, *Mbi 3 miliardë euro për autostrada*, 2 May 2018, <https://telegraf.com/mbi-3-milardë-euro-per-autostrada/>.
- 79 World Bank, Curbing fraud, corruption and collusion in the roads sector, June 2011, http://siteresources.worldbank.org/INTDOI/Resourses/Roads_Paper_Final.pdf.
- 80 Gjergj Erebara, Albania company 'falsified US links' to win road contract, Balkan Insight, 7 December 2018, <https://balkaninsight.com/2018/12/07/us-company-in-albania-accused-for-falsifying-documents-12-07-2018/>.
- 81 Input report by a Kosovo money-laundering expert, March 2020. See also Naim Krasniqi, *Ndërrohen Kompanitë që do ta Ndërtojnë Autostradën e Gjilanit*, Kallxo, 29 November 2017, <https://kallxo.com/gjate/analize/nderrohen-kompanite-qe-do-ta-ndertojne-autostraden-e-gjilanit/>.
- 82 BIRN, Skopje 2014 uncovered, 5 January 2018, <http://skopje2014.prizma.birn.eu.com/en>; BIRN, BIRN Macedonia launches 'Skopje 2014 uncovered' database, 19 August 2015, <https://birn.eu.com/news-and-events/birn-macedonia-launches-skopje-2014-uncovered-database/>.
- 83 Interview via email with a financial analyst, February 2020. See also Government of the Republic of Macedonia, Report for conducting national risk assessment of money laundering and financing of terrorism 2010-2015, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>; Public Prosecutor's Office of the Republic of Macedonia, Annual reports 2018, 2017 and 2016, <http://jorm.gov.mk/>; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2010-2016), 2016, Skopje; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2017-2019), 2019, Skopje.
- 84 Sinisa Jakov Marusic, North Macedonia jails ex-special prosecutor over 'extortion' case, BIRN, 18 June 2020, https://balkaninsight.com/2020/06/18/north-macedonia-jails-ex-special-prosecutor-over-extortion-case/?utm_source=Balkan+Insight+Newsletters&utm_campaign=73ba9378c7-BI_DAILY&utm_medium=email&utm_term=0_4027db42dc-73ba9378c7-319821509; Sinisa Jakov Marusic, North Macedonia 'extortion' case trial starts with surprise, BIRN, 3 December 2019, <https://balkaninsight.com/2019/12/03/north-macedonia-extortion-case-trial-starts-with-surprise/>; Balkan Service, North Macedonia prosecutor, businessmen charged in extortion case, Radio Free Europe, 11 October 2019, <https://www.rferl.org/a/north-macedonia-prosecutor-businessmen-charged-in-extortion-case/30211390.html>.
- 85 The Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Transnational tentacles: Global hotspots of Western Balkans organized crime, July 2020.
- 86 Republic of Macedonia Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime 2017-2019, Skopje, 2019.
- 87 The GI-TOC Organized Crime Index provides two rankings for each country: one for 'criminality' and the other for 'resilience to organized crime'. The criminality score includes an expert assessment of the scope and scale of ten illicit markets and of organized crime actors. The resilience score assesses 12 'pillars of response'. The Balkans Organized Crime Index, which includes the six countries of the Western Balkans, was undertaken as a pilot exercise in 2018/19, based on an assessment of 2018 data. It draws upon a comprehensive literature review, field interviews, expert assessments, and scoring by over 40 regional civil-society representatives convened by GI-TOC's SEE-Obs platform. The Balkans Organized Crime Index is being updated and will be published as part of a Global Organized Crime Index in 2021. The same exercise was completed and published for Africa in 2019. That report, which includes detailed overviews of the methodology and structure of the Index can be found at www.ocindex.net.
- 88 Ibid.
- 89 European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction, Drug use and its consequences in the Western Balkans, 2006-14, 2015, <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/64/TD0215196ENN.pdf>.
- 90 Associated Press, Macedonian police seize synthetic drugs worth \$3 million, 1 December 2017, <https://apnews.com/00a0d05233e34c0e9ab3ba9883807acc>.
- 91 MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Albania, July 2018, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measures/1680931f70>.
- 92 European Commission, Albania 2016 report (Commission staff working document), November 2016, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_albania.pdf.
- 93 Оваа проценка ја изврши Монитор.ал (Monitor.al) врз основа на податоци преземени од извештаите за дрога на УНОДЦ од 2010-2017 година. Monitor.al, Këtu filloi gjithëkoha! Sa është vlera e kanabisit të prodhuar në shqipëri, kanalet si hyri në ekonomi e politikë, 27 June 2019, <https://>

- www.monitor.al/sa-eshte-vlera-e-kanabisit-te-prodhuar-ne-shqiperi-kanalet-si-hyri-dhe-u-investua-ne-ekonomi/?fbclid=i%3C%ABar1h8ij4gd6nl0zt_48zrehzcvbtcgys-evvhsnc95eehuaegbgtdl59hm
- 94 Dilip Kuner, Spain, USA, Colombia and Northern Macedonia join forces in anti-cocaine smuggling operation, EuroWeekly, 26 December 2019, <https://www.euroweeklynnews.com/2019/12/26/spain-usa-colombia-and-northern-macedonia-join-forces-in-anti-cocaine-smuggling-operation/>; Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Hotspots of organized crime in the Western Balkans: Local vulnerabilities in a regional context, May 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.
 - 95 Tony Saggars, An assessment of the extent of Albanian (speaking) organized crime groups involved in drug supply in the European Union: Characteristics, role and the level of influence, European Monitoring Centre on Drugs and Drug Addiction, 2019, http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/12102/EDMR2019_BackgroundReport_AlbanianSpeakingOCGs.pdf?fbclid=IwAR3NCo5xwUkbguRzZ6Om8qml_KrYTqYo4LZ3Owwd7ltmjLWyy8tcjCAi_S8.
 - 96 Benet Koleka, Albania seizes 613 kilos of Colombia cocaine, holds two, Reuters, 28 February 2018, <https://www.reuters.com/article/us-albania-cocaine/albania-seizes-613-kilos-of-colombia-cocaine-holds-two-idUSKCN1GC2KY>.
 - 97 Republic of Albania Ministry of Interior, *Raporti vjetor 2018 për arritjen e objektivave nga policia e shtetit*, May 2019, <http://www.punetebrendshme.gov.al/wp-content/uploads/2019/05/Raporti-Vjetor-per-Arritjen-e-Objektivave-nga-PSH-2018.pdf>.
 - 98 Interview with an anti-drug official, Tirana, January 2020.
 - 99 Saggars, Tony, an assessment of the extent of Albanian (-speaking) organised crime groups involved in drug supply in the European Union: characteristics, role and the level of influence. Background paper commissioned by the EMCDDA for the EU Drug Markets Report 2019, 2019, p15, https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/12102/EDMR2019_BackgroundReport_AlbanianSpeakingOCGs.pdf
 - 100 Republic of Macedonia, Law on the Control of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, Official Gazette (No. 37/16), <http://zdravstvo.gov.mk/wp-content/uploads/2018/01/ZAKON-ZA-KONTROLA-NA-OPOJNI-DROGI-I-PSIHOTROPNI-SUPSTANTSI-zakluchno-so-37-od-2016.pdf>.
 - 101 Ivana Sekularac, North Macedonia banks on medicinal cannabis growth to boost economy, exports, Reuters, 17 September 2019, <https://www.reuters.com/article/us-north-macedonia-cannabis/north-macedonia-banks-on-medicinal-cannabis-growth-to-boost-economy-exports-idUSKBN1W21MA>.
 - 102 МАКFAX, Јанушев: Власта на свои фирми им поделила 31 лиценца за одгледување канабис, 24 January 2020, <https://makfax.com.mk/makedonija/januшев-власта-на-свои-фирми-поделила-3/>.
 - 103 David Segal, North Macedonia waits for a green light, and a lucrative high, *New York Times*, 25 March 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/25/business/north-macedonia-marijuana.html>.
 - 104 Prohibition Partners, The Oceania cannabis report, 2nd edition, April 2020, https://prohibitionpartners.com/report-uploads/The-Oceania-Cannabis-Report-Second-Edition.pdf?utm_source=FORM%3A+Oceania+Cannabis+Report+Second+Edition&utm_campaign=5afb8dac97-AUTOMATION__Oceania_cannabis_report_second_edition&utm_medium=email&utm_term=0_5ea50cfd83-5afb8dac97-79160270.
 - 105 Assessment of a financial expert in North Macedonia, March 2020.
 - 106 Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Hotspots of organized crime in the Western Balkans: Local vulnerabilities in a regional context, May 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.
 - 107 Fabian Zhilla and Besfort Lamallari, Evolution of the Albanian organized crime groups, 2016, Open Society Foundation Albania, http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution_of_the_albanian_organized_crime_groups.pdf.
 - 108 Visar Pebreza, Ahmed ElShamy, Marko Vesovic et al., Copying Cleopatra: The cigarette 'made in Egypt', via Montenegro, 11 December 2018, Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2018/12/11/copying-cleopatra-the-cigarette-made-in-egypt-via-montenegro-12-10-2018/>; BIRN, Smoke and mirrors: The Balkan hub of a global cigarette scam, 11 December 2018, <https://balkaninsight.com/2018/12/11/smoke-and-mirrors-the-balkan-hub-of-a-global-cigarette-scam-12-10-2018/>.
 - 109 The Institute of Economics Zagreb, Illegal trade of tobacco products: Smuggling as experienced along the Balkan route, 2019, p 83, <https://www.eizg.hr/UserDocImages/projekti/Balkansmugg/BalkanSmugg-Study.pdf>.
 - 110 Interview with criminology expert Ljubomir Gjureski, Skopje, November 2019. Research Center on Transnational Crime, The eastern Balkan hub for illicit tobacco, 2016, <http://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2016/08/TheEasternBalkanHubforIllicitTobacco.pdf>.
 - 111 Albanian Daily News, Cigarette smuggling, 1000 packages seized in Durres, 20 April 2020, <https://www.albaniandailynews.com/index.php?idm=30510&mod=2>.
 - 112 Visar Pebreza, Ahmed ElShamy, Marko Vesovic et al., Copying Cleopatra: The cigarette 'made in Egypt', via Montenegro, 11 December 2018, Balkan Insight, <https://balkaninsight.com/2018/12/11/copying-cleopatra-the-cigarette-made-in-egypt-via-montenegro-12-10-2018/>; BIRN, Smoke and mirrors: The Balkan hub of a global cigarette scam, 11 December 2018, <https://balkaninsight.com/2018/12/11/smoke-and-mirrors-the-balkan-hub-of-a-global-cigarette-scam-12-10-2018/>.
 - 113 Fatjona Mejdini, A Filterless environment. Illicit tobacco trade in Kosovo, April 2020, <https://globalinitiative.net/illegal-tobacco-kosovo/>.
 - 114 The Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Hotspots of organized crime in the Western Balkans. Local vulnerabilities in a regional context, May 2019, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/05/Hotspots-Report-English-13Jun1110-Web.pdf>.
 - 115 OECD/EUIPO, Trends in trade in counterfeit and pirated goods, 2019, https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods/trends_in_trade_in_counterfeit_and_pirated_goods_en.pdf.

- 116 Interview with an organized crime expert in November 2019, See also BBC, Kosovo hits Serbia with 100% trade tariffs amid Interpol row, 21 November 2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-46287975>.
- 117 Xhorxhina Bami, Kosovo decision to partly scrap tariffs leaves Serbia unmoved, BIRN, 1 April 2020, <https://balkaninsight.com/2020/04/01/kosovo-decision-to-partly-scrap-tariffs-leaves-serbia-unmoved/>. See also EWB, New Government of Kosovo revokes the reciprocity measures on import from Serbia, European Western Balkans, 6 June 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/06/06/new-government-of-kosovo-revokes-the-reciprocity-measures-on-import-from-serbia/> and Prishtina Insight, Hoti government scraps reciprocity, 06 June 2020, <https://prishtinainsight.com/hoti-government-scraps-reciprocity/>.
- 118 Andreas Schloenhardt, Irregular migration and smuggling of migrants along the Balkan route 2011–17, Friedrich Ebert Stiftung, June 2019, <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/15559.pdf>.
- 119 The data is provided based on the analyses of the several documents: Government of the Republic of Macedonia, Report for conducting national risk assessment of money laundering and financing of terrorism 2010–2015, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>; Public Prosecutor's Office of the Republic of Macedonia, Annual reports 2018, 2017 and 2016, <http://jorm.gov.mk/>; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2010–2016), 2016, Skopje; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2017–2019), 2019, Skopje.
- 120 Angeliki Dimitriadi, Elena Petreska, Kristina Rácz and Ivana Simic, Study on smuggling of migrants: Characteristics, responses and cooperation with third countries. Case study 5: Greece–Former Yugoslav Republic of Macedonia–Serbia/Hungary, European Commission, 2017, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/case_study_5_greece_-_former_yugoslav_republic_of_macedonia_-_serbia_hungary.pdf.
- 121 Republic of Macedonia Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2010–2016), Skopje, 2016.
- 122 Republic of Macedonia Ministry of Interior, Risk assessment on organized and serious crime (2017–2019), 2019, p 27.
- 123 Arton Konushevc, *Emigrantët nuk preferojnë azilin, qëndrojnë ilegalisht në Kosovë*, Radio Europa e Lirë, 2 March 2020, <https://www.evropaelire.org/a/emigrantet-azil-kosove-/30462776.html>; *Gazeta Express*, *Rritet numri i azilkërkuesve sirianë në Kosovë*, 25 January 2020, <https://www.gazetaexpress.com/rritet-numri-i-azilkerkuesve-siriane-ne-kosove/>.
- 124 Ibid.
- 125 Ibid.
- 126 Rui Tavares, Relationship between money laundering, tax evasion and tax havens, EU thematic paper on money laundering (Special committee on organized crime, corruption and money laundering, 2012–13), January 2013, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/crim/dv/tavares_ml_/tavares_ml_en.pdf.
- 127 OECD, Toolkit on illicit financial flows, [http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Toolkit_IFFs%20\(7\).pdf](http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Toolkit_IFFs%20(7).pdf).
- 128 Stuart Yikona, Brigitte Slot, Michael Geller, Bjarne Hansend and Fatime el Kadiri, Ill-gotten money and the economy: Experiences from Malawi and Namibia, World Bank, 2011, http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/Ill_gotten_money_and_economy.pdf.
- 129 Rui Tavares, Relationship between money laundering, tax evasion and tax havens, EU Thematic Paper on Money Laundering (Special Committee on organized crime, corruption and money laundering, 2012–13), January 2013, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/crim/dv/tavares_ml_/tavares_ml_en.pdf.
- 130 This includes total receipts from taxes and social contributions for 2018. Eurostat, Main national accounts tax aggregates, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_taxag&lang=en.
- 131 World Bank, Tax revenue(% GDP) – North Macedonia, Albania, <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS?locations=MK-AL>; Republic of Kosovo, Series 4: Government Accounts Statistikics Kosovo Government Accounts 2015–2019, <https://ask.rks-gov.net/media/5425/government-accounts-2015-2019.pdf>.
- 132 Tax Justice Network, Tax justice in southeast Europe: How to reduce inequalities? 2018, <http://ngofractal.org/wp-content/uploads/2018/10/Tax-Justice-in-Southeast-Europe---How-to-reduce-inequalities-Policy-Brief.pdf>.
- 133 World Bank, *Rishikimi i financave publike të Kosovës: Politikat fiskale për një shtet të ri*, 2014, <http://documents.worldbank.org/curated/en/244821468272961376/pdf/ACS93510WP0P130osovoOPFR0Alb-0Final.pdf>.
- 134 Republic of Kosovo, National strategy of the Republic of Kosovo for the prevention and combating of informal economy, money laundering, terrorist financing and financial crimes 2019–2023, May 2019, <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/0211B611-A5EB-45F5-BE19-45A408D1DFA8.pdf>.
- 135 Jeta Xharra, Whistleblower reveals “industrial scale” tax fraud in Kosovo, *Prishtina Insight*, 18 November 2016, <https://prishtinainsight.com/whistleblower-reveals-industrial-scale-tax-fraud-kosovo/>.
- 136 Emil Shurkov, Ana Mickovska-Raleva, Ornela Cami and Rezarta Delibashzade, The hidden tax heaven: Hidden economy and tax evasion in Macedonia, Albania and Kosovo, Centre for Research and Policy Making, Policy brief, February 2017, <http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2017/12/22.-PB2-RHEM-17.05.2017-Final.pdf>.
- 137 Etida Zeka, Premton Hyseni, Julia Leuther et al., To pay or not to pay: A business perspective of informality in Kosovo, Riinvest and Freidrich Ebert Stiftung, 2013, https://www.riinvestinstitute.org/uploads/files/2016/October/17/BUSINESS_INFORMALITY_5mm_bleed_no_inside_ENG_FINALV_313964385731476693005.pdf.
- 138 Republic of North Macedonia, Public Revenue Office, List of debt no.12 / 2019 for debt deposits up to 31.08.2019 and payable until 30.11.2019, 2019, http://www.ujp.gov.mk/mk/otvoreni_povici/pogledni/442.
- 139 Monitor.al, *Zbulohet lista e kompanive reale që kanë kryer blerje fictive për të shanguar taksat, kryeson inceneratori*, 18 September 2019, <https://www.monitor.al/zbulohet-lista-e-kompanive-reale-qe-kane-kryer-blerje-fiktive-per-te-shmanguar-taksat-kryeson-inceneratori/>.

- 140 Confidential interview with entrepreneurs in Albania, March 2020.
- 141 Ibid.
- 142 NBRNM, Statistics, <https://www.nbrm.mk/statistika-en.nsp.x>.
- 143 Ibid.
- 144 Iven de Hoon, Macedonia: A tax haven on the Balkans, No More Tax, no date, <https://www.nomoretax.eu/macedonia-a-tax-heaven-in-the-balkans/>.
- 145 Martin S. Navias, *Finance and Security*, London: Hurst Publishers, 2019, p 23, <https://www.hurstpublishers.com/book/finance-and-security/>.
- 146 Ibid., p 29.
- 147 Michel Camdessus, Money laundering: The importance of international countermeasures, Address by managing director of the International Monetary Fund at the plenary meeting of the Financial Action Task Force (FATF) on Money Laundering, 10 February 1998, Paris, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp021098>.
- 148 UNODC, Estimating illicit financial flows resulting from drug trafficking and other transnational organized crimes, October 2011, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Illicit_financial_flows_2011_web.pdf.
- 149 MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Albania, July 2018, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/1680931f70>.
- 150 Republic of Kosovo, Series 3: Economic statistics gross domestic product 2008–2018, September 2019, <https://ask.rks-gov.net/media/5075/gross-domestic-product2008-2018.pdf>; Tax Administration of Kosovo, Detailed risk treatment plan, 2014, <http://www.atk-ks.org/wp-content/uploads/2017/08/Plani-i-detajuar-i-trajtim-it%C3%AB-rreziqeve-p%C3%AB-r-vitin-2017.pdf>.
- 151 Republika e Kosovës, *Strategjia kombëtare e Republikës së Kosovës për parandalimin dhe luftimin e ekonomisë jo-formale, pastrimin e parave, financimin e terrorizmit dhe krimeve financiare 2019–2023*, May 2019, <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/DBA6BCC4-B875-4A30-9FDB-C144736597B2.pdf>.
- 152 Input report by a money-laundering expert in Kosovo, March 2020.
- 153 Interview with a lawyer in Tirana, July 2019.
- 154 Monitor.al, *Bumi i ndërtimeve, rritet me 80%, sipërfaqja e lejeve të ndërtimit dhënë në Tiranë në 2018-n*, 28 February 2019, <https://www.monitor.al/bumi-i-ndertimeve-rritet-me-80-siperfaqja-e-lejeve-te-ndertimit-dhene-ne-tirane-ne-2018-n/>.
- 155 INSTAT, *Lejet e ndërtimit, T4 2018*, <http://instat.gov.al/al/temat/industria-tregtia-dhe-sh%C3%ABrbimet/nd%C3%ABrtimi/publikimet/2018/lejet-e-nd%C3%ABrtimit-t4-2018/>.
- 156 This is the result of an analysis of 141 balance sheets of the companies. The balance sheets were obtained upon official requests from the Municipality of Tirana in January 2020.
- 157 Ibid.
- 158 Official information provided Bank of Albania upon request. Data accessible on INSTAT, http://databaza.instat.gov.al/pxweb/en/DST/START__ND__NDY/NDY003/?rxid=d6696049-0161-46ad-9f11-65b74e074f2b.
- 159 Input report of a money-laundering expert in Albania, March 2020.
- 160 Confidential interviews with real estate agents, February 2020 in Tirana. Confidential interview with constructors of skyscrapers, January 2020 in Tirana.
- 161 Ibid.
- 162 MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Kosovo, July 2018, <https://rm.coe.int/assessment-report-on-compliance-of-kosovo-with-international-anti-mone/16809381e1>.
- 163 Information from key data received upon request. Interviews with real estate agents, September 2019, in Tirana; Input report from money-laundering expert in Albania; Monitor.al, *Çmimet e apartamenteve në Tiranë janë rritur me 66% nga 2005-a*, 21 February 2020, <https://www.monitor.al/cmimet-e-apartamenteve-ne-tirane-jane-rritur-me-66-nga-2005-a-2/>.
- 164 INSTAT, Wage statistics, Quarter IV/2019, March 2020, <http://www.instat.gov.al/media/6787/wages-statistics-q4-2019.pdf>.
- 165 Numbeo, Property prices index by city 2020, <https://www.numbeo.com/property-investment/rankings.jsp>.
- 166 Interview with an adviser of the former prime minister of North Macedonia, February 2020.
- 167 Financial Intelligence Unit of Kosovo, Typologies of money laundering and terrorist financing in the Republic of Kosovo, 2014, <http://fiu.rks-gov.net/wp-content/uploads/2014/10/Typology-Eng1.pdf>.
- 168 Insajderi, The president's brothers are active in the construction business. What are the risks? 2019, <https://insajderi.com/edhe-vellezerit-e-presidentit-thaci-perfshihen-ne-biznesin-e-ndertimit-cilat-jane-komplekset-e-tyre/>.
- 169 Interview with two investigative journalists, October 2019; Tirana and Top Channel, *Indianët po ndërtojnë në bregdet, në Dhërmi në tokën që fitoi ortaku i Besnik Dervishit*, 21 March 2019, <http://top-channel.tv/2019/03/21/indianet-po-ndertojne-ne-bregdet-ne-dhermi-ne-token-qe-fitoi-ortaku-i-besnik-dervishit/> Adri Nurellari, Krim dhe Ndëshkim: Lidhja e shqiptarëve me krimin dhe kostoja që shkaktohet në ekonomi, 22 October 2018, Sbunker, <https://sbunker.net/teh/89766/krim-dhe-ndeshkim-lidhja-e-shqiptareve-me-krimin-dhe-kostoja-qe-shkaktohet-ne-ekonomi/> and Koha Jone, Kadastra e Vlorës vend krimi. Çdo drejtori i mbërrin zarfi me plumb Brenda, 19 June 2020, <https://kohajone.com/kadastra-e-vlores-vend-krimi-cdo-drejtori-i-mberrin-zarfi-me-plumb-brenda/>.
- 170 Анализата на Адри Нурелари е базирана на податоци од ИНСТАТ. Adri Nurellari, Krim dhe Ndëshkim: Lidhja e shqiptarëve me krimin dhe kostoja që shkaktohet në ekonomi, 22 October 2018, Sbunker, <https://sbunker.net/teh/89766/krim-dhe-ndeshkim-lidhja-e-shqiptareve-me-krimin-dhe-kostoja-qe-shkaktohet-ne-ekonomi/> and Fabian Zhilla, Besfort Lamallari, Krimi i organizuar, Open Society Foundation, 2015, https://www.osfa.al/sites/default/files/press_raporti_total_oc_0.pdf.
- 171 Interview with expert on economic crimes, Prishtina, February 2020; Interview with member of the Anti-Corruption Agency of Kosovo, Prishtina, January 2020.
- 172 Argjiro Lajm, Behind the scenes; Why Vloras' heads of Land Registration Office Resigned, October 2019, <http://argjirolajm.net/prapaskenat-pse-dorehiqen-drejtesit-e-hipotekes-ne-vlore/>.

- 173 Interviews with the Kosovo Tax Authority, as well as people working in tourism and retail sectors, January 2020.
- 174 Interview with an accountant. February 2020.
- 175 Ibid.
- 176 Interview with managers of an audit company, December 2019; Republic of Macedonia, Report on national risk assessment of money laundering and terrorism financing 2010–2015, Skopje, 2016, p 98, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>.
- 177 FATF/GAFI, Vulnerabilities of casinos and gaming sector, March 2009, <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Vulnerabilities%20of%20Casinos%20and%20Gaming%20Sector.pdf>.
- 178 MHA Consulting, The threat of money laundering and terrorist financing through the online gambling industry, June 2009, <https://www.egba.eu/uploads/2018/10/The-threat-of-money-laundering-and-terrorist-financing-through-the-online-gambling-industry-By-MHA-on-behalf-of-the-RGA-2009.pdf>.
- 179 Benet Koleka, Albania passes law banning sports betting, online gambling, Reuters, 25 October 2018, <https://www.reuters.com/article/us-albania-gambling-ban/albania-passes-law-banning-sports-betting-online-gambling-idUSKCN1M22GR>.
- 180 EURACTIV, Albania bans sports betting, restricts casinos in bid to tackle organized crime, 26 October 2018, <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/albania-bans-sports-betting-restricts-casinos-in-bid-to-tackle-organised-crime/>.
- 181 Politiko, PD publikon emrin: Ish aksioneri i 'Apex' mori tre leje ndertimi per kulla ne 7 muaj, 22 October 2018, <https://politiko.al/pd-publikon-emrin-ish-aksioneri-i-apex-mori-tre-leje-ndertimi-per-kulla-ne-7-muaj/>.
- 182 Guardian, Kosovo bans gambling after casino murders, 29 March 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/29/kosovo-bans-gambling-after-casino-murders>.
- 183 Tax Administration of Kosovo, Annual report 2018, <http://www.atk-ks.org/wp-content/uploads/2018/06/RaportiVjetor2017-EN.pdf>.
- 184 Input report by a money-laundering expert in Kosovo, March 2020.
- 185 Interviews with police officers in Kosovo, January and February 2020.
- 186 Neonslots, Online casinos in Macedonia, <https://neonslots.com/macedonia>.
- 187 Organized Crime and Corruption Reporting Project, Macedonia cracks down on organized crime ring, 10 April 2012, <https://www.occrp.org/en/daily/1480-macedonian-cracks-down-on-organized-crime-ring>.
- 188 Interview with police officers in Kosovo, February 2020.
- 189 Asia/Pacific Group on Money Laundering, APG typology report on trade based money laundering, July 2012, https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Trade_Based_ML_APGReport.pdf.
- 190 Input report by an IFF expert in North Macedonia. See also Republic of Macedonia, Report on national risk assessment of money laundering and terrorism financing 2010–2015, Skopje, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>.
- 191 Confidential data received from the Bank of Albania. Interview with a former employee of the Bank of Albania, February 2020.
- 192 Ola Xama, *Pastrimi i parave të krimit dhe korrupsionit fshihet pas rënies së euros*, BIRN/ Reporter.al, 14 February 2019, <https://www.reporter.al/pastrimi-i-parave-te-krimit-dhe-korrupsionit-fshihet-pas-renies-se-euros/>.
- 193 Benet Koleka, Albania launches online billing to fight tax evasion, Reuters, 31 July 2019, <https://www.reuters.com/article/us-albania-finance-tax/albania-launches-online-billing-to-fight-tax-evasion-idUSKCN1UQ28Q>.
- 194 Global Financial Integrity (2019), Illicit financial flows to and from 148 developing countries: 2004–2013, <https://gfin integrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2004-2013/>; Illicit financial flows to and from 148 developing countries: 2006–2015, <https://gfin integrity.org/report/2019-iff-update/>.
- 195 Global Financial Integrity, Illicit Financial Flows to and from 148 Developing Countries: 2004–2013, 2015, <https://gfin integrity.org/report/illicit-financial-flows-from-developing-countries-2004-2013/>.
- 196 GFI, Financial flows and tax havens: Combating to limit the lives of billions of people, Global Financial Integrity, December 2015, https://www.gfin integrity.org/wp-content/uploads/2016/12/Financial_Flows-final.pdf.
- 197 Martin S. Navias, *Finance and Security*, London: Hurst Publishers, 2019, p 96, <https://www.hurstpublishers.com/book/finance-and-security/>.
- 198 Interview with Saranda Ramaj, journalist at Koha Ditore and researcher at Columbus Institute, 6 February 2020.
- 199 Reuters, Albania seizes 3.4 million euros cash in alleged drug profits in Adriatic port, 25 June 2018, <https://www.reuters.com/article/us-albania-crime-cash/albania-seizes-34-million-euros-cash-in-alleged-drug-profits-in-adriatic-port-idUSKBN1JL2AT>.
- 200 Based on analyses of annual reports adopted by Customs Office of the Republic of Macedonia. All documents are available at <http://www.customs.gov.mk/index.php/mk/>.
- 201 Ibid.
- 202 Video call with a 45-year-old driver in Spain, February 2020.
- 203 Interview with a customs officer working in the anti-smuggling department, December 2019.
- 204 Ibid.
- 205 Interview with customs officer in Albania, January 2020.
- 206 Interview with 40-year-old resident of Italy, commodity trader in Germany, Italy, Albania, January 2020 in Tirana.
- 207 Ibid.
- 208 Interview with customs officer in Albania, January 2020.
- 209 Interview with financial expert, Tirana, September 2019.
- 210 Input report by money-laundering expert in Albania, March 2020.
- 211 Interview with a financial expert, Tirana, September 2019.
- 212 Bank of Albania, *Për licencimin, organizimin, veprimtarinë dhe mbikëqyrjen e zyrove të këmbimit valutor*, 2016, https://www.bankofalbania.org/Rreth_Bankes/Legjislacioni/Rregullore_Nr_31_Per_licencimin_organizimin_veprimtarine_dhe_mbikeqyrjen_e_zyrave_te_kembimit_valutor.html.
- 213 Interview with financial experts in Tirana, September 2019.

- 214 The Law on Performing Fast Money Transfer Services (Official Gazette 73/03), Amendments of the Law on Performing Fast Money Transfer Services (Official Gazette 54/07, 48/10, 67/10, 17/11, 135/11, 187/13, 154/15 and 23/16).
- 215 Based on the analyses of several documents adopted by National Bank of the Republic of North Macedonia, <https://www.nbrm.mk/>.
- 216 OECD, Illicit financial flows from developing countries: Measuring OECD responses, 2014, https://www.oecd.org/corruption/Illicit_Financial_Flows_from_Developing_Countries.pdf.
- 217 BIRN, Balkan offshore businesses named in Panama database, 10 May 2016, <https://balkaninsight.com/2016/05/10/panama-papers-reveal-names-of-balkan-businessman-with-offshore-accounts-05-10-2016/>.
- 218 John Simpson, Albanian gangs using bitcoin to flood street with cocaine, 3 August 2019, *The Times*, <https://www.thetimes.co.uk/article/albanian-gangs-using-bitcoin-to-flood-streets-with-cocaine-7j70j6z7l?region=global>.
- 219 Zeri.info, *Mbi 1.5 miliard euro të hyra vjetore nga diaspora*, 15 April 2017, <https://zeri.info/aktuale/139044/mbi-1-5-miliard-euro-te-hyra-vjetore-nga-diaspora/>.
- 220 Sandra Maksimović, Financing parties and elections in the Western Balkans: Irregularities occur from cycle to cycle, *European Western Balkans*, 18 March 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/18/financing-parties-and-elections-in-the-western-balkans/>.
- 221 Vuk Z. CVijić, *Kriminalnu grupu za izbegavanje poreza organizovao*, *Blic*, 22 January 2018, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/kako-su-srpska-preduzeca-pralakovac-kriminalnu-grupu-za-izbegavanje-poreza/gvpncg>.
- 222 Interview with police official in Kosovo, February 2020. See also *Gazeta Blic*, *Lojerrat e fatit janë ndaluar, por në Kamenicë kazinotë po 'lulëzojnë'*, June 2018, <https://gazetablic.com/lojerrat-e-fatit-jane-ndaluar-por-ne-kamenice-kazinote-polulezojne/>.
- 223 European Commission, A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans, 6 February 2018, p 3, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf.
- 224 European Commission, European neighbourhood policy and enlargement negotiations: Conditions for membership, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en.
- 225 European Commission, 2019 communication on EU enlargement policy, COM(2019) 260 final, 29 May 2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-communication-on-eu-enlargement-policy.pdf>.
- 226 UNODC, Regional programme for south eastern Europe: Building regional anti-money laundering and counter financing of terrorism capacity in south eastern Europe, https://www.unodc.org/brussels/en/aml_cft.html.
- 227 GIZ, Countering serious crime in the Western Balkans, <https://www.giz.de/en/worldwide/76737.html>.
- 228 GIZ, Combating illicit financial flows worldwide, <https://www.giz.de/en/worldwide/39748.html>.
- 229 European Commission, 2019 communication on EU enlargement policy, COM(2019) 260 final, 29 May 2019, p 4, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-communication-on-eu-enlargement-policy.pdf>.
- 230 Ibid.
- 231 Tom Keatinge, It's time to reform and refocus the Financial Action Task Force, Royal United Services Institute, 23 October 2019, <https://rusi.org/commentary/its-time-reform-and-refocus-financial-action-task-force>.
- 232 MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures: Albania, July 2018, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measures/1680931f70>.
- 233 Ibid.
- 234 European Commission, 2019 communication on EU enlargement policy: Kosovo 2019 Report, 29 May 2019, <http://mei-ks.net/repository/docs/kosovo-report.pdf>.
- 235 Telegraf.com, *Autoriteti i Konkurrencës nis hetimet ndaj ATK-së për arkat fiskale*, 15 July 2019, <https://telegraf.com/autoriteti-konkurrences-nis-hetimet-ndaj-atk-se-per-arkat-fiskale/>.
- 236 MONEYVAL, The former Yugoslav Republic of Macedonia, 2019, <https://www.coe.int/en/web/moneyval/jurisdictions/macedonia>.
- 237 Based on analyses of: Government of the Republic of Macedonia, Report for conducted national risk assessment of money laundering and financing of terrorism 2010–2015, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/%D0%9D%D0%A0%D0%90.pdf>; Public Prosecutor's Office of the Republic of Macedonia, Annual reports 2018, 2017 and 2016, <http://jorm.gov.mk/>; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2010–2016), 2016, Skopje; Ministry of Interior, Report for risk assessment on organized and serious crime (2017–2019), 2019, Skopje.
- 238 An updated national risk assessment is expected for later this year (2020). National Bank of the Republic of North Macedonia, Report for conducted national risk assessment of money laundering and financing of terrorism, 2016, p 12, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/NRA.pdf>.
- 239 Interview with an expert in Kosovo, March 2020.
- 240 National Bank of the Republic of North Macedonia, Report for conducted national risk assessment of money laundering and financing of terrorism, 2016, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/NRA.pdf>, p 12.
- 241 Interview with an expert in Albania, March 2020.
- 242 STRs are subject to different legislative rules in each country and these differences may partially account for the different number of reports being triggered.
- 243 Jenna Danko, The effectiveness of suspicious activity reports, Oracle Financial Services blog, 16 February 2018, <https://blogs.oracle.com/financialservices/the-effectiveness-of-suspicious-activity-reports>.
- 244 This means that there is no legislation that limits inflows into the financial system. For due diligence, see Article 12 of the Law on Prevention of Money Laundering and Financing

- of Terrorism, 2014, <http://www.ufr.gov.mk/files/docs/AML-CFT%20LAW%202014%20eng.pdf>.
- 245 European Commission, 2019 communication on EU enlargement policy, COM(2019) 260 final, 29 May 2019, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-communication-on-eu-enlargement-policy.pdf>.
- 246 UK Cabinet Office, Global declaration against corruption, updated 9 December 2016, Policy paper, <https://www.gov.uk/government/publications/global-declaration-against-corruption/global-declaration-against-corruption>.
- 247 UK Foreign and Commonwealth Office, Western Balkans anti-corruption pledges, 11 July 2018, <https://www.gov.uk/government/publications/western-balkans-anti-corruption-pledges>.
- 248 Uglješa Zvekic and Sunčana Roksandić Vidlička, Corruption and anti-corruption in the Western Balkans: A regional overview of the political economy of corruption, government responses and anti-corruption pledges, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 2020 (forthcoming).
- 249 *ibid*.
- 250 BIRN, Balkan countries close border crossings to stop coronavirus, 13 March 2020, <https://balkaninsight.com/2020/03/13/balkan-countries-close-border-crossings-to-stop-coronavirus/>.
- 251 Saša Djordjević, Crime in the Western Balkans six at the time of coronavirus: Early findings, Belgrade Centre for Security Policy, April 2020, http://www.bezbednost.org/upload/document/crime_in_the_wb6_at_the_time_of_coronavirus.pdf.
- 252 Global Initiative Against Transnational Organized Crime, Crime and contagion: The impact of a pandemic on organized crime, March 2020, <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>.
- 253 Lucia Bird, Smuggling in the time of COVID-19: The impact of the pandemic on human-smuggling dynamics and migrant protection risks, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, April 2020, <https://globalinitiative.net/smuggling-covid-19/>.
- 254 Jason Eligh, Crisis and opportunity: Impacts of the global coronavirus pandemic on illicit drug markets, Global Initiative Against Transnational Organized Crime, May 2020, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/05/Crisis-and-Opportunity-Jason-Eligh-GITOC.pdf>.
- 255 Nedim Dervisebegovic, Balkan gangsters 'profiting from pandemic': Report, Balkan Insight, 16 April 2020, <https://balkaninsight.com/2020/04/16/balkan-gangsters-profiting-from-pandemic-report-says/>.
- 256 Reporting from members of the GI-TOC SEE-Obs.
- 257 Interview with a money-laundering expert from Albania, April 2020.
- 258 Nedim Dervisebegovic, Balkan gangsters 'profiting from pandemic': Report, Balkan Insight, 16 April 2020, <https://balkaninsight.com/2020/04/16/balkan-gangsters-profiting-from-pandemic-report-says/>.
- 259 Saša Djordjević, Crime in the Western Balkans six at the time of Coronavirus: Early findings, Belgrade Centre for Security Policy, April 2020, http://www.bezbednost.org/upload/document/crime_in_the_wb6_at_the_time_of_coronavirus.pdf.
- 260 Gjergj Erebara, COVID-19 worsening environment for media freedom, report warns, Balkan Insight, 29 April 2020, <https://balkaninsight.com/2020/04/29/covid-19-is-aggravating-an-already-difficult-environment-for-media-freedom-report/>.
- 261 Во 2018 година, беа регистрирани 58 нови канцеларии во Албанија. MONEYVAL, Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Albania, Fifth round mutual evaluations report, July 2018, <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/1680931f70> and Bank of Albania, Annual Supervision Report 2018, 04 July 2019, https://www.bankofalbania.org/Publications/Periodic/Supervision_Annual_Report/.
- 262 OECD, Toolkit on illicit financial flows, [http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Toolkit_IFFs%20\(7\).pdf](http://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Toolkit_IFFs%20(7).pdf).
- 263 Fredrik Eriksson, Illicit financial flows; What losses for international development?, U4 Anti-Corruption Resource Centre, 16 October 2017, <https://medium.com/u4-anti-corruption-resource-centre/iff-what-losses-for-development-a0bbfef473b2>.
- 264 Bill Bostock, Denmark and Poland are refusing to bail out companies registered in offshore tax havens, Business Insider, 20 April 2020, <https://www.businessinsider.fr/us/coronavirus-companies-tax-havens-banned-denmark-poland-bailout-2020-4>.
- 265 Tax Justice Network, Tax-responsible rules for Corona Bailouts, 23 April 2020, <https://www.taxjustice.net/wp-content/uploads/2020/04/Tax-responsible-rules-for-Corona-Bailouts-Tax-Justice-Network-April-2020.pdf>.

GLOBAL INITIATIVE

AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME

ЗА ГЛОБАЛНАТА ИНИЦИЈАТИВА

Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал е глобална мрежа со над 500 експерти ширум светот. Глобалната иницијатива обезбедува платформа со цел промовирање поширока дебата и иновативни пристапи како градиво за инклузивна глобална стратегија против организираниот криминал.

www.globalinitiative.net

Implemented by

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Norwegian Ministry
of Foreign Affairs